

KUOPION YLIOPISTON JULKAISUJA E. YHTEISKUNTATIEETEET 155
KUOPIO UNIVERSITY PUBLICATIONS E. SOCIAL SCIENCES 155

SATU YLINEN

Gerontologinen sosiaalityö

Tiedonmuodostus ja asiantuntijuus

Gerontological Social Work

Knowledge Formation and Expertise

Väitöskirja

Esitetään Kuopion yliopiston yhteiskuntatieteellisen tiedekunnan luvalla julkisesti tarkastettavaksi yhteiskuntatieteiden tohtorin arvoa varten Kuopion yliopistossa Canthian luentosalissa L1, lauantaina 14. kesäkuuta 2008 klo 12

Sosiaalityön ja sosiaalipedagogiikan laitos
Kuopion yliopisto

KUOPION YLIOPISTO

KUOPIO 2008

Jakelu: Kuopion yliopiston kirjasto
PL 1627
FI-70211 KUOPIO
Puh. 017 163 430
Fax 017 163 410
<http://www.uku.fi/kirjasto/julkaisutoiminta/julkmyyn.html>

Sarjan toimittajat: Jari Kylmä, FT
Hoitotieteen laitos

Markku Oksanen, VTT
Sosiaalipolitiikan ja sosiaalipsykologian laitos

Tekijän osoite: Sosiaalipolitiikan ja sosiaalityön laitos
Tampereen yliopisto
FI-33014 Tampereen yliopisto

Ohjaajat: Ma. professori Sari Rissanen, YTT, TtL
Terveystalouden ja -talouden laitos
Kuopion yliopisto

Professori Pauli Niemelä, VTT
Sosiaalityön ja sosiaalipedagogiikan laitos
Kuopion yliopisto

Professori Tarja Pösö, YTT
Sosiaalipolitiikan ja sosiaalityön laitos
Tampereen yliopisto

Esitarkastajat: Professori (emeritus) Simo Koskinen, YTT
Sosiaalityön laitos
Lapin yliopisto

Yliassistentti Irene Roivainen, YTT
Sosiaalipolitiikan ja sosiaalityön laitos
Tampereen yliopisto

Vastaväittäjä: Professori (emeritus) Simo Koskinen, YTT
Sosiaalityön laitos
Lapin yliopisto

ISBN 978-951-27-0814-7
ISBN 978-951-27-1065-2 (PDF)
ISSN 1235-0494

Kopijyvä
Kuopio 2008
Finland

Ylinen, Satu. Gerontological social work. Knowledge formation and expertise. Kuopio University Publications E. Social Sciences 155. 2008. 114 p.
ISBN 978-951-27-0814-7
ISBN 978-951-27-1065-2 (PDF)
ISSN 1235-0494

ABSTRACT

Gerontological social work is social work that aims at helping and supporting the aging and the elderly. The scientific intention of this study is to produce knowledge about knowledge formation and expertise in gerontological social work. The practical aim of the research is the clarification of the position of gerontological social work.

The research material consists of research-generated knowledge of gerontological social work and the professional knowledge of the social workers who work with the elderly. For the analysis of the research-based knowledge I chose three international journals from the field and one prominent international journal in gerontological social work, all of them published during the period 1992–2004 (n=710). I examined the Finnish research published in the same period in *Gerontologia* and *Janus* (n=257). The other material (n=46) consists of the data I collected from social workers who work with the elderly. The journal material showed that in the writing about gerontological social work in the research period there are five themes to be discerned: professionalism (role and methods in social work), age policy and services for the elderly, research, education and ethics and values. The material collected from the social workers showed that the expertise in gerontological social work consists of formal, methodical and ethical expertise. The ethical expertise emerged most clearly in discussion of the explicitly difficult issues and situations faced in the work, the ethical matters of gerontological social work.

These conclusions can be drawn from the research: 1. the knowledge formation of gerontological social work must be reinforced by including present current and future professionals in the field, 2. the special and general expertise in social work needed in gerontological social work must be taken into account in education for social work, 3. ethical expertise in gerontological social work must be seen as a relevant part of expertise.

Universal Desimal Classification: 36.058;364-053.9

Sociological thesaurus: Social Work; Gerontology; Geriatrics; Knowledge; Professionalism; Aging; Elderly; Ethics

Ylinen, Satu. Gerontologinen sosiaalityö. Tiedonmuodostus ja asiantuntijuus. Kuopion yliopiston julkaisuja E. Yhteiskuntatieteet 155. 2008. 114 s.
ISBN 978-951-27-0814-7
ISBN 978-951-27-1065-2 (PDF)
ISSN 1235-0494

TIIVISTELMÄ

Gerontologinen sosiaalityö on ikääntyvien ja ikääntyneiden asiakkaiden auttamiseen ja tukemiseen tähtäävää sosiaalityötä. Tämän tutkimuksen tieteellisenä tavoitteena on tuottaa tietoa gerontologisen sosiaalityön tiedonmuodostuksesta ja sen asiantuntijuudesta. Tutkimuksen käytännöllisenä tavoitteena on gerontologisen sosiaalityön paikan kirkastaminen.

Tutkimusaineisto muodostuu gerontologisen sosiaalityön tutkimustiedosta ja vanhustyössä työskentelevien sosiaalityöntekijöiden asiantuntijatiedosta. Tutkimustiedon analyysiin valitsin ajanjakson 1992–2004 aikana ilmestyneet kolme kansainvälistä alan aikakauslehteä ja yhden kansainvälisen gerontologisen sosiaalityön keskeisen aikakauslehden (n=710). Vastaavalla ajalla ilmestynyttä suomalaista tutkimusta tarkastelin Gerontologia- ja Janus -lehtien kautta (n=257). Tutkimuksen toinen aineisto (n=46) muodostuu ikääntyneiden asiakkaiden kanssa työskenteleviltä sosiaalityöntekijöiltä keräämistäni tiedoista. Aikakauslehtiaineisto osoitti, että gerontologista sosiaalityötä koskevassa kirjoittelussa oli ajanjaksolla nähtävissä viisi teemaa: ammatillisuus (sosiaalityön rooli ja menetelmät), vanhuspolitiikka ja vanhuspalvelut, tutkimus, koulutus sekä etiikka ja arvot. Sosiaalityöntekijöiltä kerätty aineisto osoitti, että gerontologisen sosiaalityön asiantuntijuus koostuu muodollisesta, menetelmällisestä ja eettisestä asiantuntijuudesta. Eettinen asiantuntijuus tuli selkeimmin esiin käsiteltäessä työssä kohdattavia erityisen vaikeita asioita ja tilanteita, gerontologisen sosiaalityön eettisiä kysymyksiä.

Tutkimuksen pohjalta on esitettävissä seuraavat johtopäätökset: 1. gerontologista sosiaalityötä koskevaa tiedonmuodostusta tulee vahvistaa ottamalla siihen mukaan alan nykyiset ja tulevat ammattilaiset, 2. sosiaalityön koulutuksessa tulee ottaa huomioon gerontologisessa sosiaalityössä tarvittava sosiaalityön erityinen ja yleinen asiantuntijuus, 3. gerontologisen sosiaalityön eettinen asiantuntijuus tulee nähdä oleellisena osana asiantuntijuutta.

Yleinen kymmenluokittelu (UDK): 36.058;364-053.9

Yleinen suomalainen asiasanasto (YSA): sosiaalityö; gerontologia; tieto; asiantuntijuus; ikääntyminen; vanhuus; etiikka

SINULLE SOSIAALITYÖNTEKIJÄ, JOKA TUET JA AUTAT
IKÄÄNTYNYTTÄ ASIAKASTA

SINULLE SOSIAALITYÖN OPISKELIJA, JOTA KIINNOSTAA
GERONTOLOGINEN SOSIAALITYÖ

KIITOS MONILLE

Kiitos Simo Koskinen, tutkimukseni vastaväittäjä ja sen toinen esitarkastaja. Monta vuotta sitten sanoit minulle: ”Mikset sää Satu alkas tekkeen väitöskirjaa gerontologisesta sosiaalityästä?” Minä aloin ja lopetin ja aloin taas. Tässä se nyt on. Kiitos kaikista vuosien varrella käydyistä jutteluista eri seminaarien yhteydessä. Kiitos esitarkastuksen yhteydessä saamistani ohjeista syventää ja ajankohtaistaa tutkimustani. Kiitos, että suostuit vastaväittäjäksi.

Kiitos Sari Rissanen, tutkimukseni pääohjaaja. Olet uskomaton. Kuinka monta kertaa oletkaan minulle tutkimuksen tekemisen aikana, alakulossa viipyessäni, sanonut: ”Hienostihan tämä tutkimus etenee. Ehkä hiukan lennokkaampi voisit joissakin ilmauksissa olla, mutta tästä se tulee.” Kiitos kaikista ´muklauksista´, niitä ilman tutkimus ei nyt olisi tässä.

Kiitos Pauli Niemelä, tutkimukseni ohjaaja. Turvallisessa otteessasi perehdyin ensin vanhusten turvattuuteen ja sitten gerontologiseen sosiaalityöhön. Turvattomuuden aikakautena sanoit minulle monta kertaa: ”Sinä se Satu kyllä tiivistät kaiken niin lyhyeen, etkö yhtään laveammin voisi asioita ilmaista.” Tässä työssä olen yrittänyt olla hiukan laveampi. Onnistuinko?

Kiitos Tarja Pösö, tutkimukseni ohjaaja. Kanssasi käymäni keskustelut ovat auttaneet minua katsomaan asioita monesta näkökulmasta. Kuinka monta kertaa oletkaan sanonut: ”Mutta Satu, tuo mitä juuri sanoit, on todella tärkeä asia. Miksi ihmeessä et kirjoita sitä tähän tekstiin?” Kiitos noista sanoista ja monista muista.

Kiitos Irene Roivainen, tutkimukseni toinen esitarkastaja. Sinä olet kannustanut minua paitsi tutkimuksen teossa myös opetuksessa. Kiitos kaikista esitarkastajan roolissa antamistani kommentteista ja ohjeista tutkimuksen loppuun saattamisessa. Ja arvaa vaan, kuinka tärkeitä minulle ovat olleet laitoksella oloni aikana monta kertaa Sinulta kuulemani sanat: ”Voi Satu, jos vaan voin jotenkin auttaa, niin mielelläni sen teen”. Kiitos niistä.

Kiitos Seija Veneskoski. Kuinka monta kertaa väänsitkään ja käänsitkään kuvioita. Ja kuinka montaa kertaa kysyitkään: ”Käytitkö nyt sitä ämmää vai

ännää?” Ja taas neuvoit. Ja kun töppäsin, Sinä korjasit. Kiitos ämmistä ja ännistä, korjauksista ja kaikesta muusta.

Kiitos Anjariitta Korpela. Baa, apusi kirjojen hakemisessa ja peedeeähvien rintaamisessa on auttanut juuri oikeissa hetkissä. Kuin myös aina oikeaan hetkeen osuneet kommentit: ”Mitä sää ny, juaraan ny kahveet.” Kiitos, ettei kaikkea tarvitse ottaa niin tosissaan. Ei edes tutkimuksen tekemistä. Eikä varsinkaan elämää.

Kiitos Marjatta Mattila ja Marja Väänänen-Fomin. Jatta ja Mary, monta itkua on vuosi(kymment)en mittaan itketty yhdessä. Mutta monta naurua on myös yhdessä naurettu. Itsellemme. Enimmäkseen.

Kiitos PROSLE. Ilman yhdistystämme ja siihen kuulumista mistään ei tulisi mitään. Kiitos J12.

Kiitos Kuopion, Tampereen, Seinäjoen ja Hämeenlinnan työkaverit ja opiskelijat, entiset ja nykyiset. Olen saanut tehdä kanssanne unelmatyötä. Kiitos siitä teille.

Kiitos ystäville, joihin kuuluvat myös sukulaiset. Monenlaista on yhdessä koettu ja koetaan jatkossakin. Kiitos menneestä ja tulevasta.

Kiitos perheelle. Kiitos Lauri, Malla ja Tiia. Kiitos Väinö, Susanna ja Minttu. Kiitos Tyne ja Henna. Kiitos Artturi. Tyynelle ja Artturille erityiskiitos avusta tutkimuksen tekemisen kiireisimmissä vaiheissa. Te kaikki olette minulle niin rakkaita. Kiitos Arne. Riittääkö Sinulle se, että rss?

KÄYTETYT LYHENTEET

BJSW (The British Journal of Social Work)

EJSW (European Journal of Social Work)

JGSW (Journal of Gerontological Social Work)

SW (Social Work)

ALKUPERÄISTEN JULKAISUJEN LUETTELO

- Ylinen, Satu & Rissanen, Sari. 2007. Tiedonmuodostus gerontologisessa sosiaalityössä. Teoksessa Seppänen, Marjaana & Karisto, Antti & Kröger, Teppo (toim.) Vanhuus ja sosiaalityö. Sosiaalityö avuttomuuden ja toimijuuden välissä. Juva: PS-kustannus, 33–48.
- Ylinen, Satu & Rissanen, Sari. 2004. Asiantuntijuus gerontologisessa sosiaalityössä. Gerontologia 18 (3), 200–206.
- Ylinen, Satu. 2008. Eettiset ongelmat gerontologisen sosiaalityön ”välitiloissa”. Janus 16 (2), 111–125.
- Ylinen, Satu & Rissanen, Sari. 2005. Sosiaalityö ja kaltoinkohdeltu vanhus. Gerontologia 19 (2), 57–64.

SISÄLTÖ

1 JOHDANTO: MIKSI TUTKIA GERONTOLOGISTA SOSIAALITYÖTÄ?	17
2 TUTKIMUKSEN TAVOITE, RAKENNE JA METODOLOGISET VALINNAT	22
2.1 Tutkimuksen tavoite	22
2.2 Tutkimuksen rakenne	24
2.3 Tutkimusaineistot	25
Aikakauslehtiaineisto	26
Sosiaalityöntekijöiltä kerätty aineisto	27
2.4 Aineistojen analyysi	30
3 TUTKIMUKSEN TEOREETTISET LÄHTÖKOHDAT	33
3.1 Sosiaalityön historia gerontologisen sosiaalityön taustalla	33
3.2 Sosiaaligerontologian ja gerontologisen sosiaalityön yhteydet	38
3.3 Tiedonmuodostuksen ja asiantuntijuuden määrittelyä	44
3.4 Eettisen asiantuntijuuden korostuminen	52
3.5 Tiivistävät päätelmät teoreettisista lähtökohdista	57
4 TUTKIMUKSEN TULOKSET	61
4.1 Gerontologista sosiaalityötä koskeva tiedonmuodostus ajalla 1992–2004	61
Ammatillista gerontologista sosiaalityötä koskevat artikkelit	62
Vanhuspolitiikkaa ja vanhuspalveluja koskevat artikkelit	63
Gerontologisen sosiaalityön koulutusta koskevat artikkelit.....	65
Gerontologisen sosiaalityön tutkimusta koskevat artikkelit	66
Etiikkaa ja arvoja koskevat artikkelit.....	67
Peilausta suomalaisen tutkimukseen	68
4.2 Gerontologisen sosiaalityön muodollinen, menetelmällinen ja eettinen asiantuntijuus	69
Muodollinen ja menetelmällinen asiantuntijuus	71
Eettinen asiantuntijuus	74
4.3 Yhteenvedoa tuloksista	80

5 TUTKIMUKSEN ARVIOINTIA, POHDINTAA JA JOHTOPÄÄTÖKSET	84
5.1 Tutkimuksen luotettavuuden arviointia.....	84
5.2 Tutkimuksen pohdinta ja johtopäätökset	89
LÄHTEET.....	95
LIITTEET.....	115

KUVIOT

Kuvio 1. Gerontologisen sosiaalityön salmiakki.....	62
Kuvio 2. Gerontologisen sosiaalityön asiantuntijuus	80

1 Johdanto: Miksi tutkia gerontologista sosiaalityötä?

Tämän tutkimuksen kohteena on gerontologinen sosiaalityö, ikääntyvien¹ ja ikääntyneiden asiakkaiden kanssa tehtävä sosiaalityö. Vanhustyö on tällä hetkellä monenlaisten kiistojen ja monilta tahoilta tulevien rajanvetojen kohteena. Nämä kiistat ja rajanvedot kohdistuvat osaltaan myös gerontologiseen sosiaalityöhön. Tämän tutkimuksen tavoitteena on tuottaa tietoa gerontologisesta sosiaalityöstä tiedonmuodostuksen ja asiantuntijuuden näkökulmasta. Näin tutkimus on osaltaan kirkastamassa gerontologisen sosiaalityön paikkaa osana sosiaalityötä ja vanhustyön moniammatillista kokonaisuutta. Gerontologisen sosiaalityön paikan kirkastaminen vahvistaa samalla alan ammattilaisten identiteettiä. Tutkimukseni yhtenä tärkeänä lähtökohtana onkin ollut näkemys, jonka mukaan sosiaalityön tutkimuksella pyritään tuottamaan luotettavaa tietoa tutkijayhteisöille, mutta sen ohella myös merkityksellistä tietoa ammatilliselle toiminnalle (vrt. Raunio 2004).

Tutkimuksen tekeminen perustuu aina yhteiskunnasta ja tutkijasta itsestään nouseviin tekijöihin. Tämän tutkimuksen yhteiskunnalliset perustelut nousevat nykyisestä yhteiskunnallisesta tilanteesta, vanhustyöhön kohdistuvasta medikalisoitumiseen ja juridisoitumiseen liittyvästä keskustelusta, sosiaalityön ammatillisuuteen ja asiantuntijuuteen liittyvästä pohdinnasta sekä gerontologisen sosiaalityön tutkimuksen vähäisyydestä verrattuna muihin asiakasryhmiin kohdistuvaan sosiaalityön tutkimukseen.

Puhuttaessa suomalaisen yhteiskunnan nykyisestä ja lähitulevaisuuden tilanteesta nousevat usein esille väestön ikääntymiseen liittyvät kysymykset. Suomen väestö ikääntyy muita EU-maita nopeammin (Parkkinen 2002). Väestön nopea ikääntyminen on yksi merkittävimmistä pitkän aikavälin yhteiskuntapolitiittisista haasteista (Luoma ym. 2003). Sosiaali- ja terveydenhuollossa vanhusasiakkaiden määrä tulee väestön ikääntymisen myötä kasvamaan

---

¹ Olen käyttänyt tässä tutkimuksessa vaihdellen käsitteitä vanheneminen, vanhus, vanhuus sekä vanhuspolitiikka; ikääntyminen; ikääntynyt, ikäihminen sekä ikääntymispolitiikka. Haastattelemani sosiaalityöntekijät käyttivät säännönmukaisesti käsitettä vanhus.

voimakkaasti. Terveysthuollon paikka vanhustyössä on vahva ja sitä vahvistetaan koko ajan. Monet merkit viittaavat siihen, että sosiaalityön paikka vanhustyössä ei ole yhtä vahva. Tätä osoittavat esimerkiksi monissa kunnissa meneillään olevat prosessit, joissa vanhustyö on sekä hallinnollisesti että mielikuvissa siirtynyt tai siirtymässä osaksi terveydenhuoltoa. Samaan aikaan useissa kirjoituksissa on nostettu ikääntymisen ja vanhuuden sosiaalisen näkökulman esiin tuominen vanhustyön ydinalueeksi (esim. Marin & Hakonen 2003; Tedre 2003; Salonen 2007b).

Sosiaalityö joutuu kuitenkin etsimään paikkaansa ja perustelevaan tarpeellisuuttaan yleisesti, ei ainoastaan suhteessa ikääntyneeseen väestöön. Globaalin tason kiristynyt talous ja osittain siihen liittyvät monenlaiset maailmanlaajuiset yhteiskunnalliset muutosprosessit ovat asettaneet käytännön sosiaalityön kansainvälisesti ja kansallisesti uusien haasteiden eteen (esim. Lorenz 1994; Pease & Fook 1999; Healy 2000; Parton & O'Byrne 2000; Juhila 2006). Nämä haasteet ovat osaltaan olleet vaikuttamassa siihen, että suomalaista sosiaalityötä, sen ammatillisuutta ja asiantuntijuutta, on pyritty vahvistamaan erilaisten ohjelmien ja työryhmien avulla. 2000-luvun aikana sosiaalityön paikantamista on tehty esimerkiksi sosiaalityön kehittämiseksi perustetussa neuvottelukunnassa (STM 2003), sosiaalityötä hyvinvointipolitiikan välineenä tarkastelleessa raportissa (STM 2004), sosiaalialan työn ja koulutuksen tilaan ja haasteisiin paneutuneessa arviointiryhmässä (Murto ym. 2004), sosiaalityön hyviin käytäntöihin paneutuneessa ohjelmassa (Julkunen & Haverinen 2004) sekä sosiaalityön jäsentämiseen tähtäävässä luokitusprosessissa (Kallinen-Kräkin & Kärki 2003). Tuoreimmat sosiaalityön paikkaa tarkastelevat raportit ovat Opetusministeriön sosiaalialan koulutuksen suuntaa tarkasteleva raportti (OPM 2007), Sosiaali- ja terveysministeriön sosiaalihuollon ammatillisen henkilöstön tehtävärakennetta tarkasteleva julkaisu (STM 2007) sekä Korkeakoulujen arviointineuvoston raportti (Aaltonen ym. 2008).

On mielenkiintoista, että sosiaalityön paikkaa on erityisesti 2000-luvun alusta lähtien jouduttu etsimään ja perustelevaan, vaikka sosiaalityö on ollut viime vuosikymmenten aikana lisääntyvän tutkimuksen kohteena kansallisesti ja kansainvälisesti. Suomessa sosiaalityön tutkimuksen lisääntymiseen on ollut vaikuttamassa 1980-luvun alkupuolella alkanut prosessi, jonka seurauksena

sosiaalityö profiloitui omaksi oppi- ja tieteenalakseksi. Prosessi kulminoitui Sosiaalityön tutkimuksen seuran perustamiseen vuonna 1998. Seuran ensimmäinen sosiaalityön tutkimusta tarkasteleva vuosikirja ilmestyi vuonna 2000 (Karvinen, Pösö & Satka 2000). Sen alussa todetaan, että käytännön sosiaalityössä ja sosiaalityön tutkimuksessa on kaivattu välineitä ja tietoa, jotka mahdollistavat ammattikäytäntöjen näkyväksi tekemisen.

Tarve sosiaalityön paikan perustelemiseen ei ole uusi. Kautta sosiaalityön historian on käyty keskustelua siitä, täyttääkö sosiaalityö professiolle asetetut tunnusmerkit ja onko sillä tarjottavana sellaista asiantuntijuutta, jota muilla ammattiryhmillä ei ole. Sosiaalityön ja koko sosiaalialan koulutuksesta ja sen tuottamasta pätevyydestä keskustellaan ja sitä kehitellään (OPM 2007). Keskustelu siis jatkuu huolimatta vuonna 2005 voimaan astuneesta sosiaali-huollon ammatillisen henkilöstön kelpoisuusvaatimusta koskevasta laista (272/2005), jossa sosiaalityöntekijän kelpoisuudeksi määritellään yliopistollinen tutkinto. Edelleen käydään jo vuosia jatkunutta keskustelua siitä, onko sosiaalityö ja sen koulutus suunnattava ns. yleiseen vai erityiseen sosiaalityöhön. Osittain keskustelu liittyy kysymykseen siitä, mikä on asiantuntijuuden ja erikoistumisen välinen suhde (vrt. Bereiter & Scardamalia 1993).

Tutkimukseni taustalla vaikuttavat henkilökohtaiset syyt liittyvät kiinnostukseeni sosiaalityötä ja vanhuutta kohtaan. Tutustuin sosiaalityön opetuksen kautta gerontologisen sosiaalityön käsitteeseen. Omat isovanhempani, appivanhempani tai muut tuntemani vanhukset eivät olleet koskaan sosiaalityöntekijöiden asiakkaina, joten tietouteni gerontologisesta sosiaalityöstä jäi teoreettiseksi. Mielenkiintoni heräsi: mitä on sosiaalityö silloin kun asiakkaana on vanha ihminen? Kuka ja missä tilanteessa oleva vanha ihminen tarvitsee sosiaalityöntekijää? Millaista asiantuntijuutta ja osaamista sosiaalityöllä on tarjottavana ikääntyneiden tukemiseksi? Eli: mitä on gerontologinen sosiaalityö?

Sosiaalityön opettajana olen huomannut, että monet nuoret opiskelijat ovat laillani kiinnostuneita ikääntyneistä ihmisistä. Näin, vaikka useat tutkimukset (esim. Litwin 1994; Weiss ym. 2002) ovat osoittaneet, ettei vanhojen ihmisten kanssa työskentely kiinnosta sosiaalityön opiskelijoita. Olen kuitenkin huomannut myös sen, että opiskelijoille sosiaalityön ja vanhuuden välinen suhde

on samalla tavalla epäselvä kuin se oli minulle itselleni aloittaessani tämän tutkimuksen tekemisen. Olen myös ollut paljon tekemisissä sosiaalityöntekijöiden kanssa ja nähnyt, että eri puolilla sosiaalityön kenttää asiakkaina on paljon ikääntyneitä ihmisiä. Ikääntyneiden asiakkaiden kanssa työskentelevillä sosiaalityöntekijöillä ei ole juurikaan tietoa työyhteisönsä ulkopuolella toimivien kollegojen työn käytännöistä, vaikka kokemuksia vaihdetaan oman työyhteisön sisällä (vrt. Mutka 1998). Keskusteluissa sosiaalityöntekijöiden kanssa on kuitenkin tullut esiin, että tällaista kokemusten vaihtoa kaivataan. Esimerkiksi Raunio (2004) on todennut, että yhteisesti jaetun kokemustiedon puute näyttää huolestuttavan sosiaalityöntekijöitä enemmän kuin tutkimustiedon puute. On myös todettu, että sosiaalityön käytäntöjä tarkastelevan tutkimuksen avulla on mahdollisuus kehittää käytännön työtä ja luoda uutta tietoa käytännöstä (vrt. esim. Shaw & Lishman 1999). Käytännöstä nousevan tiedon ja sen tutkimisen merkitys korostuu myös ammatillisen tiedon ja sosiaalityön asiantuntijuuden rakentumisessa (esim. Benbenishty 1992; Kondrat 1992). Mutta asiantuntijuutta ja ammatillisuutta koskevissa tutkimuksissa (esim. Tynjälä & Nuutinen 1997) korostetaan myös sitä, että keskeinen osa asiantuntijatietoa on omaa alaa koskevan tiedon muodostumisen tuntemus.

Gerontologista sosiaalityötä koskevaa tietoa lisätäkseen Sosiaalityön tutkimuksen seura pyrki jäsentämään viidennessä vuosikirjassaan vanhuuden ja sosiaalityön välistä suhdetta (Seppänen, Karisto & Kröger 2007). Teos on kokoelma tämän hetken suomalaisesta gerontologista sosiaalityötä koskevasta tutkimuksesta. Ensimmäiset suomalaiset alaa koskevat tutkimukset ilmestyivät 1990-luvun alkupuolella. Niissä Simo Koskinen (1993) tarkasteli sosiaalityötä vanhusten parissa ja gerontologista sosiaalityötä vanhuspolitiikan mikrorakenteena (1994). Näiden tutkimusten kautta Suomeen levisi tieto siitä, että vanhusasiakkaiden kanssa tehtävästä sosiaalityöstä oli kansainvälisesti kirjoitettu runsaasti ja jo useamman vuosikymmenen ajan. Suomessa gerontologista sosiaalityötä koskeva tutkimus laajeni kuitenkin hitaasti, mutta on lisääntynyt erityisesti kuluvan vuosikymmenen aikana (esim. Leinonen 2000; Piirainen 2000; Salonen 2001 ja 2007; Ylinen & Rissanen 2004 ja 2005; Kinni 2005; Seppänen 2006).

Gerontologista sosiaalityötä koskevan tutkimuksen vähyys vaikuttaa osaltaan siihen, että gerontologinen sosiaalityö etsii vielä paikkaansa sekä käsitteenä että opetuksen kohteena. Oman paikan etsintä näkyy käsitteellisenä epäselvyytenä (esim. gerontologinen sosiaalityö, sosiaalityö vanhusten parissa ja vanhus-sosiaalityö) ja vakiintuneen paikan puuttumisena yliopistollisessa sosiaalityön koulutuksessa. Mutta gerontologinen sosiaalityö etsii paikkaansa myös käytännön työnä (vrt. esim. Pilkama 2005). Tästä ovat osoituksena useat gerontologisen sosiaalityön kehittämiseen suunnatut hankkeet eri puolilla Suomea, mm. Helsingissä (<http://www.socca.fi/gero/index.htm>) ja Tampereella (<http://www.tampere.fi/projektit/sosiaalijaterveystoimi/gero/index.html>). Näiden hankkeiden avulla etsitään välineitä ja tietoa, joiden avulla gerontologista sosiaalityötä kehitetään (vrt. Karvinen, Pösö & Satka 2000).

Gerontologisen sosiaalityön tutkiminen on tärkeää, koska sen paikantamisen epäselvyyden taustalla löytyy gerontologiaan ja sosiaalityöhön liittyviä monia pohdittavia seikkoja. Gerontologian ja sosiaalityön tietoperustaan on kohdistunut epäilyjä. On pohdittu, ovatko gerontologia ja sosiaalityö tavanomaisessa mielessä lainkaan omia tieteenalojaan (ks. Katz 1996; Trevillion 2000; Bengtson ym. 2005). Paikantamisen kannalta tärkeä vaikuttava tekijä on sekä gerontologialle että sosiaalityölle ominainen monitieteisyys ja sijoittuminen käytännön ja teorian, akateemisuuden ja palvelujen tarjoamisen välimaastoon (vrt. Katz 1996; Payne 1996). Tähän liittyy myös tärkeä pohdinta siitä, luovatko uutta tietoa ammattilaiset vai tieteentekijät ja onko ammatillisella tiedolla erilainen status kuin tieteellisellä tiedolla (vrt. Eraut 2001; Fook 2001). Pohdittava on myös sitä, mikä rooli uuden tiedon luomisessa on asiakkailla (Katz 1996).

2 Tutkimuksen tavoite, rakenne ja metodologiset valinnat

2.1 Tutkimuksen tavoite

Tämän tutkimuksen kohteena on gerontologinen sosiaalityö. Tutkimuksen tieteellisenä tavoitteena on tuottaa tietoa gerontologisesta sosiaalityöstä ja sen asiantuntijuudesta. Tutkimukseni käytännölliseksi tavoitteeksi olen asettanut gerontologisen sosiaalityön paikan kirkastamisen. Vaikka gerontologisen sosiaalityön asiakkaina ovat ikääntyneet ihmiset, ikääntymiseen ja ikääntymispolitiikkaan liittyvä tarkastelu saa tässä tutkimuksessa pienemmän roolin. Sen sijaan yleisen sosiaalityön näkökulma on keskeisemmässä roolissa. Tarkastelen gerontologista sosiaalityötä koskevaa tiedonmuodostusta rinnan sosiaalityön ja sen kehitysvaiheiden tarkastelun kanssa. Sosiaalityön näkökulma korostuu tutkimuksessa myös siten, että lähestyn gerontologisen sosiaalityön asiantuntijuutta yleisesti sosiaalityössä tarvittavan asiantuntijuuden kautta. Tutkimuksen tavoitteen saavuttamiseksi tarkastelen tutkimuskohdettani sekä tutkimustiedon että käytäntötiedon kautta.

Olen asettanut tutkimukselleni kaksi tehtävää:

1. luoda yleiskuva gerontologista sosiaalityötä koskevasta tutkimustiedosta ja tiedon muodostumisesta vuosina 1992–2004
2. analysoida gerontologisen sosiaalityön asiantuntijuutta käytännön kontekstissa.

Ensimmäisessä tutkimustehtävässä tarkastelen gerontologista sosiaalityötä koskevaa tiedonmuodostusta. Tiedonmuodostuksella tarkoitetaan tapaa, jolla tiettyä kohdetta, tässä tapauksessa gerontologista sosiaalityötä, koskevaa tietoa tuotetaan ja kootaan yhteen (Katz 1996). Tässä yhteydessä viitataan

tiedonmuodostuksella tieteelliseen tutkimustietoon, jota tarkastelen kahdesta näkökulmasta: 1. millaisista ikääntyneiden asiakkaiden kanssa työskentelyyn liittyvistä sosiaalityön aihealueista on kirjoitettu alan tieteellisissä lehdissä ja 2. miten kirjoittelu on vaihdellut tutkitun ajanjakson aikana. Tältä osin tutkimus jatkaa Simo Koskisen (1993 ja 1994) aloittamaa vanhusten kanssa tehtävän sosiaalityön tutkimusperinnettä.

Toisessa tutkimustehtävässä käynnän tarkastelunäkökulman gerontologisen sosiaalityön käytäntöön. Analyysin kohteena on työssä tarvittava asiantuntijataieto, jonka hahmottamisessa käytän apuna sosiaalityöntekijöiden vastauksia. Tutkimus sivuaa siten sosiaalityön käytäntöjen ja asiantuntijuuden tutkimusta. Suomessa gerontologisen sosiaalityön käytännössä tarvittavaa asiantuntijuutta on tutkittu vähän (ks. kuitenkin Salonen 2001, 2002 ja 2007a), mutta sosiaalityön asiantuntijuus on sinänsä ollut tutkimuksen kohteena 1990-luvun alkupuolelta lähtien (esim. Karvinen 1996; Mutka 1998).

Tämän tutkimuksen käytännölliseksi tavoitteeksi asettamani `gerontologisen sosiaalityön paikan kirkastaminen´ sisältää implisiittisesti ajatuksen siitä, että vanhusasiakkaiden tukeminen sosiaalityön keinoin ei ole saavuttanut selkeää roolia sosiaalityön ja vanhustyön kentässä. Samalla se kuvaa tutkijan esiymmärrystä tutkittavasta ilmiöstä (vrt. Gadamer 2004) ja halua löytää se ”tarkoitus tai funktio, jota täyttävänä sen (tässä *gerontologisen sosiaalityön*) olemassa olo on ymmärrettävissä” (ks. Pietilä 1980, 2). Näin tutkimukseni pohjalla on hermeneuttinen eli ymmärtämiseen perustuva tiedonintressi. Hermeneuttista tiedonintressiä täydennän emansipatorisella tiedonintressillä, jonka sanotaan tähtäävän yhteiskunnalliseen kritiikitietoon ja kansalaisten voimistamiseen. (Ks. Raunio 1999, 360–366.) Tässä tutkimuksessa emansipatorisen tiedonintressin käyttämisellä tähtään kuitenkin `kansalaisten´ eli sosiaalityön asiakkaiden sijasta gerontologisen sosiaalityön ja ikääntyneiden asiakkaiden kanssa työtä tekevien sosiaalityöntekijöiden ammatillisen identiteetin vahvistamiseen. Taustalla on paitsi jo edellä mainittu tieto gerontologisen sosiaalityön käytäntöön kohdistuvan tutkimuksen vähäisyydestä myös eri tutkimuksin saatu tieto gerontologisen sosiaalityön näkymättömyydestä käytännön vanhustyössä (esim. Haliseva 2005; Kinni 2005).

2.2 Tutkimuksen rakenne

Tutkimus koostuu tästä yhteenveto-osasta ja neljästä artikkelista². Artikkelit ovat

- Ylinen, Satu & Rissanen, Sari. 2007. Tiedonmuodostus gerontologisessa sosiaalityössä. Teoksessa Seppänen, Marjaana & Karisto, Antti & Kröger, Teppo (toim.) Vanhuus ja sosiaalityö. Sosiaalityö avuttomuuden ja toimijuuden välissä. Juva: PS-kustannus, 33–48.
- Ylinen, Satu & Rissanen, Sari. 2004. Asiantuntijuus gerontologisessa sosiaalityössä. *Gerontologia* 18 (3), 200–206.
- Ylinen, Satu. 2008. Eettiset ongelmat gerontologisen sosiaalityön ”välitiloissa”. *Janus* 16 (2), 111–125.
- Ylinen, Satu & Rissanen, Sari. 2005. Sosiaalityö ja kaltoinkohdeltu vanhus. *Gerontologia* 19 (2), 57–64.

Ensimmäisessä artikkelissa keskityn tutkimustehtävän 1 mukaisesti gerontologista sosiaalityötä koskevan tiedonmuodostuksen kuvaamiseen aikajänteellä 1992–2004. Toisessa artikkelissa tarkasteluni keskiössä ovat gerontologisen sosiaalityön asiantuntijuuteen liittyvät kysymykset. Jäsennän tässä tutkimuksessa asiantuntijuuden kolmiulotteiseksi ilmiöksi, joka koostuu muodollisesta eli tiedollisesta, menetelmällisestä sekä arvoihin ja työn eettisiin perusteisiin pohjaavasta eettisestä asiantuntijuudesta. Kolmannessa artikkelissa tarkastelen asiantuntijuutta erityisesti eettisestä näkökulmasta. Neljännessä artikkelissa nostan esille gerontologisen sosiaalityön asiantuntijuutta tapausesimerkin kautta tarkastelemalla kaltoinkohdellun vanhusasiakkaan kohtaamista ja tukemista sosiaalityössä.

Seuraavaksi, luvussa 2, käyn läpi tutkimuksen metodologiset valinnat ja tutkimuksessa käytetyt aineistot. Luvussa 3 hahmotan tutkimuksen teoreettiset lähtökohdat. Sen rakentamisessa lähden liikkeelle gerontologisen sosiaalityön muodostumisesta osana sosiaalityön ja sosiaaligerontologian historiaa. Tämän jälkeen syvennän tarkastelun tiedonmuodostuksen ja asiantuntijuuden keskusteluun ja tuon esille aikaisempaa tutkimustietoa gerontologisen

---

² Artikkeleista kolme on yhteisartikkelia Sari Rissanen kanssa. Yhteisartikkelit on laadittu siten, että minä olen kerännyt ja analysoinut aineiston ja kirjoittanut pääosin tekstit saaden kussakin vaiheessa tukea ja konkreettisia neuvoja pääohjaajanani toimineelta Sari Rissaselta.

sosiaalityön tiedonmuodostuksesta ja asiantuntijuudesta. Luvun lopussa esitän tiivistävät päätelmät teoreettisista lähtökohdista tälle tutkimukselle. Luvussa 4 tuon esille tutkimuksen tulokset kahdessa osassa. Ensimmäisessä osassa esittelen tarkasteltujen artikkeleiden pohjalta saadut tulokset ja niiden pohjalta luodun `Gerontologisen sosiaalityön tiedonmuodostuksen salmiakin`. Toisessa osassa tarkastelen sosiaalityöntekijöiltä kerätyn aineiston kautta heidän näkemystään gerontologisessa sosiaalityössä tarvittavasta asiantuntijuudesta. Luvussa 5 arvioin tutkimukseni luotettavuutta ja esitän tulosten pohdinnan pohjalta nousseet johtopäätökset ja suositukset.

2.3 Tutkimusaineistot

Tämä tutkimus on kvalitatiivinen tutkimus, joskin ensimmäisen artikkelin tulosten esittely tapahtuu osittain numeerisessa muodossa. Tötön (2004) mukaan kvantitatiivisen ja kvalitatiivisen tutkimuksen välillä ei ole mahdollista tehdä selkeää eroa, koska sellainen ero edellyttäisi tutkimuksen olevan jompaakumpaa jo sen tekemisen alkuhetkestä lähtien. Tämä ei ole Tötön mukaan mahdollista, koska tutkimuksen teon kuluessa erilaisiin kysymyksiin haetaan vastausta erilaisten aineistojen avulla. Näin tapahtui tässäkin tutkimuksessa, kuten myöhemmin tarkemmin esitän.

Saman tutkimuksen sisällä tapahtuvaa erilaisten aineistojen ja menetelmien käyttämistä kutsutaan triangulaatioksi. Sen käyttämisen avulla tutkimuskohdetta pystytään tarkastelemaan eri näkökulmista (ks. Silverman 1993 ja 2005). Se on keino lisätä tutkimuksen tarkkuutta, laajuutta, moninaisuutta, rikkautta ja syvyyttä (Denzin & Lincoln 2003). Triangulaatiota käyttämällä tutkija osoittaa halunsa ja pyrkimyksensä ymmärtää tutkittavaa ilmiötä mahdollisimman kattavasti ja syvällisesti (esim. Eskola & Suoranta 1998). Tässä tutkimuksessa olen pyrkinyt ilmiön, gerontologisen sosiaalityön, ymmärtämiseen soveltamalla triangulaatiota aineiston hankinnassa ja osittain myös aineiston analyysissä. Tutkimuksen ensimmäiseen tehtävään vastaan tieteellisen aikakauslehtiaineiston ja toiseen käytännön työssä toimivilta sosiaalityöntekijöiltä keräämäni haastattelu- ja kyselyaineiston avulla.

Aikakauslehtiaineisto

Aikakauslehtiaineisto muodostuu vuosien 1992–2004 aikana ilmestyneiden alan kansainvälisten ja suomalaisten tieteellisten aikakauslehtien artikkeleiden tiivistelmistä. Tutkimus on osa viime vuosina yhteiskuntatieteellisessäkin tutkimuksessa lisääntyntä systemaattisuuteen pyrkivää kirjallisuuskatsausta soveltavaa tutkimusjoukkoa (vrt. esim. Oliver ym. 2005). Varosen ym. (1999) mukaan systemaattisella kirjallisuuskatsauksella pyritään keräämään systemaattista tietoa aiemmasta tutkimuksesta ja tekemään siitä yhteenveto. Sitä käytetään varmistamaan mitä tutkittavana olevasta ilmiöstä jo on tiedossa ja oppaana tulevalle tutkimukselle, teorian rakentamiselle ja käytännön työhön. Kansainvälisessä sosiaalityön tutkimuksessa systemaattiset kirjallisuuskatsaukset ovat yleisiä (esim. Kadushin 2004), ja ne ovat lisääntyneet myös suomalaisessa tutkimuksessa (esim. Yliruka 1999).

Systemaattiset kirjallisuuskatsaukset ovat lisääntyneet osittain, koska tutkimuksen teon lisääntyminen on kasvattanut tiedon tuotantoa ja tiedon kertymistä. Niitä ovat lisänneet myös parantuneet mahdollisuudet olemassa olevan tiedon löytämiseen esimerkiksi elektronisesti tallennettujen tietojen avulla. (Vrt. Lammintakanen 2005.) Osittain lisääntymiseen ovat kuitenkin vaikuttaneet myös näyttöön perustuvat vaatimukset sosiaalityön ja -palvelujen toimivuudesta ja vaikuttavuudesta sekä julkisen sektorin niukentuneet taloudelliset resurssit ja vaatimukset laadukkaammista, asiakkaan ehdoilla tapahtuvista, sosiaali- ja hyvinvointipalveluista (Koivisto 2005).

Systemaattisuuteen pyrkivien kirjallisuuskatsausten käsitteyteneväisyys, analyysien toteutustapa ja tutkimuksen syvyysaste vaihtelevat huomattavasti (ks. esim. Hart 1998; Lammintakanen 2005, vrt. Smith & Stullenbarger 1991). Tässäkään tutkimuksessa ei ole sovellettu tiukkaa systemaattisen kirjallisuuskatsauksen metodologiaa vaan ns. kartoitettavaa kirjallisuuskatsausta, jossa mukaan otettavien tutkimusten valintakriteerit määritellään ennalta tarkkaan ja analysoidaan keskeiset teemat systemaattisesti (Hinkka ym. 2006). Tässä analyysiyksiköksi muodostui artikkeleista laaditut tiivistelmät, koska olin asettanut tavoitteeksi yleiskuvan muodostamisen gerontologisesta sosiaalityöstä valitulla ajanjaksolla käydystä kansainvälisestä tieteellisestä keskustelusta. Osittain tiivistelmätasoon tyytyminen johtui myös aineiston runsaudesta.

Aikakauslehtiaineisto koostuu kolmesta kansainvälisestä sosiaalityön alan aikakauslehdestä, yhdestä kansainvälisestä gerontologisen sosiaalityön keskeisestä aikakauslehdestä ja kahdesta kotimaisesta alan lehdestä. Kansainvälisen tarkastelun kohteeksi valitsin The British Journal of Social Work -lehden, jatkossa BJSW, (45 artikkelia), European Journal of Social Work -lehden, jatkossa EJSW, (8 artikkelia), Social Work -lehden, jatkossa SW, (61 artikkelia) ja Journal of Gerontological Social Work -lehden, jatkossa JGSW, (596 artikkelia). Lehtien valinta perustui siihen, että halusin tarkasteluun samoja lehtiä kuin Koskisella (1993) oli omassa tarkastelussaan (The British Journal of Social Work, Social Work ja Journal of Gerontological Social Work). Halusin kuitenkin tutkimuksessani luoda katsauksen myös eurooppalaiseen kirjoitteluun, ja siksi yksi tarkastelun kohteena olevista lehdistä oli eurooppalaista sosiaalityön tutkimusta esittelevä EJSW.

Aikakauslehtien tarkasteluajanjakso oli 1992–2004, paitsi EJSW-lehden osalta, koska se alkoi ilmestyä vasta vuonna 1998. Tarkastelussa olivat mukana kaikki ko. vuosina ilmestyneet JGSW-lehdet ja muista lehdistä hakusanojen 'elderly, old, older, aging, aged, gerontology, gerontological' avulla valikoituneet artikkelit. Käytin artikkelien etsimisessä kirjaston informaation apua. Analyysiin tuli näin kaikkiaan 710 kansainvälistä artikkelia. Suomalaisen tutkimuksen peilaamisen perustaksi valitsin Gerontologia- ja Janus -lehdet vastaavalta aikajaksolta siten, että otin Gerontologia-lehdestä tarkasteluun kaikki lehdessä julkaistut artikkelit, katsaukset ja keskustelut (246) ja Januksesta ikääntymiseen ja vanhuuteen liittyvät artikkelit ja katsaukset (11). Kaiken kaikkiaan tarkastelussa oli 967 kirjoitusta.

Sosiaalityöntekijöiltä kerätty aineisto

Sosiaalityöntekijöiltä kerätyn aineiston kautta tämä tutkimus tuo näkyväksi vanhustyön kentällä esiin tulevien sosiaalisten ongelmien ja epätasaisuuksien kirjoa ja sosiaalityön mahdollisuuksia ja osuutta niihin vastaamisessa (Riessman 2001). Näin tutkimus sivuaa viime vuosien aikana vahvistunutta sosiaalityön käytäntöihin perehtyvää tutkimusperinnettä. Tässä tutkimuksessa, kuten sosiaalityön käytäntöihin keskittyvässä tutkimuksessa yleensäkin, on intressinä

uuden tiedon luominen (Goldstein 1994; Fook 2001) ja sosiaalialan asiantuntijuuden vahvistaminen (Satka ym. 2005).

Keräsin toisen tutkimusaineiston suhteellisen pitkällä aikavälillä kolmella eri tavalla, neljässä eri kaupungissa ja viiden erilaisen toimipisteen sosiaalityöntekijöiltä. Tämän tutkimuksen aineiston keruu noudattaa siten omalla tavallaan Gadamerin (2004) hermeneuttisen kehän ideaa. Tutkimusprosessin aikana ymmärrykseni tutkimuksen kohteena olevasta ilmiöstä muuttui siinä määrin, että alkuperäinen ajatus tarvittavasta tutkimusaineistosta ei enää tuntunut riittävältä. Näin keräsin aineistoa enemmän, useammassa kontekstissa ja pitemmällä aikavälillä kuin olin alussa suunnitellut. Samalla halusin ottaa aineiston keruussa huomioon sosiaalityön tekemisen kontekstisidonnaisuuden (vrt. Payne 1991) ja sosiaalityön käytäntöjen tutkimisen kontekstisidonnaisuuden (vrt. Fook 2001). Kontekstuaalisuuden merkitystä en kuitenkaan tässä tutkimuksessa sinänsä ole analysoinut.

Tutkimukseni kolmen empiiriseen aineistoon pohjaavan artikkelin muodostavat 46:n sosiaalityöntekijän vastaukset. Osan aineistosta (17) keräsin haastattelemalla sosiaalityöntekijöitä vuosien 2002, 2004 ja 2005 aikana Hämeenlinnassa, Kuopiossa ja Tampereella. Osan aineistosta (6) keräsin sähköpostikyselyllä (2005 ja 2006) Hämeenlinnassa ja Vaasassa. Suuri osa (23) aineistossa mukana olevista sosiaalityöntekijöistä vastasi Tampereen gerontologisen sosiaalityön kehittämishankkeen lomakkeeseen (2006) pyynnöstäni lisättyyn avoimeen kysymykseen ”Millaisia eettisiä ongelmia kohtaat työssäsi?”. Pyyntöni oli mahdollinen, koska olin mukana hankkeessa. Lomakekysely lähetettiin yhteensä 93:lle sosiaalityöntekijälle. Lomakkeita palautui yhteensä 30, joista 23:ssa oli vastattu eettisiä ongelmia koskevaan kysymykseen. Myös sähköpostissa kysyin sosiaalityöntekijöiltä samalla avoimella kysymyksellä ainoastaan heidän työssään kohtaamistaan eettisistä ongelmista. Sen sijaan haastatteluissa keräsin sosiaalityöntekijöiltä laajemmin tietoa sosiaalityön käytäntöön liittyvistä teemoista ja erityisesti heidän työssään tarvitsemastaan asiantuntijatiedosta.

Kaikki vastauksensa antaneet olivat sosiaalityöntekijöitä. Sosiaalityöntekijöiden hankinnassa olen käyttänyt laadullisessa tutkimuksessa usein sovellettua harkinnavaraista otantaa (esim. Eskola & Suoranta 1998, 60-61).

Aineistoni ei siten ole määrällisesti suuri, mutta olen pyrkinyt otannassa kattavuuteen ja tarkoituksenmukaisuuteen. Näin aineistossani mukana olevat sosiaalityöntekijät ovat useista erilaisista toimipisteistä. Useimmilla heistä on pitkä, jopa vuosikymmeniä kestänyt, kokemus ikääntyneiden asiakkaiden kanssa työskentelemisestä ja useilla kokemusta myös nuorempiin asiakasryhmiin kuuluvien kanssa työskentelemisestä. Tämä antoi heille näkökulman tarkastella gerontologisessa sosiaalityössä tarvittavaa asiantuntijuutta myös suhteessa muiden asiakasryhmien kanssa tehtävään sosiaalityöhön.

Haastattelemistani sosiaalityöntekijöistä kolme oli minulle aiemmin tuttuja sosiaalityön ja opetustyön kokemukseni pohjalta. Näiden haastateltavien antaman informaation pohjalta otin mukaan uusia haastateltavia. Sovelsin näin ollen haastateltavien hankinnassa osittain myös ns. lumipallotekniikkaa (esim. Victor ym. 2007, 103). Sähköpostin kautta vastanneiden sosiaalityöntekijöiden hankinta perustui internetin kautta saamaani informaatioon Hämeenlinnassa ja Vaasassa vanhustyötä tekevistä sosiaalityöntekijöistä. Kaikki mukaan pyytämäni sosiaalityöntekijät olivat halukkaita osallistumaan haastatteluihin ja järjestivät siihen ajan itselleen. Haastattelin kunkin sosiaalityöntekijän hänen omalla työpaikallaan ja haastattelut kestivät keskimäärin 1.5 tuntia. Pyysin haastateltavilta luvan nauhoittaa haastattelut ja yhtä lukuun ottamatta kaikki suostuivat pyyntööni.

Haastattelu on vuorovaikutusta, jossa molemmat osapuolet vaikuttavat toisiinsa (Eskola & Suoranta 1998; Naujaniene 2007). Haastattelijan vaikutus alkaa tosiasiaa jo sillä hetkellä, kun hän ottaa yhteyttä henkilöihin, joita toivoo saavansa haastatella. Tässä tutkimuksessa yhteydenotto tapahtui puhelimitse ja puhelun aikana kerroin potentiaaliselle haastateltavalle, että tarkastelen tutkimuksessa gerontologista sosiaalityötä ja siinä tarvittavaa asiantuntijuutta. Näin ollen kullakin haastateltavalla oli mahdollisuus valmistautua tilanteeseen ja pohtia etukäteen työtään asiantuntijuuden näkökulmasta. Menetelmänä käytin puolistrukturoitua haastattelua. Esitin kaikille haastateltaville samat kysymykset, ja he saivat vastata niihin omin sanoin. (Esim. Eskola & Suoranta 1998.) Vaikka olin päättänyt haastattelussa käyttämäni kysymykset etukäteen, pyrin tekemään haastattelutilanteista mahdollisimman keskustelunomaisia. Siten halusin saada kuuluviin haastateltavien oman äänen ja toisaalta pyrin myös saamaan näkyviin

sen tavan, jolla haastateltavat jäsentävät omaa asiantuntijuuttaan (vrt. Saarenheimo 1997).

Kvalitatiivista tutkimusta tarkastelevassa metodologisessa kirjallisuudessa on kirjoitettu paljon haastattelusta aineistonkeruun menetelmänä (esim. Hirsjärvi & Hurme 2001; Silverman 2005). Tarja Pösön (2004) mukaan haastattelumenetelmän vahvuus on siinä, että haastattelu voi tarjota haastateltavalle avoimen tilaisuuden kertoa omin sanoin asioista, joista tutkija on kiinnostunut. Tässä tutkimuksessa näen haastattelun vahvuudeksi sen, että se antoi sosiaalityöntekijöille mahdollisuuden puhua työstään, jota kohtaan ei ole toistaiseksi ollut suurta tutkimuksellista kiinnostusta. Sosiaalityön käytännön tutkimuksen yksi merkitys piilee juuri siinä, että sosiaalityöntekijät saavat, ja joutuvat, argumentoimaan omaa työtään (vrt. Murto ym. 2004). Erään haastateltavan kommentti kuvaa tätä hyvin: *onhan tässä ihan nohevana, kun olet meikäläisen ajatuksista kiinnostunut.*

Scourfield (2001) on pohtinut erityisesti sosiaalityöntekijöiden haastatteleamiseen liittyviä kysymyksiä. Hänen mukaansa se, että haastattelu on sosiaalityöntekijöiden työssään eniten käyttämä työväline, vaikuttaa haastattelua helpottavasti, koska menetelmä on haastateltavana toimiville sosiaalityöntekijöille tuttu. Näin haastattelutilanteessa ei välttämättä esiinny niille usein ominaista jännittyneisyyttä. Haastattelumenetelmän tuttuudesta saattaa kuitenkin olla myös haittaa. Mahdollisia haittatekijöitä pohdin tutkimuksen arviointia käsittelevässä kappaleessa.

2.4 Aineistojen analyysi

Analysoin tämän tutkimuksen molemmat aineistot sisällönanalyysilla. Sen sanotaan sopivan hyvin juuri haastatteluaineistojen ja kirjallisen materiaalin, esimerkiksi artikkeleiden, analysoimiseen. Sisällönanalyysilla tarkoitetaan menettelytapaa, jonka avulla esimerkiksi dokumentteja voidaan analysoida systemaattisesti ja objektiivisesti. Sen avulla tutkittava ilmiö järjestetään, kuvaillaan ja/tai kvantifioidaan tiivistettyyn muotoon. Tämä voidaan tehdä aineistolähtöisesti eli induktiivisesti tai teorialähtöisesti eli deduktiivisesti, jolloin analyysia ohjaa aikaisempaan tietoon perustuva luokittelurunko.

Aineistosta lähtevä analyysiprosessi on perusteltu menetelmä silloin kun jonkin tietyn ilmiön olemuksesta tarvitaan perustietoa. Analyysi lähtee liikkeelle aineiston analyysiyksikön määrittämisestä, jonka jälkeen edetään aineiston pelkistämisen ja ryhmittelyn kautta abstrahointiin eli käsitteellistämiseen. Teorialähtöisessä analyysissä puolestaan nojataan valmiiseen viitekehykseen, johon aineiston analysoinnissa tukeudutaan. Viitekehyksenä voi toimia tema, käsitekartta tai aikaisempaan tietoon perustuva malli, jonka varassa rakennetaan analyysille runko. (Pietilä 1973; Silverman 1993 ja 2005; Eskola & Suoranta 1998; Kyngäs & Vanhanen 1999; Tuomi & Sarajärvi 2002.) Tässä tutkimuksessa olen lähestynyt osaa aineistoa aineistolähtöisesti ja osaa teorialähtöisesti, kuten kappaleen lopussa tarkemmin esitän.

Tutkimukseni aikakauslehtiaineisto koostuu 967 tieteellisen aikakauslehden artikkelista. Tämän aineiston analyysin toteutin aineistolähtöisesti, mutta hyödynsin siinä jo olemassa olevaa Simo Koskisen (1993) luomaa käsitejärjestelmää. Sekä aineistolähtöisessä että teorialähtöisessä sisällön analyysissä ensimmäinen vaihe on analyysiyksikön määrittelemine (Kyngäs & Vanhanen 1999). Tutkimuksen kohteena olevan aineiston runsaudesta johtuen määrittelin analyysiyksiköksi artikkeleista laaditut tiivistelmät. Artikkelien analyysissä jätin siten ottamatta huomioon esimerkiksi niissä käsiteltyjen tutkimusten tieteenfilosofiset orientaatiot tai niiden metodologiset valinnat (ks. Hart 1998). Niiden sijasta keskityin analyysissä artikkelien teemoihin ja joihinkin keskeisiin tuloksiin sekä gerontologisen sosiaalityön määrittelyyn. Analyysiyksikön määrittämisen jälkeen aloitin analyysin perustan luomisen lukemalla aineiston useampaan kertaan. Yhä uudelleen tapahtuvan lukemisen kautta tutustuin perusteellisesti koko aineistoon, ja minulle muodostui kokonaiskuva vuosien 1992–2004 gerontologisen sosiaalityön tutkimuksesta. Tarkastelin tätä aineistoa etsien millaisista aiheista keskustelua on käyty. Kokosin esiin nousseet asiat ja aiheet listaksi, ja pelkistin kustakin keskustelun alla olevasta aiheesta sitä kuvaavan ilmauksen. Analyysin seuraava vaihe koostui pelkistettyjen ilmausten ryhmittelemisestä. Tässä vaiheessa käytin hyväkseni omaa tulkintaani ja ryhmittelin sen pohjalta samaa tarkoittavat ilmaukset omiin luokkiinsa. Analyysi oli edennyt abstrahointivaiheeseen, jossa käsitteellistin aineistoa antamalla kullekin luokalle sen sisältöä kuvaavan nimen. Näistä luokista käytetään käsitettä alakategoria. Koska analyysissä oli mukana runsas

määrä tiivistelmiä, alakategorioita syntyi kymmeniä. Jatkoin abstrahointia tutustumalla tarkemmin syntyneiden alakategorioiden sisältöihin ja ryhmittelemällä ne uusiin, alakategorioiden teemoja yhdistäviin yläkategorioihin. Useiden abstrahointien jälkeen jäljelle jäi viisi yläkategoriaa. Nimesin ne osittain deduktiivisen päättelyn kautta, sillä joidenkin kategorioiden nimeämisessä hyödynsin Koskisen (1993) tutkimuksessaan käyttämiä kategorioiden nimiä. Monet tiivistelmät saattoivat liittyä useisiin kategorioihin, jolloin valitsin kategorioista keskeisimmän. (Esim. Eskola & Suoranta 1998; Kyngäs & Vanhanen 1999; Tuomi & Sarajärvi 2002.)

Sosiaalityöntekijöiltä kerätty aineisto on hankittu kolmella eri tavalla. Analysoin kaikki saadut kirjalliset vastaukset sisällön analyysin avulla, aikakauslehtiartikkeliaineistoni tapaan. Gerontologisessa sosiaalityössä kohdattavia eettisiä ongelmia käsittelevän aineiston ja vanhusasiakkaan kaltoinkohtelua tarkastelevan aineiston analysoin aineistolähtöisesti. Gerontologisen sosiaalityön asiantuntijuutta koskevan aineiston analysoin teorialähtöisesti. Siinä hyödynsin aikaisempaa asiantuntijuudesta tehtyä tutkimusta (esim. Bereiter & Scardamalia 1993).

3 Tutkimuksen teoreettiset lähtökohdat

3.1 Sosiaalityön historia gerontologisen sosiaalityön taustalla

Gerontologisen sosiaalityön historia on osa sosiaalityön historiaa, jossa myös sosiaaligerontologian kehityksellä on merkittävä rooli. Toisaalta kansallinen ja kansainvälinen yhteiskunnallinen kehitys on osaltaan vaikuttanut gerontologisen sosiaalityön määrittelyyn ja tehtävään.

Sosiaalityön historiallisia juuria etsiessään Sipilä (1989) tarkastelee sosiaalityön ja yhteiskunnan suhdetta, erityisesti sitä, miten sosiaalityö on tullut tarpeelliseksi osana yksilön, yhteisön ja yhteiskunnan välistä suhdetta ja sitä, millaiseksi tämän suhteen välittäjäksi sosiaalityö on muodostunut. Sipilän (mt., 17–19) mukaan sosiaalityön syntymisen ehtoja ja sen syntymisen ajankohtaa ei kyetä määrittämään yksiselitteisesti, mutta hän paikantaa kuitenkin syntymisen kannalta olennaiset tekijät 1900-luvun alun Englantiin ja Yhdysvaltoihin. Myös Juhila (2006, 45) paikantaa sosiaalityöntekijän ja asiakkaan suhteen alkujuurat 1800–1900-luvun vaihteeseen.

Sosiaalityön syntyhistoria ulottuu kuitenkin pitemmälle kuin ammatillisen sosiaalityön historia. Ennen kristinuskon leviämistä köyhistä ja sairaista huolehtiminen oli perheiden ja omaisten tehtävä. Jo varhaisella keskiajalla yhteiskuntien heikommassa asemassa olevien auttaminen ja köyhyyden sosiaalisten seurausten lieventäminen tuli osaksi kirkkojen harjoittamaa filantrooppista, hyväntekeväisyyttä korostavaa, toimintaa. Erilaisten köyhien auttamiseksi perustettujen hoitolaitosten erikoistuminen alkoi 1400-luvulla. Vanhusten hoitolaitoksina olivat gerontocomiumit. Perheen ja suvun merkitys säilyi kuitenkin keskeisenä. Yhtenä esimerkkinä tästä on 1700-luvulla luotu syytinkijärjestelmä, erityisesti Länsi-Suomessa käytössä ollut vanhuuden turvan muoto. Se ei kuitenkaan tuonut turvaa tilattomille, jotka muodostivat suuren osan väestöstä. Heidän osaltaan turvan muodoksi kehittyi vaivahoito. Yhtenä köyhähoidon muotona toimi kerjuu. Vanhuuden turvan kannalta tärkeitä olivat vuoden 1852 köyhäinhoitoasetus ja vuoden 1879 vaivahoitoasetus. Kerjuuta

pyrittiin rajoittamaan kehittämällä avohuoltoa esimerkiksi niin sanottujen peräänkatsomusalueiden avulla. Tämän toiminnan kautta pyrittiin kartoittamaan avun tarpeet yksilöllisesti perehtymällä kunkin avun tarvitsijan elämäntilanteeseen. Mallin taustalla oli saksalainen Elberfeld-järjestelmä. (Kananoja & Pentinmäki 1977; Koskinen 1983; Pulma 1994.)

Sosiaalityön syntyhistoriassa on keskeinen merkitys 1700-luvun valistusaatteista lähtöisin olevalla yksilön vapautta korostavalla liberalismilla, valtion osuutta kansalaisten hyvinvoinnin parantamisessa korostavalla sosiaaliliberalismilla, työväestön aseman parantamista korostavalla sosialistisella liikkeellä ja erilaisilla yhteiskunnallisilla liikkeillä. Suomalaisen sosiaalityön syntyhistorian kannalta tärkeää on se, että liberalismiin kannattajat korostivat sosiaalisten ongelmien ratkaisemisessa kansalaisyhteiskunnan keskeistä roolia. Myös Englannissa liberalistinen aatteellinen ilmasto oli merkittävä taustavaikuttaja erilaisten yhteiskunnallisten liikkeiden, esimerkiksi Charity Organisation Societyn (COS), perustamiselle. Amerikassa COS:ia edusti Mary Richmond (1861–1928), josta tuli myös Suomeen sittemmin levinneen, yksilö- ja perhekeskeisen sosiaalityön menetelmien kehittäjä. Suomalaisille sosiaalityöntekijöille järjestettiin useita tilaisuuksia, joissa amerikkalaiset asiantuntijat kouluttivat heitä yksilökohtaiseen työhönsä eli case work:iin. Yksilökohtaisen työn perinne vaikutti Suomessa vahvasti erityisesti 1950-luvulla, ja sillä oli merkittävä vaikutus myös ikääntyneiden asiakkaiden kanssa tehtävässä työssä. Englannissa syntyi myös settlementiliike, jonka johtohahmo USA:ssa oli Hull House -yhteisön toimeenpanija Jane Addams (1860–1935). Toisin kuin Richmondin edustama COS, settlementiliike keskittyi yhteiskunnallisiin kysymyksiin ja politiikkaan. Näin se oli osaltaan nostamassa esiin yhteiskunnallisia kysymyksiä ja erilaisia väestön olojen parantamiseen ja sosiaaliseen muutokseen tähtääviä sosiaalisia reformeja. Sosiaalisia reformeja, ja etenkin valtion osuutta niiden toteuttamisessa, korosti myös sosiaaliliberalismi. Työväestön huonojen olojen parantamista vaativa työväenliikkeen yksi ryhmittymä muodostui sosialistisen työväenliikkeen kannattajista. Selkeimmin työväestön olojen parantamisvaatimukset nousivat esille lehdistössä 1870-luvulla. (Kananoja & Pentinmäki 1977; Sipilä 1989; Soydan 1993; Jaakkola 1994; Toikko 2001 ja 2005; Puurunen 2002.)

Olen edellä nostanut esiin joitakin keskeisiä sosiaalityön syntyyn vaikuttaneita tekijöitä. Yksiselitteistä näkemystä sosiaalityön syntymisen syistä ei ole kuitenkaan esitettävissä. Olennaista on, että edellä esitetyt yhteiskunnissa ilmaantuneet ongelmat eivät olleet enää hoidettavissa perheiden ja omaisten tai hyvää tarkoittavien kansalaisliikkeiden keinoin. Niiden hoitamiseen tarvittiin ammatillisempaa otetta, ammatillista sosiaalityötä. Pikku hiljaa erityisesti USA:ssa sosiaalityöhön alkoi kohdistua paineita asiakas- ja ongelmakohtaiseen eriytymiseen. Koskisen (1993 ja 1994) mukaan gerontologisen sosiaalityön perusta luotiin 1920–1940-luvuilla, jolloin yksilökohtaisen sosiaalityön edustajien sisällä alettiin ymmärtää vanhusasiakkaiden yksilöllisten tarpeiden huomioonottamisen tärkeys. 1950-luvulta lähtien vanhusten kanssa tehtävä sosiaalityö hyväksyttiin USA:ssa osaksi sosiaalityötä, sen erityisalueeksi. Osittain tähän sosiaalityön ammatillisen orientaation muutokseen vaikuttivat vanhusten määrän kasvu ja siitä juontuva yhteiskunnallisen vanhuskysymyksen esille nousu. Myös Suomessa alettiin kiinnittää huomiota ikääntyneisiin ihmisiin sosiaalityön asiakkaina: vuonna 1942 aloitettiin sosiaalihuoltajakoulutus, jonka koulutuksen käyneistä osa toimi sittemmin vanhustyössä kunnalliskotien johtajina. Seuraavassa kappaleessa (3.2) tarkastelen gerontologisen sosiaalityön kehitystä tarkemmin. Sitä ennen tarkastelen kuitenkin miten sosiaalityön historiaa ja olemusta on lähestytty sosiaalityötä koskevassa kirjallisuudessa.

Mirja Satka (1997) ja Timo Toikko (2005) lähestyvät suomalaisen sosiaalityön historiaa erilaisista lähtökohdista. Satka tarkastelee sosiaalityötä sen tieteellistymisen historian kautta ja näkee siinä kolme vaihetta. Ensimmäinen, juridisoitumisen vaihe, sijoittuu kansalaissodan ja 1930-luvun laman jälkeiseen aikaan. Toisen vaiheen Satka ajoittaa 1940-luvulle, aikaan, jolloin sosiaalityössä oli vallalla vahva yksilökohtaiseen työskentelyyn pohjaava case work -malli. Sosiaalityön tieteellistyminen oli kolmannessa vaiheessaan yliopistojen tutkinnonuudistusten aikana 1970-luvulla, jolloin sosiaalityön koulutus määriteltiin yliopistotasoiseksi ja liitettiin osaksi sosiaalipolitiikka-tiedettä.

Toikko (2005, 14) tarkastelee suomalaista sosiaalityötä ”aate- ja oppihistoriallisen taustamateriaalin turvin” lähtien liikkeelle 1800-luvun loppupuolelta. Hänen lähestymistavassaan näkyy hyvin suomalaisessa sosiaalityössä vahvasti vaikuttaneet perinteet eli eurooppalainen

järjestelmakeskeisyys ja angloamerikkalainen ongelmakeskeisyys. Toikko nimeää sosiaalityön kehitykseen vaikuttaneen ensimmäisen perinteen hallinnollisten toimenpiteiden perinteeksi. Sen ytimessä on lakiin perustuvien toimenpiteiden avulla tapahtuva henkilökohtaisten ja sosiaalisten ongelmien selvittely ja järjestäminen. Toinen sosiaalityön kehitykseen vaikuttava perinne on Toikon mukaan yhteisöllisen muutostyön perinne. Sen taustalla hän näkee ajatuksen olosuhteista, ei yksilöistä, johtuvista ongelmista. Tämän perinteen taustalla olivat vaikuttamassa settlementti- eli yhteisötyön kehittäjän Jane Addamsin ajatukset. Kolmatta sosiaalityön kehitykseen vaikuttanutta perinettä Toikko kutsuu henkilökohtaisen vuorovaikutuksen perinteeksi. Sen keskiössä hän näkee työntekijän ja asiakkaan keskinäisen vuorovaikutuksen kautta tapahtuvan asiakkaan tukemisen. Toikon (2005, 215–216) mukaan suomalaisen sosiaalityön sisältöä ovat määrittäneet materiaallinen ja ei-materiaallinen elementti. Materiaaliselle elementille on tyypillistä ongelmien luokittelu, pyrkimys toimenpiteisiin ja kansalaisten sosiaalisten oikeuksien korostaminen. Ei-materiaallinen elementti puolestaan korostaa muutoksen mahdollisuutta yksilön, ryhmän ja yhteisön elämässä.

Paynen (1991, 1) mukaan sosiaalityöstä ei voi laatia yhtä, kaikkien hyväksymää määritelmää, vaan määritelmä riippuu kysymyksen esittämisen ajankohdasta ja siitä sosiaalisesta tilanteesta ja kulttuurista, jossa se esitetään. Samalla tavalla näkee asian Juhila (2004), jonka mukaan ”Sosiaalityön ammatin sisältö ja suunta eivät ole olleet mitenkään itsestään selviä. Pikemminkin historiaa, kuten nykypäivääkin, luonnehtivat erilaiset kiistat siitä, mistä sosiaalityössä lopulta on kysymys. Tämä kiistely näkyy sosiaalityöstä laadituissa määritelmissä: eri aikakausina sosiaalityön olemusta on etsitty eri suunnista”. Nyt meneillään olevalla aikakaudella sosiaalityön olemuksen etsimisessä vaikuttavat globaalin tason kiristynyt talous ja osittain siihen liittyvät monenlaiset maailmanlaajuiset yhteiskunnalliset muutosprosessit. Ne ovat asettaneet käytännön sosiaalityön kansainvälisesti ja kansallisesti uusien haasteiden eteen. (Esim. Lorenz 1994; Pease & Fook 1999; Healy 2000; Parton & O’Byrne 2000; Juhila 2006.)

Sosiaalityön olemuksen eri suunnista lähtevää etsintää osoittaa esimerkiksi Sipilän (1989) tarkastelu sosiaalityöstä. Sipilän mukaan sosiaalityötä

tarkastellaan yhteiskunnallisena käytäntönä, yhteiskunnan osajärjestelmänä, hallinnollisena osajärjestelmänä, liikkeenä ja ideologiana sekä tieteen- tai oppialana. Soydan (1993) tarkastelee sosiaalityötä akateemisena oppialana ja tutkimusperinteenä (an academic discipline). Sekä Sipilä että Soydan tarkastelevat sosiaalityötä käytäntöön ja ammattiin liittyvänä toimintana. Sosiaalityöntekijöiden kansainvälinen liitto, IFSW, lähtee sosiaalityön tarkastelussa sosiaalityön tavoitteista, kohteesta ja välineestä. IFSW määrittelee sosiaalityön tavoitteeksi hyvinvoinnin (well-being) lisäämisen edistämällä yhteiskunnallista muutosta sekä ihmissuhdeongelmien ratkaisua, elämänhallintaa ja itsenäistymistä. Sosiaalityön kohteiksi IFSW määrittelee vuorovaikutus-tilanteet ihmisen ja hänen ympäristönsä välillä ja välineeksi sosiaali- ja käyttäytymisteoreettista sekä yhteiskunnan järjestelmiä koskevaa tietoa. (IFSW 2000.) Sosiaalityön yliopistoverkosto SOSNET (2003) määrittelee sosiaalityön seuraavasti: ”Sosiaalityöllä tarkoitetaan sosiaalityöntekijöiden yliopistokoulutuksen saaneen ammattihenkilön toimintaa, joka perustuu tieteellisesti tutkittuun tietoon, ammatillis-tieteelliseen osaamiseen ja sosiaalityön eettisiin periaatteisiin. Sosiaalityöllä vahvistetaan hyvinvointia edistäviä olosuhteita, yhteisöjen toimivuutta sekä yksilöiden toimintakykyisyyttä. Työ on yksilöiden, perheiden ja yhteisöjen sosiaalisten ongelmien tilannearviointiin ja ratkaisuprosesseihin perustuvaa kokonaisvaltaista muutostyötä, joka tukee ihmisten selviytymistä.”

Payne (1996) tarkastelee sosiaalityön olemusta lähtien kolmesta näkökulmasta, jotka ovat aina mukana sosiaalityön tekemisessä. Individualistis-reformistisen (individualism-reformism) näkökulman mukaan sosiaalityö keskittyy yksilöille tarjottavien hyvinvointipalvelujen tuottamiseen. Sosiaalityön pääasiallinen tarkoitus on kohdata yksilöiden tarpeet. Sillä on kuitenkin myös rooli palvelujen parantajana, jolloin tarkoituksena on sosiaalityön ja sen tarjoamien palvelujen tehokkaampi toiminta. Refleksiivis-terapeuttisen (reflexive-therapeutic) näkökulman mukaan sosiaalityön tarkoituksena on etsiä paras mahdollinen hyvinvointi yksilöille, ryhmille ja yhteisöille. Tämä tapahtuu edistämällä ja helpottamalla ihmisten omaa persoonallista kasvua ja itsensä toteuttamista. Sosialistis-kollektivistisen (socialist-collectivist) näkökulman mukaan taas sosiaalityön tarkoituksena on toimia yhteiskunnan syrjäytyneimpien ja kyvyttömimpien ihmisten vahvistajana.

Individualistis-reformistisen näkökulman mukaisessa sosiaalityössä korostuu välittäminen ja epäitsekkyyks. Sosiaalityön roolissa painottuu yksilötason työskentely. Näin on myös refleksiivis-terapeuttisen näkökulman mukaisessa sosiaalityössä, jossa painottuu sosiaalityön rooli henkilökohtaisen kasvun edistäjänä. Sosialistis-kollektivistisen näkökulman mukaisessa sosiaalityössä puolestaan korostuu sosiaalinen muutos sosiaalityön tarkoituksena. Keskeinen kysymys on se, kuinka osaamme arvioida kulloisenkin näkökulman vaikutuksen sosiaalityön tekemiseen. (Payne 1996.)

3.2 Sosiaaligerontologian ja gerontologisen sosiaalityön yhteydet

Katsaus sosiaalityön historiaan osoittaa yhteiskunnallisten muutosten heijastuksen sosiaalityön kehitykseen. Yhteiskunta ja siinä tapahtuvat muutokset heijastuvat myös ikääntyvien ja vanhuuttaan elävien ihmisten elämään. Tätä sosiaaliseksi vanhenemiseksi kutsuttua ilmiötä lähestytään sosiaaligerontologisella tutkimuksella. Koskisen (1994, 17–18) mukaan sosiaaligerontologisessa tutkimuksessa yhdistyvät vanhenemisen ja vanhuuden sosiaali- ja käyttäytymistieteelliset lähestymistavat ja sen kautta pyritään kuvaamaan, selittämään ja ymmärtämään vanhenemisprosessin sosiaalista luonnetta.

Jyrki Jyrkämä (1995, 22) toteaa, että sosiaaligerontologisten teorioiden kirjo on varsin laeva ja että teorioita on ryhmitelty eri tavoin. Seuraavassa esitän joitakin tapoja, joiden kautta sosiaaligerontologisia teorioita on lähestytty. Aloitan tarkasteluni Koskisen (1994) esittämällä sosiaaligerontologisen tutkimuksen kolmella vaiheella. Näistä *ensimmäinen* sijoittuu 1940-luvulta 1960-luvulle. Tutkimus nojasi yksilötasoisin ja psykologisesti orientoituneisiin teorioihin (esim. aktiivisuus-, irtautumis-, jatkuvuus-, rooli- ja alakulttuuriteorioihin). *Toinen vaihe* sijoittuu 1960-luvun lopusta 1970-luvun alkuun, ja silloin alkoivat yleistyä makrotason rakenteelliset teoriat (esim. ikäkerrostuma- ja modernisaatioteoria). Samanaikaisesti alettiin korostaa vanhenevan ihmisen ja ympäristön välistä vuorovaikutusta (esim. sosiaalinen luhistumisteoria, vähemmistöryhmäteoria sekä sosiaalisen vaihdon teoria). 1970-luvun lopulla ja 1980-luvulla sosiaaligerontologisessa tutkimuksessa siirryttiin *kolmanteen* vaiheeseen: rakenteelliset teoriat saivat uusia näkökulmia

radikaalista sosiaaligerontologiasta ja vanhenemisen poliittista taloustiedettä tarkastelevista teorioista. Samaan aikaan yleistyivät näkemykset makro- ja mikrotason ja rakenteellisia tekijöitä sekä kulttuurisia ja yksilöllisiä merkityksiä yhdistävästä tutkimuksesta (esim. elämänkulikutkimus).

Marshallin (1999, 434) mukaan vanhenemista koskevien sosiaalisten teorioiden tarkastelu ja analysointi on lisääntynyt, mutta yhtenäistä luokittelua sosiaaligerontologisista teorioista ei kuitenkaan ole löydetty. Myös Bengtson, Burgess ja Parrott (1997, S72) kirjoittavat vanhenemisen sosiaalisuuteen liittyvän tiedonmuodostuksen hajanaisuudesta, jonka he näkevät johtuvan sosiaaligerontologisen tiedon keräämisen hajanaisuudesta. Bengtson, Burgess ja Parrott (em.) laativat yhteenvetoa sosiaaligerontologian teoreettisista kehityslinjoista. Niiden pohjalta esittämänsä näkemykseen sosiaaligerontologisten teorioiden `kolmannesta sukupolvesta´ he liittävät sosiaaliseen konstruktionismiin, sosiaaliseen vaihtoon, elämänkulkuun, feminismiin, ikäkerrostumiin, vanhenemisen poliittisiin teorioihin sekä kriittisiin teorioihin pohjaavat tutkimukset.

Ennen edellä esitettyä Bengtsonin, Burgessin ja Parrottin kehittämää näkemystä sosiaaligerontologisten teorioiden kolmannesta sukupolvesta, Hendricks (1992) teki oman sosiaaligerontologisten teorioiden sukupolvia koskevan analyysinsä. Bengtsonin, Burgessin ja Parrottin lailla myös Hendricks pohtii artikkelissaan gerontologisen ja erityisesti sosiaaligerontologisen tiedon kumuloitumisen merkitystä vanhenemista ja vanhuutta koskevassa tiedonmuodostuksessa. Hendricks (emt., 37) sijoittaa ensimmäinen sosiaaligerontologisten teorioiden sukupolven nousun 1960-luvulle. Tuolloin paljon sovellettujen irtaantumis-, aktiivisuus-, alakulttuuri- sekä jatkuvuusteorioiden juuret löytyvät funktionalismista ja symbolisesta interaktionismista. Tarkastelun keskiössä oli yksilö, yksilön sopeutuminen ja mukautuminen vanhenemiseen. Vanhenemiseen sopeutumiseen ja mukautumiseen vaikuttavia rakenteellisia tekijöitä ei otettu mukaan tarkasteluihin.

Toinen sosiaaligerontologisten teorioiden sukupolvi, tavallaan edellisen antiteesi, nosti 1970-luvulla tarkasteluun rakenteellisten tekijöiden vaikutuksen vanhenemisprosessiin. Painotuksen kohteena olivat erityisesti ikäkerrostumanäkökulma sekä ikä- ja modernisaatioteoria. 1970-luvun loppupuolella

vanhenemista koskeva tarkastelu muuttui poliittisemmaksi. Poliittistaloudelliset lähestymistavat ottivat huomioon rakenteiden merkityksen, mutta korostivat yksilöä omaan elämäänsä vaikuttavien sosiaalisten instituutioiden aktiivisena osana, toimijana. Keskiössä oli näkemys siitä, että kukin ihminen vanhenee erilailla, omalla tavallaan. Näin vanheneminen nähtiin monipuolisena ilmiönä, johon vaikuttavat sekä materiaaliset että sosiaaliset tekijät.

1990-luvun aikana sosiaalisen vanhenemisen tutkimuksessa alkoi vahvistua ikääntyneiden tarkasteleminen omaan elämäänsä aktiivisesti vaikuttavina toimijoina. Sosiaalisen konstruktionismin lähestymistavan omaksuneet tutkijat lähestyivät ikääntymisen ja vanhuuden sosiaalisia merkityksiä ja niitä merkityksiä, joita ikääntyvä ja ikääntynyt ihminen antavat omalle elämälleen (Quadagno 1999, 31–32; Johnson 2005). Jo 1960-luvulla alkanut oman elämän muistelun merkitystä korostava lähestymistapa (Butler 1963) vahvistui erityisesti 1990-luvulta alkaen (Coleman 2005; Gubrium 2005). Elämän merkityksellisyyttä lähestyttiin esimerkiksi narratiivisen gerontologian kautta, oman elämäntarinan kertomisen ja läpikäymisen kautta (Kenyon 1996). Muistelemisen ohella ikääntymisen tutkimuksessa ja vanhustyön ammatillisissa käytännöissä alettiin 1990-luvulla ja erityisesti 2000-luvun alusta alkaen soveltaa laajemminkin sosiokulttuurista lähestymistapaa. Sen vaikutuksesta alettiin korostaa taiteen eri muotojen merkitystä ikääntyvien ja ikääntyneiden hyvinvoinnille (esim. Hohenthal-Antin 2001; Liikanen 2003; Suomi 2003; Chung 2005). Elämän merkityksellisyyttä tarkastellaan myös ikääntymisen ja arkipäivän elämän ja siinä selviytymisen välisenä kysymyksenä (Gubrium & Holstein 2000; Schaie ym. 2005; Westerhof & Tulle 2007).

Phillipsonin ja Baarsin (2007) mukaan sosiaaligerontologisessa tutkimuksessa on tällä hetkellä tärkeää tarkastella ikääntymistä ja vanhuutta globaalien tason kautta rakentuvana ilmiönä. He (emt., 81–82) toteavat, että sosiaalista vanhenemista ei voida enää tarkastella pelkästään kansallisena ongelmana vaan tarkastelussa on otettava huomioon ikääntymisen globaalit yksilö-, ryhmä- ja yhteisötason vaikutukset (ks. myös Walker 2006). Tämä haastaa tarkastelemaan esimerkiksi elämäntapaa ja tapaa, jolla se yleisesti sosiaaligerontologiassa hahmotetaan (vrt. Settersten, Jr. 2006). Se haastaa myös ottamaan aiempaa

selkeämmin huomioon muualla kuin kehittyneissä maissa tapahtuvan väestön ikääntymisen seurauksineen.

Miten edellä esiteltyyn sosiaaligerontologisen tutkimuksen ja sosiaaligerontologisten teorioiden kehitysvaiheisiin sijoittuu gerontologisen sosiaalityön kehitys? Gerontologisen sosiaalityön kehitystä lähinnä Englannin, Saksan liittotasavallan ja Yhdysvaltojen osalta tutkinut Koskinen (1993, 1994 ja 2007) jäsentää gerontologisen sosiaalityön kehityksen kolmeen vaiheeseen. Koskinen (1994, 45–46) toteaa, että gerontologisen sosiaalityön muotoutuminen on ollut hyvin yhdysvaltalainen ilmiö. Tämän taustalla on hänen mukaansa se, että mitä kehittymättömämpi hyvinvointivaltio on, sitä suurempi merkitys on sosiaalityöllä. Seuraavassa tarkastelen kehitysvaiheita liittäen niihin lyhyesti joitakin kehitykseen vaikuttaneita tekijöitä 1800-luvulta asti.

1800-luvulla ja 1900-luvun alkupuolella vanhusväestö eli suurimmaksi osaksi maalaisköyhälistön asemassa. Vanhuuden turva perustui vaivashoidosta ja köyhäinhoidosta laadittuihin asetuksiin ja lakeihin. Pääasiallisina vanhustenhuollon muotoina olivat laitos- ja kotihoito. Vanhuutta leimasivat kurjistuminen ja sosiaalinen lasku. Kaupunki- ja työväenluokan vanhuuden syntymisen myötä vanhuus alettiin nähdä sosiaalisena kysymyksenä ja taloudellisena taakkana. (Koskinen 1983; Paasivaara 2002; Rintala 2003.)

Koskisen (1994) mukaan gerontologisen sosiaalityön kehityksen esivaihe sijoittuu 1920–1940-luvuille. Tuolloin Suomessa elettiin niukkuusajan köyhäinhoidon aikakautta (Paasivaara 2002) ja köyhäinhoidon ajanjaksoa (Rintala 2003). Koskisen (emt.) mukaan sosiaaligerontologinen tutkimus ei ollut Yhdysvalloissa vielä tukemassa gerontologisen sosiaalityön kehittymistä ja sidokset psykoanalyttisesti orientoituneeseen case workiin ja psykiatriseen näkemykseen olivat vahvoja. Amerikkalaisessa sosiaalityön keskustelussa alettiin 1950-luvulta lähtien puhua vanhuudesta omana erityisenä kehitysvaiheenaan ja vanhuksista omat erityiset tarpeensa omaavana asiakasryhmänä.

Gerontologinen sosiaalityö siirtyi muotoutumisvaiheeseen 1950–1960-luvuilla. Sosiaaligerontologinen tutkimus vahvistui ja vanhusten kanssa tehtävä sosiaalityö hyväksyttiin Yhdysvalloissa viralliseksi sosiaalityön erityisalueeksi. Mikrotason, psykologisesti orientoituneiden teorioiden rinnalle nostettiin

makrotason, rakenteellisesti orientoituneet teorit. Suomessa vuonna 1952 asetettu vanhustenhuoltokomitea otti tehtäväkseen parantaa vanhusväestön asuntotilannetta ja asumisviihtyvyyttä. Vanhustenhuollon tavoitteena oli lievittäminen ja omatoimisuuden tukeminen. Laitoshoidon rinnalla korostettiin avohuoltoa ja julkisten hyvinvointipalvelujen hyväksi käyttämistä. Näin sosiaalinen ja psyykkinen näkökulma nousivat taloudellisen näkökulman rinnalle. (Koskinen 1983; Rintala 2003 ja 2005.) Myös terveydenhuollon puolella alettiin kiinnittää huomiota vanhusväestön asemaan. Rintalan (2003) mukaan suomalaisessa vanhustenhuollossa elettiin yhteiskunnallisen huollon aikakautta, jolloin toteutettiin kansaneläkeuudistus (vuonna 1956) ja saatettiin voimaan sairausvakuutuslaki (vuonna 1964).

Gerontologisen sosiaalityön laajentumis- ja vakiintumisvaihe alkoi Koskisen (1994) mukaan Yhdysvalloissa 1970-luvulla, jonka loppuvaiheessa syntyi käsite 'gerontologinen sosiaalityö'. Vanhusväestön yhteiskunnalliseen asemaan alkoivat vaikuttaa näkemykset vanhusväestöstä heterogeenisena ryhmänä. Vanhuuden turva monipuolistui eläkejärjestelmien kehittymisen ja sosiaali- ja terveystalouden järjestelmän kehittymisen myötä. Sosiaaligerontologisen tiedon merkitys korostui sosiaalityössä ja vanhusten kanssa tehtävän sosiaalityön tutkimus lisääntyi. Tutkimuksen lisääntymisen seurauksena alettiin julkaista alan oppikirjoja. Sosiaaligerontologista tietoa alettiin sisällyttää sosiaalityön koulutusohjelmiin aikaisempaa systemaattisemmin. Vuodesta 1970 lähtien keskustelu vanhusten asemasta ja vanhustenhuollosta lisääntyi. Paasivaara (2002) puhuu palveluhenkisyttä korostavasta hyvinvointivaltion ajasta ja Rintala (2003) lääketieteen laajenemisen aikakaudesta. Esiin nostettiin kuva vanhoista ihmisistä luovina, uutta oppivina ja aktivoinnin kohteeksi sopivina. Kasvun ja vanhenemisen tutkijain seminaarissa Koskinen (2008b) esitti näkemyksensä gerontologisen sosiaalityön neljännestä vaiheesta. Hänen mukaansa gerontologinen sosiaalityö on siirtynyt 1990-luvun ja 2000-luvun aikana moniammatillistumisen ja ammatillisen pohjan vahvistumisen kauteen.

Eurooppalaisen sosiaaligerontologian ja sosiaalityön vaiheista kirjoittanut von Kondratowitz (1999) näkee iäkkäiden ihmisten kanssa tehtävän sosiaalityön sosiaaligerontologian käytännön sovelluksena. Hänen (1999, 38) mukaansa 1980-luvulla vanhusten kanssa tehtävään sosiaalityöhön alettiin kehittää

moniulotteisia strategioita. Vanhuutta alettiin luonnehtia käsitteiden kompetenssi, uudet ikäihmiset, ikä pääomana, tuottavuus sekä osallistuminen avulla. Osittain tähän osallistumisen tematiikkaan liittyvät vanhuuteen erityisesti 1980-luvulla liitetty voimavaroja ja voimaantumista painottava lähestymistapa (ks. esim. Koskinen 2005) sekä 2000-luvun alkupuolella Suomessa erityisesti Jyrki Jyrkämän (2007) vahvasti esille nostama toimijuuden viitekehys.

Koskisen (1993, 1994 ja 2007) mukaan sosiaalityön merkitys vanhusten tukemisessa säilyi monissa maissa vähäisenä 1980-luvulle saakka. Vanhuksia ei nähty omaksi asiakasryhmäkseen eikä heillä nähty olevan sellaisia ongelmia, joiden ratkaisemisessa olisi tarvittu sosiaalityön asiantuntijuutta. Koskinen (2007, 19) toteaa, että hyvinvointivaltiossa vanhusten tarpeet katsottiin voitavan tyydyttää kehittämällä eläkejärjestelmiä ja erilaisia sosiaali- ja terveyspalveluja. Vähitellen vanhusten kanssa tehtävä sosiaalityö ja sen tehtävät alkoivat hahmottua sosiaalityön yleisten tehtävien pohjalta.

Sosiaalityön yleinen malli arvo-, tieto- ja taitoperustoineen muodostaa keskeisen osan Koskisen (1993, 129) esittämää gerontologisen sosiaalityön yleistä mallia. Kymmenen vuotta myöhemmin esittämässään gerontologisen sosiaalityön mallissa (2003) Koskinen yhdistää sosiaalityön erityisyyden, sosiaalityön yleisen teorian ja sosiaaligerontologisen tiedon. Samalla tavalla lähestyvät gerontologista sosiaalityötä Nathanson ja Tirrito (1998), joiden laatiman gerontologisen sosiaalityön integroidun mallin lähtökohtina ovat sosiaalityön käytännön yleiset periaatteet. Molemmissa malleissa yleisten periaatteiden rinnalle nousee vanhenemiseen ja vanhuuteen liittyvä erityinen tieto ja siihen liittyvät erityiset taidot. Gerontologisen sosiaalityön keskeiseksi tehtäväksi Koskinen (2005, 197) näkee vanhan ihmisen sosiaalisesta asemasta, kulttuurisesta merkityksestä ja historiallisuudesta muistuttamisen. Hänen mukaansa gerontologisen sosiaalityön tehtävänä on myös puuttua vanhuksen vaikeaan elämäntilanteeseen, varmistaa vanhukselle kuuluvat sosiaalipoliittiset etuudet, eläkkeet ja etuudet sekä paneutua vanhuksen oman ongelmanratkaisukyvyyn vahvistamiseen. Koskinen (2008, 443) näkee sosiaalityöntekijän vanhustyössä nimenomaan sosiaalisen asiantuntijana. Helsingin gerontologisen sosiaalityön kehittämishankkeen (2007, 10) mukaan

gerontologisen sosiaalityön tavoitteena on vahvistaa vanhusten toimintakykyä, hyvinvointia, elinympäristöä, sosiaalisia olosuhteita ja yhteisöjen toimivuutta.

Huolimatta runsaasta kansainvälisestä tutkimuksesta, gerontologista sosiaalityötä ei ole määritelty yksiselitteisesti. Näin tilanne on määrittelyn suhteen samanlainen kuin yleisen sosiaalityön kohdalla. Tässä tutkimuksessa näen gerontologisen sosiaalityön alustavasti määrittyvän erilaisin sosiaalityön keinoin toteutettavaksi vanhusasiakkaiden hyvän elämän ja tulevaisuuden tukemiseksi (vrt. Koskinen 1993; Seppänen 2006).

Liitteenä olevassa taulukossa 1 esitän yleisluonteisen, osittain karkeankin, yhteenvedon, johon olen koonnut keskeisiä gerontologisen sosiaalityön kehitykseen vaikuttaneita kansainvälisiä ja kansallisia tekijöitä. Yhteenvedossa olen hyödyntänyt Koskisen (1993, 1994 ja 2008b), Satkan (1997), von Kondratowitzin (1999), Toikon (2001 ja 2005), Paasivaaran (2002), Rintalan (2003) ja Jyrkämän (2007) tekstejä.

3.3 Tiedonmuodostuksen ja asiantuntijuuden määrittelyä

Tämä tutkimus kohdistuu gerontologisen sosiaalityön tutkimusta ja asiantuntijuutta koskevaan tietoon. Käsite tieto on johdannainen vanhasta suomalaisesta verbistä tietää. Suositumman etymologisen teorian mukaan verbi tietää on johdettu sanasta tie, joka on alun perin tarkoittanut tielle opastamista ja tien löytämistä. (SKS 2001.)

Tietoa on lajiteltu eri tavoin. Esimerkiksi Bozeman (1993, 27–39) on jakanut tiedon kolmeen tyyppiin, joilla kaikilla on merkityksensä ja paikkansa eri tilanteissa. Hän puhuu julkaisemattomasta arkitiedosta (ordinary knowledge), asiantuntijätiedosta (wisdom knowledge) sekä tutkimustiedosta (theory-seeking literature). Aittolan ja Pirttilän (1989) mukaan tieto on moniaineksinen ja monilajinen yhteiskunnallinen kokonaisuus. He esittelevät neljä toisistaan poikkeavaa tapaa erotella ja lajitella yhteiskunnassa esiintyvää tietoa. Näitä ovat tiedon lajien funktionaalinen erottelu, kieltävä vastaan myöntävä tieto, välineellinen tieto vastaan päämäärätieto ja teoreettinen tieto vastaan arkitieto. Kussakin erottelutavassa toisistaan poikkeavilla tiedon alalajeilla nähdään olevan oma yhteiskunnallinen tehtävänsä. Tiedon tulkitaan siten aina olevan

yhteiskunnallisesti tarpeellista, yhteiskunnallisia tarpeita tyydyttävää. Näin kaikki tiedon lajien erottelutavat ovat omalla tavallaan funktionaalisia.

Drury-Hudson (1999, 149) jakaa sosiaalityön ammatilliselle toiminnalle merkitykselliset tiedon lajit teoreettiseen, empiiriseen ja proseduuriseen tietoon sekä persoonalliseen tietoon ja käytännön viisauteen. Teoreettinen tieto koostuu ilmiöitä organisoivista käsitteistä, malleista ja viitekehyksistä. Niiden kautta on mahdollista selittää, kuvailla ja kontrolloida työntekijää ympäröivää maailmaa. Empiirinen tieto on tietoa, jota kerätään systemaattisesti dokumentointia ja ilmiöiden selittämistä varten. Proseduurinen tieto liittyy siihen organisaatioon, juridiseen ja toiminnalliseen ympäristöön, jossa sosiaalityötä tehdään. Persoonalliseen tietoon liittyvät intuitio ja kulttuurinen tieto ja arkitieto. Käytännön viisaus on tietoa, joka kasvaa eri tilanteissa toimimisen myötä, siis kokemukseen perustuvaa tietoa.

Tämän hetkiseen keskusteluun sosiaalityön tiedosta liitetään vahvasti käsitteet käytäntötutkimus ja käytäntöjen tutkimus. Satkan ym. (2005) mukaan käytäntötutkimuksella pyritään palvelemaan monia erilaisia intressitahoja, esimerkiksi sosiaalityöntekijöitä ja muita ammattilaisia sekä palvelujen tuottajia. Käsitteenä käytäntötutkimus on uusi, mutta sisällöllisesti sillä on sosiaalityössä pitkät perinteet. Sosiaalityön käytäntöjen tutkimus juontuu 1900-luvun alkupuolelle, jolloin Jane Addams ja Mary Richmond olivat vaikuttamassa ammatillisen sosiaalityön syntymiseen. Englanninkielisessä alan kirjallisuudessa käytössä olevalla käsitteellä 'practice knowledge' viitataan tietoon, jonka muodostumiseen vaikuttavat esimerkiksi tyytymättömyys käytössä oleviin työmuotoihin (Reid 2002). Käsitteellä 'qualitative practitioner research' puolestaan viitataan käytännön työtä tekevien sosiaalityöntekijöiden kautta hankittuun ja sen pohjalta muodostettavaan sosiaalityötä koskevaan tietoon (esim. Fook 2001).

Uutta tietoa syntyy ja muodostuu tutkimusyhteisöissä ja ammatillisissa yhteisöissä. Esimerkiksi Eraut (1985) näkee, että ei-systemaattisen henkilökohtaisen kokemuksen vaikutusta tiedonmuodostukseen ei ole syytä vähätellä. Uuden tiedon muodostamisessa ovat mukana myös asiakkaat. Erityisesti ammatillisuuden ja akateemisuuden välimaastoon sijoittuvalle sosiaalityölle nämä kaikki tiedon muodostumisen tavat ovat tärkeitä.

Ammatillisissa käytännöissä luotu uusi tieto on usein erilaista kuin akateemisten yhteisöjen tieto, ja ammatilliset ideat tulevat harvemmin kirjatuiksi ja julkaistuiksi. Akateemisissa yhteisöissä muodostuneet uudet ideat taas tulevat usein esitellyiksi julkisesti eri kanavia hyväksi käyttäen (esimerkiksi julkaisuina tai esitelminä). Parhaimmillaan eri tavalla syntyneet uudet ideat muuttuvat osaksi ammatillista ydintietoa. Ammatillisen ydintiedon kehittymiselle ydintiedon kumuloituminen, uudistaminen ja todentaminen ovat tärkeitä. Tiedon käyttö ja tiedon muodostus eivät siis ole toisistaan irrallisia prosesseja. (Eraut 1985 ja 2001; Katz 1996; Payne 1996; Fook ym. 1997; Scourfield 2001; Reid 2002; Rose 2003; Satka ym. 2005.) Edellisen perusteella oli tarkoituksenmukaista sitoutua tässä tutkimuksessa tutkimustiedon lisäksi asiantuntijuustietoon. Tutkimus- ja asiantuntijuustieto voivat olla myös kiinteästi yhteydessä toisiinsa. Asiantuntijuuteen liitetäänkin usein sekä tutkimustieto että käytännön tieto.

Kirjosen (1997, 11) mukaan asiantuntijuutta koskeva puhe viestittää yhteiskunnallisen tajunnan sisällöistä. Se viestittää muun muassa siitä, että asiantuntijuutta arvostetaan ja sitä tavoitellaan; siitä, että joitakin ihmisiä pidetään parempina asiantuntijoina kuin toisia sekä siitä, että asiantuntijat hallitsevat tietoa ja että tieto on yhtä kuin asiantuntemus. Kirjosen mukaan väitteitä asiantuntijuuteen liittyvistä uskomuksista on lueteltavissa lähes loputtomasti. On siten ymmärrettävää, että asiantuntijuutta koskevassa tutkimuksessa esiintyy runsaasti pohdintaa sellaisista perusasioista kuin mitä asiantuntijuus ylipäätään on tai kuka on asiantuntija (vrt. Bereiter & Scardamalia 1993), mistä asiantuntijuus on kotoisin (vrt. Eräsaari 1997) ja mitä on tieto (vrt. Nylander ym. 2003). Erikoisasiantuntijuuden vaatimus on korostunut, mutta toisaalta on myös esitetty kysymys siitä, miten yhteiskunnallisten ongelmien monimutkaistuminen ja asiantuntijuuden pirstoutuminen sopivat toisiinsa (vrt. Launis 1997). Alan tutkimuksessa on kuitenkin löydettävissä yksi yhteinen näkemys: asiantuntijuus liittyy aina jollakin aihealueella tarvittavien erityisten tietojen ja taitojen osaamiseen (vrt. Bereiter & Scardamalia 1993).

Tietty asiantuntijuuden käsitteellinen epämääräisyys heijastuu myös siitä käytettävissä erilaisissa käsitteissä. Yleisimmät asiantuntijuudesta käytetyt kansainväliset käsitteet ovat `expertise`, `knowledge`, `skill` ja `professional competency` (esim. Bereiter & Scardamalia 1993; Bromme & Tillema 1995;

Fook 2000). O'Hagan (2007, 19) toteaa, että käsitteitä `skills`, `competence`, `practice` ja `techniques` käytetään usein synonyymeina. Myös suomalaisessa asiantuntijuustutkimuksessa on käytössä useita eri käsitteitä, kuten eksperttiys, asiantuntijatieto, -tietämys ja taito (Eteläpelto 1997) ja asiantuntijuus, tieto ja osaaminen (Kirjonen 1997). Lisäksi ammattitaitoon liittyvänä asiantuntijuutena puhutaan kvalifikaatiosta, kelpoisuudesta ja pätevyyydestä (Taalas 1995).

Asiantuntijuutta koskevan käsitteellisen epämääräisyyden taustalla vaikuttaa osittain se, että sitä koskevaa tutkimusta tehdään eri tieteenaloilla erilaisista näkökulmista, esimerkiksi sosiologiassa professioteorioiden ja psykologiassa eksperttiyden näkökulmasta. Kyse on myös viime vuosikymmenien aikana tapahtuneesta näkökulman muutoksesta. Aiemmin vallalla ollut noviisien eli vasta-alkajien ja kokeneiden eli eksperttien ongelmanratkaisutaidon vertailu on saanut rinnalleen näkökulman, jossa korostetaan sosiaalisten ja kulttuuristen tekijöiden merkitystä asiantuntijuudessa. Näin yksilöllisen asiantuntijuuden ja osaamisen näkökulma on vaihtunut erilaisia asiantuntijakulttuureita tarkastelemaan näkökulmaan. (Lehtinen & Palonen 1997.)

Asiantuntijuuden sisällöllinen käsite on laaja, se muodostuu monenlaisista aineksista ja pitää sisällään useita alakategorioita. Lisäksi asiantuntijuuskeskustelussa puhutaan vertikaalisesta ja horisontaalisesta asiantuntijuudesta. Vertikaalinen asiantuntijuus viittaa asiantuntijuuden kehittymiseen noviisi-ekspertti -akselilla (esim. Launis 1997, 122) ja horisontaaliseen asiantuntijuuteen viitataan (emt., 125–126) puhuttaessa moniammatillisuudesta ja eri ammattilaisten rajojen ylittämiseen tarvittavasta asiantuntijuudesta.

Bereiterin ja Scardamalian (1993) mukaan asiantuntijuuden kehittyminen on pitkä prosessi, jonka aikana asiantuntijuuden eri elementit, tiedon lajit, integroituvat toisiinsa. Keskeisimpiä asiantuntijuutta rakentavia tiedon lajeja ovat näkyvissä oleva deklaraatiivinen tieto ja proseduraalinen tieto sekä näkymättömissä oleva tieto. Näistä viimeinen, näkymättömissä oleva tieto, perustuu Michael Polanyin (1959) käyttöön ottamaan käsitteeseen `tacit knowledge`, josta suomalaisessa alan kirjallisuudessa puhutaan hiljaisena tietona (esim. Mutka 1998) ja sanattomana tietona/osaamisena (esim. Filander 1997) sekä persoonallisena ja sosiaalisena osaamisena (Eteläpelto 1997).

Hiljaisella tiedolla tarkoitetaan vähitellen kokemuksen kautta rakentuvaa tietoa. Bereiter ja Scardamalia (1993, 46–61) ovat jakaneet sen kolmeen osaan, joista kuhunkin he toteavat asiantuntijoiden omassa toiminnassaan nojaavan ja jotka kaikki perustuvat arkipäivän kokemukseen. Ensimmäinen hiljaista tietoa rakentava elementti on ns. epävirallinen tieto, joka liittyy erilaisten kokemusten mukanaan tuomaan ennakoinnin taitoon. Toinen elementti nojaa kokemuksen pohjalta nousevaan intuitioon tai vaistoon. Kolmas hiljaista tietoa rakentava elementti nojaa kokemukseen perustuvaan ns. itsesäätelyä koskevaan tietoon eli taitoon kontrolloida itseä ja säädellä omaa toimintaa ja omia tekemisiä. Bereiterin ja Scardamalian mukaan tähän kolmanteen elementtiin viitataan kirjallisuudessa käsitteellä metaosaaminen. Se on tietoa siitä, kuinka pärjätään erilaisissa eteen tulevissa, usein yllättävissäkin, tilanteissa. Tämä vaatii vahvaa oman alan osaamista ja kykyä soveltaa sitä tilanteesta toiseen.

Hiljaisen tiedon ohella asiantuntijuutta ovat rakentamassa näkyvissä oleva tosiasioiden ja sääntöjen koskeva deklarativinen eli muodollinen tieto ja toimimisen tapaa koskeva proseduraalinen eli menetelmällinen tieto. Yleensä, kun puhutaan tiedosta, puhutaan juuri tästä tiedon lajista. Tämä näkyvissä oleva tieto mielletään asiantuntijuuden 'helpoksi' alueeksi, koska sen olemassa olo on testattavissa. Asiantuntijuutta koskevassa tutkimuksessa kokemuksen kautta saatu tieto nähdään yhtäläillä 'oikeana' tietona kuin formaali tieto: se on tietoa, joka erottaa asiantuntijan ei-asiantuntijasta. Proseduraalisella tiedolla tarkoitetaan siis toimimisen tapaan liittyvää (skill) ja toiminnan suunnan päättämisessä tarvittavaa tietoa (Bereiter & Scardamalia 1993; myös Kim & Courtney 1988), joka kasvaa praktisen eli käytännössä toimimisen kautta. Myös näiden näkyvissä olevaa tietoa koskevien käsitteiden käyttö vaihtelee. Esimerkiksi Gruber (1988) käyttää sääntöjen koskevasta tiedosta käsitettä substantiivinen tieto ja toimimisen tapaan liittyvästä tiedosta käsitettä strateginen tieto. Keskeisiä asiantuntijuuden elementtejä ovat myös Tynjälän ja Nuutisen (1997, 184–185) esiin nostamat metodiset tiedot ja taidot, joilla tarkoitetaan alan tiedonmuodostuksen tuntemista, sekä korkeatasoiseen asiantuntijuuteen liittyvä arvojen ja ammattietiikan tunteminen tai tiedostaminen (arvoista ja ammattietiikasta osana asiantuntijuutta ks. myös Karvinen 1993; Taalas 1995; Metsämuuronen 2000; Vaarama 2006).

Sosiaalityön asiantuntijuuden tarkastelussa on keskeistä nähdä sen takana oleva ajallisen ja paikallisen vaikutus sosiaalityöhön (esim. Payne 1991). Kuten Ulla Mutka (1998, 9) toteaa, vaihtuvissa historiallis-yhteiskunnallisissa olosuhteissa sosiaalityön toimijat ovat joutuneet konstruoimaan työnsä toistuvasti uudelleen, uudenlaisista lähtökohdista ja muuttuvista toimintaehdoista käsin. Asiantuntijuuden vahvaa kontekstisidonnaisuutta kuvaa hyvin se, että sosiaalityöstä ammattina ja siinä tarvittavasta asiantuntijuudesta ja osaamisesta on keskusteltu sosiaalityön alkuajoista, Mary Richmondin ja Jane Addamsin ajasta, lähtien.

Suomessa asiantuntijuutta koskeva tarkastelu on kuitenkin lisääntynyt voimakkaasti 1990-luvulta lähtien. Osittain taustalla on vaikuttanut sosiaalityön koulutuksen vahvistunut asema ja viimeisen reilun kymmenen vuoden aikana (ammattikorkeakoulutuksen alkamisesta kulunut aika) käyty ajoittain hyvinkin voimakas keskustelu sosiaalityössä tarvittavasta pätevydestä. Osittain tähän keskusteluun liittyen, mutta myös uuteen tutkintojärjestelmään siirtymiseen liittyen, sosiaalityön yksiköiden valtakunnallinen SOSNET-verkoston toimeksiannosta lähdettiin etsimään sosiaalityön ydinainesta, ydinosaamisen elementtejä (Hoikkala & Karvinen-Niinikoski 2004). Sosiaalityössä tarvittavaa asiantuntijuutta koskevan tarkastelun taustalta löytyy kuitenkin myös nykyiseen postmoderniksi kutsuttuun aikaan liittyvä epävarmuus ja jatkuva muutos sekä yhteiskuntarakenteisiin ja yhteiskuntien palvelurakenteisiin vaikuttava globaali talous, jonka sanotaan johtaneen teknokratisoitumiseen ja sitä kautta ammatillisen tiedon ja taidon arvostuksen vähenemiseen (vrt. Fook 2000, 105).

Reidin (2002) mukaan postmoderni aika on myös haastanut sosiaalityön tarkastelemaan omaa asiantuntijuuttaan suhteessa asiakkaidensa asiantuntijuuteen. Osittain tämän takaa löytyvät erilaiset asiakkaiden omia voimavaroja korostavat liikkeet. Yksi näistä liikkeistä on sosiaalityön asiakkaiden valtaistamista, valtaistamista tai voimistamista painottava empowerment-lähestymistapa, jossa sosiaalityöntekijän rooli on enemmänkin osallistujan (participant) ja helpottajan (facilitator) rooli kuin traditionaaliseen auktoriteetti-näkemykseen perustuva asiakkaan yläpuolella olevan asiantuntijan rooli (Cox & Parsons 2000). Vertikaalisen asiantuntijuuden sijasta onkin alettu puhua horisontaalisesta asiantuntijuudesta, jolla Kirsi Juhila (2006, 137)

tarkoittaa sellaista sosiaalityöntekijän ja asiakkaan välistä suhdetta, jossa kummankaan asiantuntijuus ei ylitä toisen osapuolen asiantuntijuutta. Healy (1999, 122) kuitenkin toteaa horisontaalisen asiantuntijuuden saavuttamisen olevan erityisen haasteellista, koska sosiaalityöntekijä ja asiakas asettuvat usein hierarkkisesti vastakkaisiin asemiin. Konstruktivisessa sosiaalityössä puolestaan asiakas nähdään oman asiansa ja elämänsä parhaana asiantuntijana, jolle sosiaalityöntekijä voi oman osaamisensa pohjalta antaa rakentavia ehdotuksia (Parton & O'Byrne 2000).

Sosiaalityön asiantuntijuutta koskeva keskustelu on sidoksissa sosiaalityön ammatillisuudesta, professionaalisuudesta, käytävään keskusteluun. Läpi sosiaalityön historian onkin keskusteltu siitä, täyttääkö sosiaalityö professionille asetetut tunnusmerkit ja onko sillä tarjottavana sellaista asiantuntijuutta, jota muilla ammattiryhmillä ei ole (esim. Richmond 1939 ja 1955; Karvinen 1993). Professiokeskustelua ovat käyneet myös esimerkiksi Juhani Lehto (1991) tarkastellessaan professionaalista auttamista ja Johansson (2002) tarkastellessaan Ruotsissa käytössä olevaa käsitettä `social omsorg'. Kautta sosiaalityön koulutuksen historian on käyty keskustelua siitä, olisiko koulutus suunnattava ns. yleiseen vai erityiseen sosiaalityöhön ja onko asiantuntijuus sidoksissa erikoistumiseen (esim. Fook ym. 1997). Suomessa sosiaalityössä erikoistunutta asiantuntijuutta on ollut tarjolla jo kauan esimerkiksi päihdehuollossa, mutta sosiaalityön erikoistuneen osaamisen vaatimus on lisääntynyt asiakkaiden kasvaneiden ja moninaistuvien palvelutarpeiden myötä. (Esim. Raunio 2000). Sosiaalialan erityisosaamista tarkastellut Filppa (2002) määrittelee sen kansalaisten erilaisten tarpeiden, palvelurakenteiden ja työn sisällön kautta ja toteaa, että lähtökohtana erityisosaamisen olemassa ololle on juuri kansalaisten tarpeiden monimuotoisuus.

Suomalaisessa asiantuntijuus-keskustelussa korostetaan reflektiivisen oppimisen teorian tärkeyttä (Karvinen 1996) ja pitkän koulutuksen kehystämää kokemustietoa (Mutka 1998). Mutka (emt.) pitää tärkeänä sosiaalityön asiantuntijuuden näkyväksi tekemistä purkamalla sosiaalityölle ominaista `hiljaisuuden kulttuuria' tutkivan ja kirjoittavan asiantuntijuuden kautta (vrt. Kuusisto-Niemi & Kääriäinen 2005). Karvisen (1996) mukaan reflektiivisellä asiantuntijuudella voidaan vastata sosiaalityölle asetettuihin moniulotteisiin

haasteisiin. Hän (emt.) näkeekin sosiaalityön ammatillisen pätevyyden keskeiseksi elementiksi kyvyn vastata muuttuvan yhteiskunnan mukanaan tuomiin haasteisiin. Ammatillisen pätevyyden ja asiantuntijuuden kehittymisessä sosiaalityön koulutuksella on merkittävä rooli. Vuorikosken (1999) mukaan sosiaalityön koulutus ei ole kuitenkaan olemassa olonsa aikana pystynyt reagoimaan nopeasti sosiaalityön kehittämistarpeisiin.

Sosiaalityöntekijän työssään tarvitsemaa osaamista tarkastellut Metsämuuronen (2000, 97) määrittelee sen perusosaamisen ja tulevaisuusosaamisen käsitteiden kautta. Perusosaamiseen kuuluvat esimerkiksi sosiaalinen osaaminen, vaikuttamisosaaminen ja johtamisosaaminen, mutta siinä painottuu kuitenkin selkeästi ihmisen kohtaamisen osaaminen. Tulevaisuusosaaminen puolestaan sisältää esimerkiksi kansainvälistymisosaamisen, yhteistyöosaamisen ja yhteiskuntaosaamisen. Omana perusosaamiseen kuuluvana osaamisen alueena Metsämuuronen mainitsee arvo-osaamisen ja eettisyyden.

Gerontologisen sosiaalityön asiantuntijuuteen liittyvä tutkimusperinne ei ole vahva. Asiantuntijuutta koskevaa empiiristä tutkimusta on toistaiseksi tehty niukasti, ja jo olemassa olevassa tutkimusperinteessä on keskitytty lähinnä pienten aineistojen käyttöön. Saadut tulokset ovat toisiaan tukevia. Marshall ja Dixon (1996) toteavat, että vanhusten kanssa työskentelevä sosiaalityöntekijä tarvitsee erinomaisia arviointitaitoja ja valmiutta toimia monimutkaisissa perhesuhteissa. Koskisen ym. (1998) mukaan sosiaalityön tiedoille ja taidoille asettavat erityisiä vaatimuksia vanhojen ihmisten pitkään elämään liittyvät erilaiset seikat. Nathanson ja Tirrito (1998) korostavat gerontologisessa sosiaalityössä tarvittavan spesifin tiedon merkitystä yleisen tiedon rinnalla. Myös Piiraisen (2000) ja Salosen (2001) saamat tulokset osoittavat, että työssä korostuvat yleisen sosiaalityön tiedon lisäksi gerontologiselle sosiaalityölle ominaiset tieto- ja taitovaatimukset.

Salosen tutkimus (2001 ja 2002) on laajin Suomessa tehty vanhusten kanssa tehtävässä sosiaalityössä tarvittavaa asiantuntijuutta tarkasteleva empiirinen tutkimus. Salonen haastatteli laitos- ja avohuollossa vanhusasiakkaiden kanssa työskenteleviä sosiaalityöntekijöitä ja tarkasteli tutkimuksessaan paitsi heidän työsisältöjään myös heidän työnsä vaatimaa osaamista, ammattitaitoa. Hänen mukaansa vanhusasiakkaiden kanssa työskentely vaatii vankkaa ammatillista

substanssitietoa. Työ rakentuu kokemuksellisen tiedon varaan, mutta siinä tarvitaan tietoa vanhusasiakkuudesta, palvelujärjestelmästä, geriatriasta, toimeentuloturvasta, lainsäädännöstä, toiminta- ja menettelytavoista sekä ammattietiikasta. Salonen pitää yhtenä tärkeänä osaamisen alueena myös taitoa lukea yhteiskunnassa tapahtuvia muutoksia, ja näkee siten vanhusten kanssa tehtävän sosiaalityön kontekstisidonnaisuuden (vrt. Payne 1996).

3.4 Eettisen asiantuntijuuden korostuminen

Merkittävä osa sosiaalityötä ja sen käytäntöä koskevasta keskustelusta nojaa ajatukseen tieteellisen tiedon ensisijaisuudesta. Sosiaalityön tiedon on kuitenkin tärkeää pohjata myös sille moninaisuudelle ja epävarmuudelle, joka on sosiaalityölle ominaista. Myös sosiaalityöntekijöiden omilla arvoilla on tärkeä merkitys sosiaalityön tiedon muodostuksessa. (Vrt. Payne 1996, 54–55.) Arvojen ja etiikan merkitys korostuu, kun sosiaalityön asiantuntijuutta tarvitaan ammatille ominaisissa erityisen vaikeissa tilanteissa. Tällaisia tilanteita ovat esimerkiksi lapsen huostaanottoon tai kaltoinkohdellun vanhuksen auttamiseen ja tukemiseen liittyvät tilanteet.

Viimeisen reilun kymmenen vuoden aikana sosiaalityön etiikkaa ja arvoja koskeva keskustelu on lisääntynyt Suomessa (esim. Karvinen 1993; Niemelä & Hämäläinen 1993; Raunio 2004) ja kansainvälisesti (esim. Banks 2001 ja 2004). Osittain lisääntynyt keskustelu etiikasta liittyy moniin viime vuosien aikana sosiaalityön käytännössä tapahtuneisiin muutoksiin ja sen ohella yleiseen julkista palvelua ja sen toiminnan laatua koskevaan keskusteluun (vrt. Banks 2001). Osittain etiikkaan liittyvä keskustelu on vahvistunut yleisen ja erityisesti sosiaalityön ammatillisen tiedon ja asiantuntijuutta koskevan tutkimuksen (esim. Eraut 2001) ja sosiaalityöntekijöiden omaamaa valtaa koskevan keskustelun vahvistuessa (esim. Healy 2000). Raunion (2004, 79) mukaan työntekijän omaaman valta-aseman vastapainoksi hänen on eettisesti toimiakseen arvioitava työssään eteen tulevia tilanteita sosiaalityön eettisiä periaatteita vasten.

Sosiaalityön tieto ja sosiaalityön arvot erotetaan usein toisistaan ja samalla erotetaan eettiset ja moraaliset kysymykset juridisista ja teknisistä kysymyksistä. Banksin (2001, 9) mukaan on kuitenkin tärkeää ottaa huomioon se, että tieto ei

ole arvovapaata eikä juridisia ja teknisiä kysymyksiä voida ratkaista ilman etiikkaa. Sosiaalityön arvojen sanotaankin olevan mukana määrittämässä sosiaalityön ammatillista toimintaa ja sen sisältöä ja käytäntöä sekä ohjaavan toiminnassa käytettävien keinojen valinnassa (Raunio 2004, 71). Rostilan (2001, 23–25) mukaan ”erilaisten arvojen ja normien tiedostaminen ja tietoisuus omista arvoista sekä eettinen vastuun otto ovat ammatillisen sosiaalityön tärkein lähtökohta ... ammatillisen sosiaalityön ydin muodostuu juuri sosiaalityön arvoista ja etiikasta”. Bisman (2004) puolestaan kuvaa tiedon sekä arvojen ja etiikan välistä suhdetta toteamalla arvojen ja etiikan ilmaisevan tietoa syvällisemmin sen, mikä sosiaalityön toiminnassa on olennaista.

Rokeachin (1973, 5–7) mukaan arvot ovat suhteellisen pysyviä käsityksiä siitä, että tietty käyttäytyminen on suotavampaa kuin sille vastakkainen käyttäytyminen. Hän jakaa arvot terminaali- ja instrumentaaliarvoihin eli päämääriin ja toimintatapoihin. Timo Airaksinen (1994, 30–33) puhuu arvojen lajeista ja jakaa arvot itseisarvoihin ja välinearvoihin. Itseisarvoilla hän viittaa arvoihin, jotka ovat itsessään hyviä ja tavoiteltavia päämääriä, esimerkiksi rakkaus, luonto ja luovuus. Välinearvoilla hän viittaa arvoihin, jotka ovat haluttavia siksi, että ne edistävät itseisarvojen tavoittamista. Toinen tapa arvojen jakamiseen on jako sisäisiin ja ulkoisiin arvoihin. Sisäisen arvon Airaksinen (emt., 31) sanoo kuuluvan asioille, joita pidetään arvossa jonkin suunnitelman ja elämäntavan toteuttamisen vuoksi, esimerkiksi puutarha ja sen hoito. Ulkoinen arvo puolestaan kuuluu asioille, joista voidaan puhua antamatta niille arvoa. Tällainen on esimerkiksi raha, jolla on arvo vain tavaraan vaihdettuna.

Etiikka on käsitteenä moniulotteinen ja sitä käytetään monella eri tavalla. Yksi tapa on viittaaminen moraalinormeihin tai -tapoihin, siihen millaista käyttäytymistä pidetään hyvänä tai pahana, oikeana tai vääränä. Etiikka-käsitteen monimuotoisuus tulee osittain esiin tavassa, jolla eettiset teoriat jaotellaan. Jako eri ryhmiin on tehty sen perusteella, päätelläänkö toimimisen `oikeus` ensisijaisesti toiminnan päämäärien vai periaatteiden pohjalta. Päämäärien kautta tarkasteltuna oikea toimimisen tapa on se, jossa toiminnan tuloksena on mahdollisimman suuri hyöty kaikille osapuolille. Periaatteiden kautta tarkasteluna toiminnan `oikeus` päätellään sen perusteella, onko toimittu

periaatetta edellyttävän normin mukaan vai ei. (Esim. Banks 2001; Lindqvist 2005.) Edellä mainitut molemmat teoriat vaikuttavat käytännön sosiaalityössä.

Etiikan käsitettä käytetään monella eri tavalla, esimerkiksi synonyyminä moraalifilosofialle sekä moraalinormeille ja -säännöille. Näin sitä käytetään esimerkiksi arvioitaessa ihmisten käyttäytymistä, sitä mikä on hyvää ja oikein käyttäytymistä tai pahaa ja väärin käyttäytymistä. Banks (2004, 37) toteaa, että eettisistä periaatteista ei myöskään ole olemassa yhtä yhtenäistä luetteloa. Hänen mukaansa sosiaalityölle on kuitenkin määriteltävissä neljä ensisijaista eettistä periaatetta, jotka liittyvät yksilön itsemääräämisoikeuden kunnioittamiseen ja sen edistämiseen, hyvinvoinnin ja hyvin voimisen edistämiseen sekä tasa-arvon ja oikeudenmukaisuuden edistämiseen.

Ensimmäinen ehdotus sosiaalityön ammattieettisiksi säännöiksi esitettiin Yhdysvalloissa vuonna 1923. Ehdotus rakentui velvollisuusetiikalle, ja se koostui velvoitteista asiakkaita, kollegoja ja omaa ammattikuntaa, työnantajaa, muita ammattikuntia sekä yhteiskuntaa kohtaan. (Lingås 1993, 40–41.) Suomalaiset sosiaalityöntekijät saivat omat eettiset ohjeensa vuonna 1969, jolloin suomalainen sosiaalihuolto ei enää ollut 1930–1950-luvuille ominaisella tavalla juridisesti painottunut. Omien eettisten ohjeiden saaminen ajoittuu samalla lähelle uudenlaisen sosiaalityön tiedon muodostumisen aikaa, koska sosiaalityön yliopistotasoinen koulutus alkoi Suomessa 1970-luvulla. (Vrt. Satka 1993.)

Sosiaalityön eettisellä ohjeistolla eli eettisillä periaatteilla ilmaistaan sosiaalityön ammatillisen toiminnan perustana olevat arvolähtökohdat (vrt. Raunio 2004, 71). Käsitteenä arvot on kuitenkin vaikeasti lähestyttävä. Esimerkiksi Banks (2001, 3–6, 37) kirjoittaa arvoista käsitteenä, jota käytetään monella ja hyvin epämääräisellä tavalla ja jolla on useita merkityksiä. Arkikäytössä arvoilla viitataan yleensä yhteen tai kaikkiin uskonnollisiin, moraalisiin, poliittisiin tai ideologisiin periaatteisiin, uskomuksiin tai asenteisiin. Sosiaalityön arvojen moninaisuudesta seuraa, että niitä ei voi esittää yhden yhtenäisen luettelon avulla. Esimerkiksi Blenberger (2000, 221) on luetellut useita sosiaalityölle merkityksellisiä arvoja. Hän toteaa kuitenkin sosiaalityön arvoperustan olevan ilmaistavissa arvojen moninaisuudesta huolimatta

muutamilla avainkäsitteillä, kuten ihmisarvo, humanisuus, solidaarisuus ja inhimilliset oikeudet.

Suomalaista sosiaalityötä ja sen tekemistä ohjeistavat sosiaalialan korkeakoulutettujen ammattijärjestön Talentian (2005) antamat eettiset ohjeet. Niiden mukaan sosiaalialan ammattilaisten eettinen velvollisuus on toimia sekä yksilön että yhteiskunnan suuntaan. Sosiaalialan ammattilaisen on ymmärrettävä ja hyväksyttävä ihmisoikeudet ja puolustettava kaikissa tilanteissa asiakkaidensa oikeutta itsemääräämiseen, osallistumiseen, kokonaisvaltaiseen kohteluun sekä yksityisyyteen. Sosiaalialan ammattilaisten tulee myös edistää sosiaalista oikeudenmukaisuutta asiakkaidensa elämässä ja koko yhteiskunnassa estämällä negatiivista syrjintää, tunnustamalla erilaisuus, jakamalla voimavaroja tasapuolisesti sekä vastustamalla epäoikeudenmukaista politiikkaa ja toimintatapoja.

Sosiaalityön eettisen ohjeiston tehtävä on kaksisuuntainen. Yhtäältä se toimii sosiaalityön omaan suuntaan, koska se jo olemassa olollaan vahvistaa sosiaalityön ammatillista asemaa ja pitää yllä sosiaalityöntekijöiden ammatillista identiteettiä. Eettiset periaatteet myös ohjaavat ja opastavat sosiaalityön ammattilaisia asiakkaita ja heidän elämäänsä koskevien päätösten tekemisessä. Toisaalta eettisen ohjeiston tehtävänä on toimia tarvittaessa asiakkaiden ja sosiaalityöntekijöiden välissä antamalla selkeitä ohjeita siitä, mitä ammatillisia toimia asiakas voi odottaa työntekijältä. (Banks 2003.)

Eettisessä ohjeistossa ilmenevät sosiaalityön yksilöön liittyvät arvot ja niihin on sisäänrakennettu universalismin idea. Sosiaalityö on kuitenkin yksilöön kohdistuvan työn lisäksi osa julkista sektoria. Näin sen toimintaa ovat määrittämässä myös yhteiskunnalliset muutokset. Suurten yhteiskunnallisten muutosten mukanaan tuomat seuraukset, muun muassa sosiaali- ja terveydenhuoltoon asettunut managerismi ja kaupallisuus, ovat asettaneet yksilöön kohdistuvien arvojen ja eettisten periaatteiden relevanttiuden kyseenalaiseksi. Eettisten periaatteiden relevanttiuden asettaa kyseenalaiseksi myös vallalla oleva yksilöllisyyttä ja sosiaali- ja terveydenhuollon toiminnan markkinahenkisyyttä korostava eetos (vrt. Raunio 2004, 76).

Eettisen ohjeiston merkitys korostuu erityisesti tilanteissa, joissa asiakkaana on toisten avusta riippuvainen asiakas, esimerkiksi huonokuntoinen vanhus. Silti

gerontologisen sosiaalityön etiikkaa on Suomessa toistaiseksi tarkasteltu suhteellisen vähän (kts. Koskinen ym. 1998). Tarkastelu on kohdistunut vanhuspolitiikan (Koskinen 1994) ja vanhustyön (Raasakka ym. 2002) etiikkaan sekä dementoituneen asiakkaan asemaan liittyviin oikeudellisiin kysymyksiin (Mäki-Petäjä-Leinonen 2003). Raasakan, Väänänen-Sainion ja Koistisen toimittamassa teoksessa tarkastellaan vanhustyön kehittämiseen liittyviä eettisiä näkökulmia. Koskinen (emt., 147) toteaa, että käytännön vanhustyön etiikassa on kysymys vanhustyön inhimillistamisesta ja ihmisyyden, humaniteetin maksimoimisesta vanhuksen kohtaamisessa hoidettavana ja kanssaihmisenä. Koskinen toteaa edelleen (emt., 147) etiikan olevan yhteydessä yhteiskunnan kehitykseen, kulttuurin muutokseen sekä maailmankatsomuksellisiin seikkoihin.

Uusimpia ikääntymiseen liittyvien eettisten kysymysten tarkasteluja ovat Jyrkämän ja Nikanderin ikäsyryntään (2006) ja Nikanderin ja Zechnerin ikäetiikkaan (2006) liittyvät artikkelit sekä useiden eri kirjoittajien artikkelit Gerontologia-lehden Ikäetiikan teemanumerossa (2007). Jyrkämän ja Nikanderin (emt.) artikkelissa tarkastellaan eettiseltä kannalta esimerkiksi työelämässä koettua ikäsyryntää mutta myös ikääntymiseen liittyvää syrjintää. Nikanderin ja Zechnerin (em.) artikkelissa tarkastellaan ikäetiikkaa, lapsuus- ja vanhuustutkimukseen liittyviä eettisiä kysymyksiä. Gerontologia-lehti (2007) jatkaa ikäetiikkaan liittyvää tarkastelua avaamalla ikäetiikan käsitettä ja sen soveltamisen mahdollisuuksia vanhustyössä. Artikkeleissa käsitellään vanhustyön etiikkaa monen eri tieteenalan näkökulmasta, mutta sosiaalityön näkökulma ei ole esillä.

Tämän tutkimuksen kannalta erityisen mielenkiintoinen on Banksin ja Williamsin tutkimus (2005). Siinä on sosiaali-, nuoriso- ja yhdyskuntatyössä toimivilta työntekijöiltä kerätty aineisto, jossa he vastaavat heille esitettyyn pyyntöön kertoa työssään kohtaamistaan eettisesti vaikeista tilanteista. Artikkelissa tarkastellaan työssä kohdattavia vaikeita tilanteita, joissa osaan sisältyy eettinen ongelma ja osaan eettinen dilemma. Eettisellä ongelmalla Banks ja Williams tarkoittavat tilanteita, joissa työntekijän `on tehtävä vaikea päätös`. Eettinen dilemma puolestaan viittaa tilanteisiin, joissa työntekijän `on tehtävä valinta kahden yhtä ei-toivotun vaihtoehdon välillä`.

3.5 Tiivistävät päätelmät teoreettisista lähtökohdista

Sosiaalityön syntymisen ehtoja ja sen syntymisen ajankohtaa ei kyetä määrittämään yksiselitteisesti, mutta syntymisen kannalta olennaiset tekijät paikannetaan 1800–1900-lukujen vaihteeseen. Sosiaalityön syntymisen syistä ei ole olemassa yksiselitteistä näkemystä, mutta yleisesti syntyy liitetään tarpeeseen löytää ratkaisuja yhteiskunnissa ilmaantuneille sosiaalisille ongelmille (esimerkiksi köyhyydelle ja vaivaisuudelle) sekä tarpeeseen löytää keinoja sosiaalisen muutoksen (yhteiskunnallisten epäkohtien poistamisen) tukemisessa. Sosiaalityön syntyhistoria ulottuu kuitenkin pitemmälle kuin ammatillisen sosiaalityön historia. Ennen kristinuskon leviämistä köyhistä ja sairaista huolehtiminen oli perheiden ja omaisten vastuulla, mutta jo varhaisella keskiajalla kirkko otti tehtäväkseen heikommassa asemassa olevien auttamisen. Vanhuuden turvan kannalta tärkeitä olivat vuoden 1852 köyhäinhuoltoasetus ja vuoden 1879 vaivaihoitoasetus.

Sosiaalityön syntyhistoriassa on keskeinen merkitys 1700-luvun valistusaatteista lähtöisin olevalla yksilön vapautta korostavalla liberalismilla, valtion osuutta kansalaisten hyvinvoinnin parantamisessa korostavalla sosiaaliliberalismilla, työväestön aseman parantamista korostavalla sosialistisella liikkeellä sekä erilaisilla yhteiskunnallisilla liikkeillä. Tärkeitä yhteiskunnallisia liikkeitä olivat COS, Charity Organisation Society, jota edusti Mary Richmond (1861–1928). Richmondista tuli sittemmin myös Suomeen (erityisesti 1950-luvulla) levinneen yksilö- ja perhekeskeisen sosiaalityön menetelmän kehittäjä. Jane Addamsin (1860–1935) kehittämä settlementiliike puolestaan juurtui suomalaisessa sosiaalityössä edelleen vaikuttavaksi yhteisötyöksi.

Sosiaalityöstä ei ole olemassa yhtä yhtenäistä määritelmää eikä sellaisen kautta tavoitettaisi sosiaalityön moninaisuutta. Monet tutkijat ovat lähestyneet sosiaalityötä tarkastelemalla sen olemusta erilaisista näkökulmista käsin. Suomalainen sosiaalityö on kehittynyt eri vaiheiden kautta. Tällä hetkellä käytännön sosiaalityön kehittämiseen pyritään osaltaan vaikuttamaan käytännöstä nousevalla tutkimuksella. Näin tässäkin tutkimuksessa on osittain tutkimuksen kohteena sosiaalityön käytännöt.

Sosiaaligerontologisia teorioita on useita ja niitä on ryhmitelty eri tavoin. Teorioita on lähestytty vaiheittain ja sukupolvittain. Molemmissa lähestymistavoissa on päädytty kolmeen toisiaan seuraavaan jaksoon. Myös gerontologista sosiaalityötä on lähestytty kehitysvaiheiden näkökulmasta ja osittain yhteydessä sosiaaligerontologiaan. Sosiaaligerontologisen tutkimuksen kautta sosiaalityössä alettiin aiempaa selkeämmin hahmottaa sosiaalisen merkitys ikääntyvän ja ikääntyneen ihmisen elämään. Se tarkoitti ikääntymisen ja yhteiskunnan välisen vuorovaikutussuhteen selkeämpää näkemistä. Sosiaalityön kannalta keskeiseksi tuli kysymys siitä miten yhteiskunnalliset tekijät vaikuttavat ikääntymiseen ja vanhana olemiseen. Toisaalta sosiaalityön kannalta oli tärkeää se, että sosiaaligerontologinen tutkimus avasi näkymän ikääntyvien ja ikääntyneiden ihmisten elämänoloihin, -tapoihin ja -tyyleihin sekä erilaisiin roolimuutoksiin ja sosiaalisiin verkostoihin. Samalla sosiaaligerontologisen tutkimuksen kautta opittiin näkemään ikääntyvä ja ikääntynyt asiakas elämäänsä ja elämänsä aktiivisesti vaikuttavana tekijänä. Kiinnostus ikääntyneiden ihmisten elämäntarinoihin ja heille tärkeisiin asioihin, `lupa´ muisteleminen ja erilaisten taide-elämysten nauttimiseen, toi ikääntyvän ja ikääntyneen ihmisen ja sosiaalityön väliseen suhteeseen uusia elementtejä. Samalla se toi gerontologiselle sosiaalityölle uusia keinoja asiakkaidensa auttamiseen ja tukemiseen. Nyt, 2000-luvun alkupuolella, sosiaaligerontologinen tutkimus korostaa ikääntymisen monitasoisia globaaleja vaikutuksia, jotka osaltaan vaikuttavat sosiaalityön tekemiseen.

Gerontologisen sosiaalityön kehitys liittyy siten vahvasti sosiaaligerontologian kehitykseen. Gerontologinen sosiaalityö oli esivaiheessaan 1920–1940-luvuilla, jolloin sosiaaligerontologinen tutkimus ei ollut vielä alkanut. 1950–1960-luvuilla gerontologinen sosiaalityö siirtyi muotoutumisvaiheeseen. Sosiaaligerontologinen tutkimus vahvistui tuoden vanhenemisen tarkasteluun mukaan sosiaalisen ja psyykkisen näkökulman. Vuodesta 1970 lähtien keskustelu vanhusten asemasta ja vanhustenhudollista lisääntyi. Samoin lisääntyi sosiaaligerontologinen tutkimus ja sosiaaligerontologisen tiedon merkitys sosiaalityössä. Gerontologinen sosiaalityö oli siirtynyt laajentumis- ja vakiintumisvaiheeseen. Nyt, 2000-luvulla, gerontologinen sosiaalityö on moniammatillistumisen ja ammatillisen pohjan vahvistumisen vaiheessa.

Sosiaalityön merkitys ikääntyvien ja ikääntyneiden tukemisessa pysyi 1980-luvulle saakka vähäisenä. Sosiaalityön asiantuntijuutta ei nähty tarvittavan vanhojen ihmisten tukemisessa. Vähitellen kuitenkin vanhussosiaalityö ja sen tehtävät alkoivat hahmottua sosiaalityön yleisten tehtävien pohjalta nouseviksi. Kuten ei sosiaalityöstä, ei gerontologisesta sosiaalityöstäkään ole olemassa yhtä yhtenäistä määrittelyä. Siinä on kuitenkin aina kysymys ikääntyvien ja ikääntyneiden asiakkaiden hyvinvoinnin tukemisesta sosiaalityön keinoin. Tässä tehtävässä gerontologinen sosiaalityö tarvitsee monialaista asiantuntijuutta. Ikääntyneiden asiakkaiden kanssa työskentely vaatii vankkaa yleisen sosiaalityön tietoa ja sen lisäksi tietoa ikääntymisestä ja sen monimuotoisista vaikutuksista.

Sosiaalityön asiantuntijuuden tarkastelussa on keskeistä nähdä sen takana oleva sosiaalityön kontekstisidonnaisuus eli ajallisen ja paikallisen vaikutus sosiaalityöhön. Osittain tähän `näkemiseen` liittyy suomalaisen asiantuntijuutta koskevan tarkastelun voimakas lisääntyminen 1990-luvulta lähtien. Gerontologisen sosiaalityön asiantuntijuuteen liittyvä tutkimusperinne ei ole vahva, joten ikäihmisten määrän lisääntyessä on yhä tärkeämpää hahmottaa gerontologisen sosiaalityön asiantuntijuus ja paikka palvelurakenteessa.

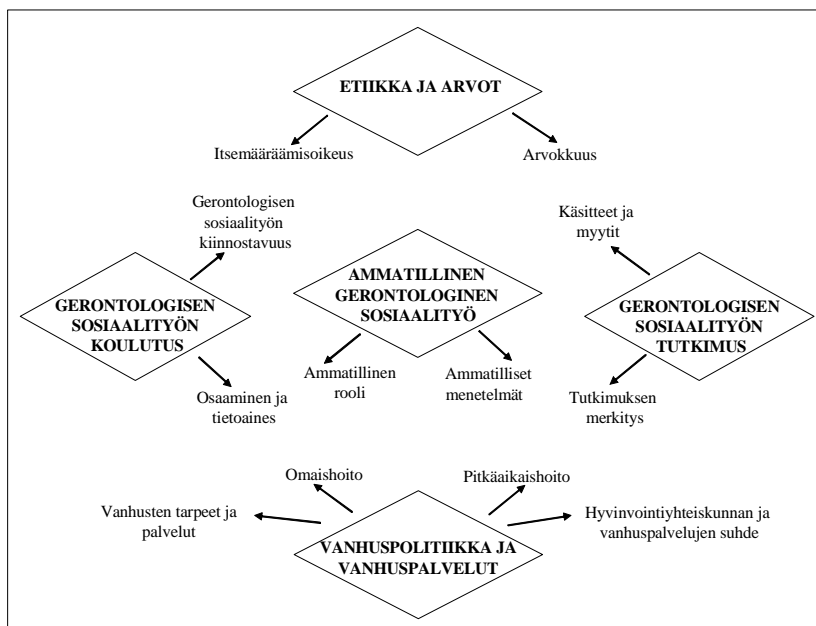
Asiantuntijuuteen yleensä, tai esimerkiksi gerontologiseen sosiaalityöhön, liitetään sekä tutkimus- että käytännön tieto. Tämän tutkimuksen ensimmäisessä tutkimustehtävässä tarkastellaan yleisesti gerontologisen sosiaalityön tutkimuksen sisältöä ja siten sen antia gerontologisen sosiaalityön kehitykselle. Toisaalta toisessa tutkimustehtävässä hahmotetaan gerontologisen sosiaalityön asiantuntijuutta gerontologisen sosiaalityön käytännön kautta. Käsitteenä asiantuntijuus on epämääräinen, mutta sen katsotaan kuitenkin liittyvän aina jollakin aihealueella tarvittavien erityisten tietojen ja taitojen osaamiseen. Keskeisimpiä asiantuntijuutta rakentavia tiedon lajeja ovat näkyvissä oleva deklarativinen eli muodollinen tieto ja proseduraalinen eli menetelmällinen tieto sekä näkymättömissä oleva, hiljaiseksi kutsuttu, tieto. Tärkeä osa asiantuntijuutta koskevan tiedon rakentamisessa on myös omien arvojen ja ammattietiikan tiedostamisella. Tässä tutkimuksessa asiantuntijuutta hahmotetaan muodollisen, menetelmällisen ja eettisen asiantuntijuuden kautta, mutta osittain myös hiljainen tieto välittyy näiden alueiden asiantuntijuuden kautta.

Viimeisen reilun kymmenen vuoden aikana sosiaalityön etiikkaa ja arvoja koskeva keskustelu ja tutkimus ovat lisääntyneet Suomessa. Sosiaalityön tieto ja sosiaalityön arvot erotetaan usein toisistaan ja samalla erotetaan eettiset ja moraaliset kysymykset juridisista ja teknisistä kysymyksistä. Sosiaalityön arvojen sanotaan olevan mukana määrittämässä sosiaalityön ammatillista toimintaa ja sen sisältöä. Eettisen ohjeiston merkitys korostuu erityisesti tilanteissa, joissa asiakkaana on toisten avusta riippuvainen asiakas, esimerkiksi huonokuntoinen vanhus. Silti gerontologisen sosiaalityön etiikkaa on Suomessa toistaiseksi tarkasteltu suhteellisen vähän. Ikääntymiseen liittyvää eettistä tutkimusta on viime aikoina julkaistu jonkun verran, mutta sosiaalityön näkökulma on edelleen niukka. Näin tässä tutkimuksessa osittain erityisenkin huomion kohteena on eettinen asiantuntijuus.

4 Tutkimuksen tulokset

4.1 Gerontologista sosiaalityötä koskeva tiedonmuodostus ajalla 1992–2004

Tutkimukseni ensimmäisenä tehtävänä oli luoda yleiskuva gerontologista sosiaalityötä koskevasta tiedosta ja tiedon muodostumisesta vuosien 1992–2004 aikana ilmestyneiden tieteellisten artikkeleiden avulla. Tarkastelun alla olleiden kansainvälisten artikkelitiivistelmien analyysi osoitti, että gerontologista sosiaalityötä koskeva kirjoittelu oli laajaa, mutta keskittyi selkeästi viiteen teemaan (Ylinen & Rissanen 2007). Näihin teemoihin, gerontologisen sosiaalityön ammatillisuuteen, koulutukseen, tutkimukseen, vanhuspolitiikkaan ja vanhuspalveluihin sekä etiikkaan ja arvoihin liittyvä kirjoittelu, on osaltaan vaikuttanut ajanjaksolla tapahtuneeseen gerontologista sosiaalityötä koskevan tiedon muodostumiseen. Tarkasteluajanjaksolla nousi siten esiin samoja teemoja kuin Koskisen (1993) tutkimuksessa. Kirjoittelussa esiintyi kuitenkin myös keskustelua uusista teemoista, koulutuksesta, tutkimuksesta sekä arvoista ja etiikasta. Kuvioon 1 on tiivistetty gerontologisen sosiaalityön tiedonmuodostusta havainnollistava salmiakki-kuvio. Eniten kirjoitetut teemat ilmenevät kuvion `salmiakeissa', joiden yhteyteen on nuolin liitetty esimerkkejä lehdissä tarkastelluista aiheista.

Kuvio 1. Gerontologisen sosiaalityön salmiakki

Tarkastelen aluksi kutakin viittä teemaa erikseen siten, että aloitan ajanjaksolla 1992–2004 kansainvälisissä alan lehdissä eniten kirjoitetusta teemasta ja etenen kirjoitusten määrän mukaisessa järjestyksessä. Seuraavaksi esitän lyhyen peilauksen gerontologista sosiaalityötä koskevaan suomalaiseen kirjoitteluun. Tarkastelu jää peilauksenomaiseksi, koska varsinainen gerontologista sosiaalityötä koskeva kotimainen kirjoittelu oli ajanjaksolla niukkaa.

Ammatillista gerontologista sosiaalityötä koskevat artikkelit

Tarkastelluissa lehdissä ilmestyi ajanjaksona 1992–2004 ammatillista gerontologista sosiaalityötä koskevia kansainvälisiä artikkeleita yhteensä 358 kappaletta. Määrä on huomattava, koska artikkeleiden kokonaismäärä oli 701. Ammatillisuuteen liittyvät kysymykset näyttävät olleen tasaisen kiinnostuksen kohteena ja niitä ilmestyi keskimäärin 27 kappaletta vuodessa. Vuosi 1995 oli kuitenkin poikkeus, sillä sen aikana ammatillisuuteen liittyviä artikkeleita ilmestyi huomattavasti muita vuosia vähemmän eli 13 kappaletta.

Gerontologisen sosiaalityön ammattiin liittyvät kirjoitukset keskittyivät tarkastelemaan vanhusasiakkaan kanssa työskentelevien sosiaalityöntekijöiden roolia ja heidän työssään käyttämiään menetelmiä. Monet kirjoittajat olivat tarkastelleet *sosiaalityöntekijöiden roolia* vanhustyölle ominaisessa moniammatillisessa kontekstissa (esim. Saltz 1992; Kornblatt ym. 2003). Useiden kirjoittajien tarkastelun kohteena olivat sosiaalityön ammatillinen rooli vanhusasiakkaiden pitkäaikaisessa laitos- ja kotihoidossa (esim. Mellor & Lindeman 1998; Solomon 2004) sekä monella eri tavalla heikkojen ja huonossa kunnossa olevien vanhusten tukemisessa (esim. Brennan ym. 2001). Kirjoituksissa oli selkeästi nähtävissä kaksi teemaa, joiden parissa sosiaalityön roolin on tulevaisuudessa ennustettu kasvavan. Toinen näistä liittyy sosiaalityöntekijän rooliin dementoituneiden vanhusten omaishoitajien tukemiseen liittyvissä tilanteissa (esim. Hyduk 1996) ja toinen sosiaalityöntekijän rooliin eri etnisiin ryhmiin kuuluvien ikääntyneiden ja heidän omaistensa kanssa tehtävässä työssä (esim. Chi & Chou 2000).

Gerontologisen sosiaalityön *amatillisiin menetelmiin* liittyvässä kirjoittelussa sosiaalityöntekijöitä tarkasteltiin yleisimmin suhteessa erilaisiin ikääntyvien ja ikääntyneiden ihmisten hyvinvointia koskettaviin ohjelmiin. Kirjoittelussa tarkasteltiin sosiaalityöntekijöitä näiden ohjelmien keskeisinä toimijoina ja hyvinvoinnin lisäämisen kannalta keskeisten menetelmien kehittäjinä (esim. Dorfman ym. 1995). Yleisimpinä gerontologisen sosiaalityön menetelminä kirjoituksissa esiteltiin empowerment-lähestymistapa (esim. Askheim 2003), yksilökohtaisen palveluohjauksen (case management) käyttö sekä muistelumenetelmän käyttö ikääntyneiden asiakkaiden ja heidän omaistensa tukemisessa (esim. Peck 2001).

Vanhuspolitiikkaa ja vanhushpalveluja koskevat artikkelit

Vanhuspolitiikkaa ja vanhushpalveluja koskevia kansainvälisiä artikkeleita ilmestyi ajanjaksona 1992–2004 yhteensä 166 kappaletta, keskimäärin 13 vuodessa. Teema näyttää olleen tasaisemmin tarkastelussa kuin muut neljä teemaa. Eniten tätä teemaa käsiteltiin vuoden 2001 aikana, mutta kaikki (25) vain yhdessä tarkastelluista lehdistä eli JGSW-lehdessä. Sen jälkeen teeman käsittely on vähentynyt ollen vuosina 2003 ja 2004 molempina yhdeksän.

Vanhuspolitiikka ja vanhustenpalvelut -teema on kiinnostanut eurooppalaisia kirjoittajia enemmän kuin muut teemat. EJSW-lehdessä ilmestyi ajanjaksona ikääntymispolitiikkaa ja vanhustalpalveluita koskevia artikkeleita yhteensä viisi, kun muista teemoista niitä ilmestyi enimmillään kaksi.

Vanhuspolitiikkaan ja vanhustalpalveluihin liittyvissä artikkeleissa tarkasteltiin lähinnä neljää aihealuetta: ikääntyvien ja ikääntyneiden erilaisia tarpeita ja heille suunnattuja palveluita, pitkäaikaishoitoa, omaishoitoa sekä hyvinvointiyhteiskunnan ja vanhustalpalvelujen välistä suhdetta. Artikkeleissa, joissa tarkastelun kohteena olivat *vanhusten erilaiset tarpeet ja heille suunnatut palvelut*, korostuivat vahvasti vanhusväestön heterogeenisuus ja sen mukana tuleva tarve kehittää monimuotoisia palveluja. Yhtenä monimuotoisten palvelujen tarvetta lisäävänä tekijänä esitettiin väestön ikääntymistä seuraava dementoituminen (esim. McCallion ym. 2004). Esille nousivat myös mielenterveysongelmista kärsivien ikääntyneiden tarpeet ja palvelut (esim. Kaskie & Estes 2001). Useissa ikääntyneiden *pitkäaikaishoitoon* liittyvissä artikkeleissa tarkasteltiin laitos- ja kotihoitoa, näiden hoitomuotojen kehittämistä ja etenkin laitoshoidon vähentämisestä syntyvää tarvetta kehittää kotona tapahtuvaa pitkäaikaishoitoa (esim. Robert & Norgard 1996; Trydegård 1998).

Omaishoitoon liittyvissä artikkeleissa nostettiin yleisimmin tarkastelun kohteeksi se, miten vanhuspoliittisessa päätöksenteossa otetaan huomioon monenlaista hoitoa ja huolenpitoa tarvitsevat ikääntyneet ja heidän selviytymisensä. Kirjoittajien näkökulmina olivat esimerkiksi sukupolvien väliset suhteet ja näiden suhteiden tukeminen omaishoitoon liittyvissä tilanteissa (esim. Henkin ym. 1997). Tällaisia sukupolvien välisiä suhteita käsiteltiin esimerkiksi artikkeleissa, joissa tarkastelun kohteena olivat isovanhemmat lastenlastensa hoitajina ja kasvattajina (esim. Kolomer ym. 2002) ja aikuiset lapset omien vanhempiensa hoitajina (esim. Lechner & Sasaki 1995). Useissa artikkeleissa tarkastelun kohteena olivat ikääntyneet ihmiset puolisonsa hoitajina (esim. Ho ym. 2000).

Hyvinvointiyhteiskunnan ja vanhustalpalvelujen välisen suhteen tarkastelu keskittyi pohdintaan olemassa olevien resurssien vaikutuksista vanhustalpalveluihin (esim. Gutheil & Chernesky 1998) ja siihen liittyen ikääntyneiden ihmisten tarpeiden ja olemassa olevien resurssien kohtaamiseen

(Richards 2000). Keskustelun alla olivat myös markkinatalouteen siirtymisestä johtuvat poliittiset ja taloudelliset vaikutukset vanhushpalveluihin (esim. Landau ym. 1998). Pohjoismaista näkökulmaa edustavissa kirjoituksissa tarkastelun kohteena olivat hyvinvointiyhteiskunnan tapa vastuuttaa yhä enemmän kuntia vanhushpalveluissa (Jakobsson 1998) ja toisaalta myös sen tapa vastuuttaa yhä enemmän omaisia ikääntyneiden hoitamisessa (Blomberg ym. 2000; Jegermalm 2004).

Gerontologisen sosiaalityön koulutusta koskevat artikkelit

Gerontologisen sosiaalityön koulutusta koskevia kansainvälisiä artikkeleita ilmestyi ajanjaksona 1992–2004 yhteensä 65 kappaletta, keskimäärin viisi vuodessa. Artikkeleista ainoastaan kolme ilmestyi muussa lehdessä kuin JGSW. Koulutusta käsiteltiin eniten vuonna 1997, jolloin artikkeleita ilmestyi 23. Ilmestyneissä artikkeleissa tarkasteltiin lähinnä sosiaalityön kiinnostavuutta ja sosiaalityön osaamista. Gerontologisen sosiaalityön koulutusta koskevan keskustelun voidaan siten todeta olevan varsin niukkaa yleisissä sosiaalityön lehdissä. Mainitut kolme artikkelia ilmestyivät kaikki BJSW-lehdessä ja kaksi niistä käsitteli sosiaalityön opiskelijoiden ensisijaisia ammattitoiveita, joiden joukossa ikääntyneiden kanssa tehtävä työ ei noussut *kiinnostavuudessa* korkealle sijalle (esim. Litwin 1994; Weiss ym. 2002). Artikkeleissa näkyy kuitenkin myös se, että sosiaalityön opiskelijoiden kiinnostusta vanhustyöhön voidaan lisätä opiskelun aikana teoreettisen ja käytännöllisen aineksen vahvemmalla yhdistämisellä, esimerkiksi vanhustyön käytännössä toteutettavalla käytännön opetuksella (esim. Hatchet ym. 2002).

Gerontologisessa sosiaalityössä tarvittavasta *osaamisesta* keskusteltiin yleisen sosiaalityön osaamisen yhteydessä (esim. Fuller & Tulle-Winston 1996). Artikkeleissa pohdittiin esimerkiksi sitä, missä määrin sosiaalityön koulutuksessa tulee esille gerontologinen aines, ja todettiin että se ei ole samassa suhteessa edustettuna kuin muut sosiaalityön alueet (esim. Rosen 2001). Saadut tulokset osoittivat erityisosaamisen, esimerkiksi vanhuuden elämänvaiheen erityisyyden ja erityisesti vanhustyössä ominaisen moniammatillisen työotteen tärkeyden. Samalla ne kuitenkin osoittivat, että kaikilla sosiaalityöntekijöillä tulisi olla perusosaamisen taso gerontologisessa tiedossa. Tämä tarkoittaa

väestön ikääntymisen ja monikulttuuristumisen myötä esimerkiksi tietoa siitä, miten kommunikoidaan dementoituneiden asiakkaiden kanssa (Beach 1999), miten tuetaan mielenterveysongelmista kärsiviä ikääntyneitä ihmisiä (Rogers 1999) ja mitä on kulttuuritietoinen työote (Chong 2000). Useissa artikkeleissa kirjoitettiin vanhusasiakkaiden kanssa tarvittavien sosiaalityön tietojen ja taitojen täydentämisestä täydennyskoulutuksella.

Gerontologisen sosiaalityön tutkimusta koskevat artikkelit

Gerontologisen sosiaalityön tutkimusta koskevia artikkeleita ilmestyi ajanjaksona 1992–2004 yhteensä 51, keskimäärin neljä vuodessa. Vuonna 1994 JGSW-lehdessä ilmestyi 11 alan tutkimusta koskevaa artikkelia, ja sen jälkeen määrä on ollut joka vuosi tätä pienempi. Vuonna 2004 em. lehdessä ei ilmestynyt yhtään gerontologisen sosiaalityön tutkimusta tarkastelevaa artikkelia. Eurooppalaisessa lehdessä ei ajanjaksolla (alkoi ilmestyä vasta 1998) ole ilmestynyt yhtään gerontologisen sosiaalityön tutkimusta koskevaa artikkelia, mutta SW-lehdessä ilmestyi ajanjaksona viisi ja BJSW-lehdessä seitsemän artikkelia.

Monet gerontologisen sosiaalityön tutkimusta tarkastelevat artikkelit olivat kirjallisuuskatsauksia. Niissä käsitellyt teemat liittyivät ennen muuta ikääntymiseen ja vanhuuteen liittyviin *käsityksiin ja myytteihin* sekä gerontologisen sosiaalityön *tutkimuksen merkitykseen*. Yleisimmin artikkeleissa käsitelty ikääntymistä ja vanhuutta koskeva myytti liittyi ikääntyneiden ihmisten seksuaalisuuteen, seksuaalisuuden `katoamiseen´ lisääntyvän iän myötä (esim. Schlesinger 1996). Yksi yleisesti tarkasteltu käsite oli `onnistunut vanheneminen´. Esimerkiksi Witkin (1999) pohtii sitä, miten vanhuus on määriteltä, mitä määrittelyistä seuraa käytännön toimintaan, millä muulla tavalla tämän ikävaiheen voisi määrittellä ja miten toisenlainen `ääni´ voisi vaikuttaa onnistuneen vanhenemisen määrittelyyn. Eniten artikkeleissa kuitenkin tarkasteltiin käsitettä `ageismi´ eli ikäsyrtintä, jota ei käsitelty ainoastaan yksilöllisenä vaan koko yhteiskunnan ongelmana (Kelchner 1999). Yhdeksi ikäsyrtinnän muodoksi esitettiin se, että ikääntyneet ihmiset eivät tule kuulluiksi ikääntymistä ja vanhuutta koskevassa tiedonmuodostuksessa (Stewart 2003),

mikä omalta osaltaan puoltaa em. toisenlaisen `äänen` (eli ikääntyneiden omien näkemysten ja kokemusten) huomioon ottamisen tärkeyttä.

Miten ilmestyneissä artikkeleissa tarkasteltiin gerontologisen sosiaalityön tutkimuksen merkitystä? Yleisimmin niissä korostettiin tutkimuksen merkitystä ikääntyneiden palvelutarpeiden ennustamisessa sekä erilaisten palveluiden hyödyntämisessä ja niiden käyttöön liittyvien rajoitusten poistamisessa (esim. Wang 2004). Niissä korostettiin myös palveluiden ja tarpeiden kohtaamiseen liittyviä kysymyksiä (Tully & Sehm 1994), esimerkiksi vähemmistöön kuuluvien ikäihmisten palvelujen käyttöä ja palvelujen saatavuutta (esim. Morrison 1995). Artikkeleissa korostettiin myös eri sukupolvien väliseen suhteeseen liittyvien kysymysten tutkimisen merkitystä (esim. Kuehne & Collins 1997) ja jotkut kirjoittajat (esim. Larkin & Newman 1997) nostivat sukupolvien välisen suhteen esiin monitieteellisen tutkimuksen näkökulmasta.

Etiikkaa ja arvoja koskevat artikkelit

Tarkastelun kohteena olleista artikkeleista 42:ssa käsiteltiin etiikkaa ja arvoja gerontologisen sosiaalityön näkökulmasta. Keskimäärin etiikkaa ja arvoja käsiteltiin kolmessa artikkelissa joka vuosi. Eniten etiikkaa ja arvoja käsiteltiin vuonna 1998, ja silloin artikkeleita ilmestyi 13. Tämän jälkeen teemaa koskeva kirjoittelu oli vähäistä (neljänä vuonna kunakin yksi artikkeli), mutta vuosina 2003 ja 2004 etiikkaa ja arvoja käsiteltiin kumpanakin seitsemässä artikkelissa. JGSW-lehteä lukuun ottamatta kaikissa lehdissä on ajanjakson aikana ollut useita peräkkäisiä vuosia, jolloin ikääntymiseen ja vanhuuteen liittyvää etiikka- ja arvokeskustelua ei ole esiintynyt lainkaan.

Tarkastelun kohteena olevissa artikkeleissa etiikkaa ja arvoja lähestytään yksilö- ja yhteiskuntatason näkökulmista. Yksilötasoon keskittyvissä artikkeleissa tarkasteltiin yleisimmin huonokuntoisten vanhusten autonomian tai *itsemääräämisoikeuden* säilyttämisen mahdollisuuksia (esim. Kelly 1994), esimerkiksi itsemurhavaarassa olevia (esim. Csikai & Manetta 2003) tai kotiaavusta kieltäytyviä ikääntyneitä pareja (esim. Linzer 2002). Yksilötasoon keskittyvien artikkeleiden perusteella erilaiset `sijoitustilanteet` ovat itsemääräämisoikeuden toteutumisen kannalta ongelmallisia. Tällaisia ovat esimerkiksi laitoksesta toiseen laitokseen sijoittamiseen liittyvät asiakastietojen

siirtoon (esim. Berenbaum 1997) sekä kotiuttamiseen (esim. Moody 2004) liittyvät kysymykset. Yhteiskuntatasoon keskittyvissä artikkeleissa tarkastellaan yleisimmin ikääntymisen ja vanhuuden, itsemääräämisen ja *arvokkuuden* säilyttämisen suhteita (esim. Moody 1998). Useissa artikkeleissa (esim. Crampton 2004) pohditaan itsemääräämisoikeuden ja arvokkuuden säilymisen mahdollisuutta tilanteissa, joissa vanhukselle on asetettu edunvalvoja. Useissa artikkeleissa pohditaan myös arvokkuuden ja palvelujen tarjoamisen välistä suhdetta, esimerkiksi sitä, miten eri etnisiin ryhmiin kuuluvien ikäihmisten arvokkuus voidaan ottaa huomioon palveluja tarjottaessa (esim. Damron-Rodriguez 1998). Joissakin artikkeleissa (esim. Sasson 2000) pohditaan arvokkuuden ja itsemääräämisen välistä yhteyttä tilanteissa, joissa joudutaan painottamaan yhteiskunnallista hyötyä.

Peilausta suomalaiseen tutkimukseen

Seuraavassa tarkastelen lyhyesti vastaavanlaisia suomalaisissa Gerontologia- ja Janus -lehdissä ajanjaksolla 1992–2004 ilmestyneitä artikkeleita. Varsinaisesti gerontologisesta sosiaalityöstä ilmestyi ajanjaksolla kaksi artikkelia. Toinen näistä oli Anu Leinosen (2001) artikkeli ”Neuvotteluja perhevastuusta. Ikääntynyt asiakas ja sosiaalityöntekijä kohtaavat”. Toinen artikkeli oli tämän tutkimuksen osa-artikkeli 2, jossa painopisteenä olivat gerontologisen sosiaalityön asiantuntijuuteen liittyvät kysymykset. Yleisimmin suomalaisessa kirjoittelussa tarkasteltiin kotona tapahtuvaa joko julkisen sosiaalipalvelun tai yksityisen hoivayrittäjän antamaa vanhuspalvelua (esim. Sipilä 1992; Tedre 2001; Byckling 2003; Williams 2004). Painopiste oli siis vahvasti vanhuspolitiikassa ja vanhuspalveluissa.

Suomalaisessa tarkastelussa sosiaalinen näkökulma ei ajanjaksolla painottunut kovin voimakkaasti. Sen sijaan sosiaalisen poissaolosta on kirjoittanut esimerkiksi Silva Tedre (2003). Tarkastelluissa artikkeleissa oli painopiste ikääntyneiden pitkäaikaishoidossa (esim. Noro 1998; Nuutinen & Raatikainen 2004) sekä dementiapotilaiden erilaisissa hoitomuodoissa (esim. Kirsi 2000; Sormunen ym. 2004). Sosiaalinen näkökulma ei painottunut myöskään kotihoidon tutkimuksissa, vaan tarkastelu oli lähtökohtaisesti toimintakykyyn liittyvien palvelujen arvioinnissa (esim. Pohjolainen 1999) tai kotihoidon

laadussa (esim. Paljärvi ym. 2003). Omaishoidon tutkimuksen aktiviteetti näytti kuitenkin ajanjaksolla osoittavan vahvistumista (esim. Saarenheimo & Pietilä 2003). Osittain tämän taustalta löytynevät valtakunnalliset pyrkimykset omaishoidon kehittämiseen, jotka sittemmin kulminoituivat vuonna 2006 omaishoitoa koskevan lainsäädännön uudistuksessa sekä vuoden 2001 Ikäihmisten hoitoa ja palvelua koskevassa laatusuosituksessa ja vuoden 2008 Ikäihmisten palvelujen laatusuosituksessa.

Tarkastelun kohteena olleiden kansainvälisten lehtien tapaan myös suomalaisissa lehdissä julkaistiin ikääntymiseen ja vanhuuteen liittyvää käsitteellistä tarkastelua. Lehdistä löytyi esimerkiksi käsitteiden `onnistunut vanheneminen` ja `hyvä vanheneminen` analyysia (Jylhä 2000; Marin 2000) sekä ikää poliittiselta ja sosiaalipoliittiselta kannalta ja syrjinnän näkökulmasta tarkastelevia analyyseja (Rahikainen 2000; Tedre 2003). Ja edelleen, kuten kansainvälisissä, myös suomalaisissa lehdissä tarkasteltiin gerontologisen tiedon muodostusta ja vanhustutkimuksen asemaa (Koskinen 1997; Marin 1997; Jylhä 1998).

Kansainvälisestä ja suomalaisesta gerontologiseen sosiaalityöhön liittyvästä keskustelusta oli siis löydettävissä teemallista yhdenmukaisuutta ajanjaksolla 1992–2004. Kansainvälisessä keskustelussa vahvistuva etiikkaan ja arvoihin tai gerontologisen sosiaalityön koulutukseen liittyvä keskustelu ei kuitenkaan ajanjaksolla näkynyt suomalaisessa keskustelussa. Yhteiskunnallinen konteksti ja tutkimusrahoituksen mahdollisuudet vaikuttavat osittain tutkimusteemojen esiintymiseen.

4.2 Gerontologisen sosiaalityön muodollinen, menetelmällinen ja eettinen asiantuntijuus

Tutkimuksen toisena tehtävänä oli analysoida asiantuntijuutta gerontologisen sosiaalityön kontekstissa. Seuraavassa käyn läpi asiantuntijuutta ja eettisiä ongelmia kuvaavissa artikkeleissa esiin nousseita tuloksia. Tapausesimerkkinä mukaan ottamani vanhusten kaltainkohteluun liittyvän artikkelin (Ylinen & Rissanen 2005) tuloksia käsittelen lähinnä eettisen asiantuntijuuden käsittelyn yhteydessä.

Saatujen vastausten perusteella (Ylinen & Rissanen 2004) sosiaalityöntekijöiden asiantuntijuus hahmottuu muodolliseksi ja menetelmälliseksi asiantuntijuudeksi (tulkintaprosessia kuvaan tarkemmin seuraavassa kappaleessa). Kaikilla eri tavoilla saatujen vastausten analysointi osoitti kuitenkin, että työssä kohdattavia erityisen vaikeita asioita ja tilanteita, gerontologisen sosiaalityön eettisiä kysymyksiä, käsiteltäessä työssä tarvitaan omanlaistaan asiantuntijuutta. Olen nimennyt sen eettiseksi asiantuntijuudeksi (Ylinen 2008).

Sosiaalityöntekijöiden vastaukset toivat esille useita gerontologiselle sosiaalityölle luonteenomaisia piirteistä, jotka osaltaan määrittelevät työtä ja siinä tarvittavaa asiantuntijuutta. Tutkimus osoittaa, että sosiaalityöntekijät joutuvat vanhustyössä toistuvasti `sovittamaan` itseään erilaisiin suhteisiin: ikääntyneiden asiakkaiden ja omaisten, asiakkaiden ja moniammatillisen työryhmän muiden ammattilaisten sekä asiakkaiden ja yhteiskunnan ja sen tarjoamien resurssien väliin. Työtä leimaa näin toistuva ristiriitaisuus ja sen mukana seuraava epävarmuus.

Ikääntyneiden asiakkaiden ja omaisten välisessä suhteessa toimiminen perustuu gerontologiselle sosiaalityölle luonteenomaiseen kaksoisasiakkuuteen. Siinä sosiaalityöntekijän asiakkaana on yhtä aikaa vanhus ja hänen omaisensa. Kaksoisasiakkuus on osittain seurausta vanhustenhuollon kotihoitoa painottavasta linjauksesta, koska läheisten vastuuttaminen iäkkäiden omaisten hoidosta `legitimoi` myös iäkkäiden läheiset gerontologisen sosiaalityön asiakkaiksi. Saadut vastaukset osoittivat, että vanhustyössä sosiaalityöntekijät työskentelevät asiakkaiden ja näiden omaisten mahdollisesti hyvinkin erilaisten näkemysten yhteen sovittajina ja monenlaisten jännitteiden purkajina. Erilaisten näkemysten yhteen sovitteluun tuli esille erityisesti kotihoitoa koskevissa tilanteissa. Jännitteiden purkaminen puolestaan nousi esiin tilanteissa, joissa ikääntyneet joutuivat omaistensa kaltoin kohtelemiksi.

Toisaalta gerontologisessa sosiaalityössä toimitaan myös asiakkaiden ja muiden kuin sosiaalityön ammattilaisten välisessä suhteessa. Tässäkin suhteessa sosiaalityöntekijä näyttää toistuvasti asettuvan välittäjän rooliin. Useat vastaukset osoittivat, että sosiaalityöntekijät näkevät vanhusasiakkaan elämäntilanteen kokonaisuuden ja pyrkivät asiantuntijuutensa pohjalta välittämään tietoa hänen elämästään ja toiveistaan. Näyttää kuitenkin siltä, että

sosiaalityön asiantuntijuus vanhusasiakkaan elämäntilanteen kokonaisuudesta törmää toistuvasti saatavilla olevien vanhuspalvelujen niukkuuteen ja nimenomaan vanhustyön resurssiperusteiseen toimintaan. Vastaukset osoittavat, että tämä toistuvasti tapahtuva vanhusasiakkaiden tarpeiden ohittaminen asettaa sosiaalityöntekijät pohtimaan suhdettaan omiin ammattieettisiin periaatteisiinsa ja omaan ammatillisuuteensa ja sen perusteisiin.

Muodollinen ja menetelmällinen asiantuntijuus

Työssä tarvittavan asiantuntijuuden paikantamiseksi pyysin haastateltavia aluksi kuvaamaan työnsä sisältöä ja työilleen asettamia tavoitteita (vrt. Naujaniene 2007). Tulokset osoittavat, että gerontologinen sosiaalityö koostuu suurelta osin ikääntyneiden asiakkaiden ja heidän omaistensa tukemisesta. Siihen sisältyy kuitenkin huomattavan paljon myös ikääntyneiden ihmisten koti- ja laitoshoidosta vastaavien muiden ammattilaisten konsultointia. Konkreettisiksi työnsisällöiksi vastaajat kertoivat esimerkiksi sosiaalipalvelujen ja sosiaalitukien hakemisen, asiakkaan avustamisen tukien hakemisessa, kotiuttamisen tukemisen sekä kotiuttamiseen liittyvän yhteyden pitämisen erilaisiin sosiaali- ja terveydenhuollon yksiköihin. Selkeimmäksi työhön liittyväksi tavoitteeksi nousi toive pystyä vastaamaan ikääntyneiden asiakkaiden sanallisiin ja `olemuksen` tarpeisiin.

Sosiaalityöntekijöille esitetty suora kysymys ”Mitä on gerontologisen sosiaalityön asiantuntijuus?” näytti aluksi olevan vaikea vastattava. Useat haastateltavista aloittivat vastauksensa sanomalla, etteivät ole oikeastaan koskaan joutuneet miettimään asiantuntijuutta. Hetken miettimisen jälkeen kaikki vastaajat kuitenkin nostivat ensimmäiseksi esiin sosiaalityön yleiseen tietoon liittyvän asiantuntijuuden. Tulkitsen saamiani vastauksia niin, että sosiaalityön yleisestä tiedosta (ajan tasalla olevat tiedot sosiaalipalvelujärjestelmästä ja asiakkaiden oikeuksista erilaisiin heille kuuluviin etuuksiin) rakentuu sosiaalityön yleinen muodollinen, formaali, asiantuntijuus. Vastausten perusteella se muodostaa tärkeän osan gerontologisen sosiaalityön asiantuntijuutta. (Vrt. Salonen 2001 ja 2007). Esimerkiksi tilanteissa, joissa ikääntynyt tulee toistuvasti läheistensä taholta kaltoinkohdeksi, sosiaalityöntekijällä tulee olla asiantuntemusta hänen ohjaamisessaan sopivaan

asumismuotoon. Sosiaalipalvelujen rakenteellinen moninaisuus julkisine ja yksityisine, virallisine ja epävirallisine palveluineen vaatii tietojen jatkuvaa päivittämistä sekä gerontologisessa sosiaalityössä että sosiaalityössä yleensä. Myös sosiaaliturvassa, sen rahoituksessa ja lainsäädännössä, tapahtuvat toistuvat muutokset vaativat sosiaalityöntekijöitä päivittämään asiantuntijuuttaan. Erään vastaajan sanoin ilman sosiaalityön yleistä muodollista asiantuntijuutta *sosiaalityöntekijä on yhtä avuton kuin asiakas*.

Saamieni vastausten perusteella gerontologisessa sosiaalityössä tukeudutaan pääosin sosiaalityön yleiseen menetelmätietoon, jolle näen työn menetelmällisen asiantuntijuuden rakentuvan. Tällaista sosiaalityön yleistä menetelmätietoa edustavat esimerkiksi vuorovaikutussuhteen luomista edistävät haastattelumenetelmät, asianajo (advocacy), voimaannuttaminen (empowerment) ja verkostotyö. Vastaava tulos on saatu alan aikaisemmassa kirjallisuudessa ja tutkimuksessa (esim. Koskinen 1993, 1998 ja 2003; Leinonen 2000; Piirainen 2000; Salonen 2001). Voimaannuttaminen osoittautui erityisen tärkeäksi menetelmäksi tilanteissa, joissa sosiaalityöntekijät pyrkivät lisäämään asiakkaan osallisuutta omaa elämäänsä koskevassa päätöksenteossa (esim. Browne 1995; Rostila 2001). Voimaantumiseen tähtäävä toiminta on tärkeää esimerkiksi tilanteissa, joissa ikääntynyt ihminen tulee tavalla tai toisella kaltoin kohdelluksi. Ikääntyneet ihmiset eivät ole halukkaita kertomaan olevansa puolisonsa, lapsensa tai lapsen puolison kaltoinkohtelemia (esim. Kosberg 1988), vaan asia tulee usein esille muun kuin puheen kautta, esimerkiksi vanhuksen vartalossa näkyvien mustelmien kautta. Läheisensä kaltoinkohteleman ikääntyneen asiakkaan tapaaminen edellyttääkin sosiaalityöntekijöiltä taitoa luoda luottamuksellinen ja hienovarainen vuorovaikutussuhde (vrt. Preston-Shoot & Wigley 2002), jonka kautta asiakkaan voimaantuminen mahdollistuu. Toisaalta, niin kaltoinkohdellun asiakkaan kuin muidenkin asiakkaiden voimaantumisessa käytetään hyväksi verkostotyötä (vrt. Arnkil & Erikson 1993; Suomi 2003b; Liikanen 2007), jonka avulla pyritään kehittämään ja vahvistamaan vanhukselle erilaisia tukiverkostoja. Voimaannuttaminen esitettiin myös vuosien 1992 ja 2004 välillä tapahtuneessa alaa koskevassa kirjoittelussa yleisimpänä gerontologisen sosiaalityön menetelmänä (esim. Askheim 2003).

Sosiaalityön menetelmänä asianajolla tarkoitetaan asiakkaiden oikeuksien puolustamista ja heille kuuluvien erilaisten etuuksien saamisen varmistamista (esim. Nathanson & Tirrito 1998). Sosiaalityöntekijöiden antamista vastauksista näkyi, että asiakkaiden ja heidän omaistensa oli vaikea hahmottaa monimutkaista palvelujärjestelmää ja sen sisältämiä etuuksia ilman sosiaalityöntekijän asiantuntemusta. Palvelujen vähäisyys puolestaan toi mukanaan tilanteita, joissa sosiaalityöntekijät kokivat itsensä ikääntyneiden asiakkaidensa etujen saamisen puolustajiksi. Useissa vastauksissa kävi myös ilmi, että sosiaalityöntekijöiden oli turvaututtava asianajo-menetelmään puolustaakseen asiakkaidensa taloudellisia oikeuksia suhteessa heidän omaisiinsa (vrt. Hughes 1995). Esille tuli myös se, että sosiaalityöntekijät käyttivät asianajomenetelmää suhteessa ikääntyneisiin asiakkaisiin itseensä. Tällöin sosiaalityöntekijät rohkaisivat asiakkaitaan `pitämään omia puoliaan`, koska ikääntyneet eivät useinkaan omaehtoisesti pyydä, saati vaadi, heille kuuluvia palveluja ja etuuksia.

Vastaukset osoittivat, että gerontologisen sosiaalityön erityinen muodollinen asiantuntijuus muodostuu ikääntymiseen ja vanhuuteen liittyvästä tiedosta. Erityisesti vastaajat nostivat esille tarpeen tietoon, joka liittyy ikääntymiseen ja vanhuuteen suhteessa toimintakykyyn. Vastaajat korostivat tarvitsevansa ajanmukaista tietoa esimerkiksi dementian fyysisistä, psyykkisistä ja sosiaalisista vaikutuksista asiakkaidensa toimintakykyyn (vrt. esim. Eloniemi-Sulkava 2002; Paljärvi ym. 2003). Sosiaalityöntekijät tarvitsevat tätä tietoa, koska nykyiset vanhuspalveluja koskevat linjaukset ja suomalainen ikääntymispolitiikka painottavat mahdollisimman pitkään jatkuvaa kotona asumista huolimatta kotihoidon resurssien niukentumisesta. Tässä tutkimuksessa saadut vastaukset olivat näin ollen vastaavia kuin Koskisen (1994) näkemys, jonka mukaan sosiaalityö ikääntyneiden parissa vaatii tietoa vanhenemisesta ja vanhuuden elämänvaiheesta ja niiden lisäksi tietoa vanhusasiakkuutta luovista prosesseista.

Saadut vastaukset osoittavat, että gerontologisen sosiaalityön erityinen menetelmällinen asiantuntijuus liittyy muistelumenetelmän käyttämiseen. Muistelu liitetään osaksi ikääntyneiden asiakkaiden voimaantumiseen tähtäävää toimintaa. Tämän menetelmän teoreettiset perustelut löytyvät tutkimuksista, joissa muistelemisen on nähty vahvistavan vanhojen ihmisten psyykkistä hyvinvointia (Butler 1963). Osittain ne löytyvät myös tutkimuksista, joissa

elämäntarinoiden kuuntelemisen on todettu auttavan ikäihmisiä kokemaan oman elämänsä merkityksellisyyden (Polkinghorne 1996). Esimerkiksi tilanteissa, joissa asiakkaana on kaltoin kohdeltu iäkäs ihminen, sosiaalityöntekijät pyrkivät muistelumenetelmän avulla nostamaan esiin asiakkaan aiemmat selviytymiskeinot ja etsimään niitä hyväksi käyttäen oikeat sosiaalityön interventiot (vrt. Polkinghorne 1996). Vastaukset osoittivat, että oman tarinan kertominen lisää ikääntyneen ihmisen voimaantumista, halua ottaa osaa omaa elämää koskeviin asioihin ja päätöksiin (Browne 1995; Kenyon 1996; Rostila 2001; Liikanen 2007). Oman tarinan kertomista käytetään myös gerontologisessa tutkimuksessa narratiivisen tai elämänkerrallisen haastattelun avulla (Victor & Westerhof & Bond 2007).

Eettinen asiantuntijuus

Gerontologisen sosiaalityön asiantuntijuutta koskevien tulosten alussa totesin, että työssä tarvitaan myös omanlaistaan asiantuntijuutta, joka nousi esiin tarkastelun siirryttyä työssä kohdattaviin eettisesti erityisen vaikeisiin asioihin ja tilanteisiin. Vastauksista ilmeni, että gerontologisessa sosiaalityössä toimitaan erilaisten eettisten ristiriitojen ja eri tahoilta nousevien odotusten välissä. Tällaisissa toistuvissa tilanteissa tehtyjen ratkaisujen seurauksia on vaikea, jopa mahdoton, ennustaa eikä ammattieettisistä periaatteista löydy niiden ratkaisemiseen selkeää apua. Näissä tilanteissa sosiaalityöntekijät nojaavat asiantuntijuutensa moraaliseen komponenttiin, omaan eettiseen asiantuntijuuteensa (vrt. Carper 1978; Vaarama 2006). Tässä tutkimuksessa saatujen tulosten mukaan tämä tapahtuu sosiaalityöntekijöiden itsensä sitä tiedostamatta. Näin asiantuntijuuden eettinen ulottuvuus ei `mahtunut` heidän määritelmiinsä gerontologisesta asiantuntijuudesta.

Ikääntyneiden asiakkaiden kanssa työtä tekevät sosiaalityöntekijät joutuvat soveltamaan eettistä asiantuntijuuttaan monenlaisissa ongelmallisissa tilanteissa. Gerontologisessa sosiaalityössä kohdattavat eettistä pohdintaa herättävät teemat liittyvät tarjolla oleviin palveluihin, ikääntyneiden asiakkaiden osallisuuteen ja itsemääräämisoikeuteen sekä sosiaalityön ammattia ja ammatillisuutta koskevaan pohdintaan. Näiden, seuraavassa tarkemmin esittämieni eettisiksi ristiriidoiksi

kulminoituvien kysymysten ratkaisemisessa sosiaalityöntekijät näyttävät nojaavan eettiseen asiantuntijuuteensa.

Tutkimus osoittaa, että *tarjolla olevien palvelujen niukkuus* vaikuttaa monella tavalla sosiaalityössä. Yksi sosiaalityön keskeisistä tehtävistä ja asiantuntijuuden alueista liittyy asiakkaiden asumis- ja elinolojen parhaaseen mahdolliseen järjestämiseen, mikä tarkoittaa ikääntyneiden asiakkaiden kohdalla usein jatkohoitopaikan järjestämistä (esim. Ylinen & Rissanen 2004). Palveluresurssien niukkuus kuitenkin estää monella tavalla sosiaalityöntekijöitä hoitamasta tätä työnsä keskeistä tehtäväaluetta. Seurauksena on sosiaalityöntekijän havaitsema eettinen ristiriita ikääntyneen ihmisen avun tarpeen ja avun tarjoamismahdollisuuden välillä.

Vastaukset osoittivat myös, että palvelujen niukkuus johtaa vanhusasiakkaiden `pakkokotiuttamiseen` ja sen seurauksena `pakkohoitamiseen`. Sekä pakkokotiuttamisen että pakkohoitamisen taustalla on kuntien kiristynyt taloudellinen tilanne ja osittain siitä johtuvat lyhentyneet hoitoajat ja priorisointi (vrt. Berkman ym. 1996; Bergmark ym. 2000; Lamintakanen 2005). Pakkohoitaminen aiheuttaa ikääntyneille ja heidän omaisilleen tilanteita, jotka nostavat sosiaalityöntekijöiden puheisiin huolen asiakkaiden omaisista ja heidän selviytymisestään. Pakkohoitamista tekevät ja suurimman hoitovastuun kantavat lähimmät omaiset ovat monesti itsekkin varsin iäkkäitä ja huonokuntoisia ihmisiä.

Monissa saaduissa vastauksissa vanhuspalveluiden niukkuus yhdistyi ajassa tapahtuneisiin muutoksiin. Useat vastaajista olivat toimineet sosiaalityössä jo vuosia ja osa vuosikymmeniä, joten heillä oli mahdollisuus tarkastella *tätä yhteiskunnallisen tilanteen muutosta*. Se osoittaa, että ikääntyneiden asiakkaiden tilanne on vaikeutunut samalla kun tarjolla olevat palvelut ovat niukentuneet. Osittain tilanteen vaikeutuminen näkyy paikan ja ajan välisen suhteen muutoksessa. Tähän vastaajat viittasivat kertoessaan vanhusten toistuvasta siirtelemisestä laitoksesta toiseen tai laitoksen ja kodin välillä. Eräs vastaajista käytti puhuessaan käsitettä *pompottelu*, jonka kautta asiakkaat asemoituvat koskettavalla tavalla täysin `toisista` ja näiden päätöksenteosta riippuvaisiksi. Saaduissa vastauksissa ilmeni, että asiakkaat joutuvat usein käymään viidessä tai kuudessakin laitoksessa ennen kuin heille löytyy pysyvämpi asuinpaikka.

Toisten päätöksenteosta riippuvaisuus tuli esille vastaajien pohtiessa kysymystä *vanhusasiakkaiden osallisuudesta*, mahdollisuudesta olla osallisena omaa elämäänsä ja tulevaisuuttaan koskevassa päätöksenteossa. Osittain kyse on ilmiöstä, josta Nikander (2003) käyttää käsitettä 'the absent client'. Vastaajien mukaan *valitettavan usein se oma toive jää toteutumatta sillä vanhuksella*. Usein oman toiveen toteuttamatta jääminen liittyy kotiuttamiseen, mihin viittasin jo edellä resurssien niukkuuteen liittyvissä eettisissä ongelmissa. Tässä tutkimuksessa mukana olleiden sosiaalityöntekijöiden näkemys on, että ikääntyneiden asiakkaiden kotiuttaminen tapahtuu yhä useammin vastoin asiakkaiden omaa tahtoa, siis pakkokotiuttamisena. Seurauksena on monenlaisia turvattomuuden tunteita (Ylinen 1994; Niemelä 2007).

Yksi pakkokotiuttamiseen liittyvistä turvattomuuden tunteita aiheuttavista tekijöistä on sen kääntöpuolelta löytyvä pakkohoitaminen. Se merkitsee sitä, että heikossa kunnossa olevan ikääntyneen ihmisen omaiset joutuvat ottamaan kotiutetun hoidon vastuulleen vastoin tahtoaan tai vastoin omaa jaksamistaan. Hoidosta vastuun kantavat omaiset ovat usein itsekkin varsin iäkkäitä ja huonokuntoisia, ja monet heistä kantavat osin velvollisuuden tunteesta suurimman vastuun omaistensa huolenpidosta ja hoitamisesta. Nämä puheet vahvistavat aiemmin saatuja tutkimustuloksia, joiden mukaan ikäihmisten hoitamisesta todellisen vastuun kantavien omaisten joukko on pieni, käytännössä vain muutama läheinen (esim. Phillips ym. 2000). Samalla ne tukevat tutkimustuloksia, joiden mukaan osa omaisista tuntee itsensä moraalisesti velvoitetuiksi huolehtimiseen (vrt. Choi & Wodarski 1996; Kirsi 2000). Tulokset haastavat pohtimaan sitä, mitä tulee tapahtumaan ikääntyneiden ihmisten ja heidän perheidensä välisessä huolenpitosuhteessa tulevaisuudessa, kun ikääntyneiden määrä kasvaa (esim. Lowenstain 2005; Giabrusso ym. 2005; Chappell 2005).

Ikääntyneiden asiakkaiden osallisuuteen ja itsemääräämisoikeuteen liittyvät eettiset ristiriitaisuudet näyttäytyvät tässä tutkimuksessa monella tavalla. Vastauksensa antaneiden sosiaalityöntekijöiden mukaan asiakkaiden osallisuutta rajoitetaan osittain, koska heidän katsotaan kuluttavan liikaa tarjolla olevia niukkoja taloudellisia resursseja. Ikääntyneen asiakkaan omien toiveiden huomioon ottamista rajoitetaan taloudellisten kustannusten minimoimisen

nimissä. Konkreettisesti kulujen minimoiminen merkitsee esimerkiksi asiakkaiden kotiuttamista sellaisissakin tilanteissa, joissa he eivät koe olevansa riittävän hyvässä kunnossa lähtemään kotiin ja selviytymään siellä.

Ikääntyneiden asiakkaiden osallisuuden rajoittamista ei tapahdu kuitenkaan ainoastaan vanhuspalvelujen järjestelmän kautta. Vastaukset osoittavat, että ikäihmisten osallistumisen mahdollisuuksiin vaikuttavat myös omaiset, jotka näkevät läheisensä taloudellisena hyötynä. Useissa ja kaikilla eri tavoilla kerätyissä vastauksissa sosiaalityöntekijät kertoivat omaisten rajoittavan vanhusten oikeutta käyttää omaisuuttaan. Rajoittaminen tapahtui siten varsin itsekäistä syistä. Tämä tuli ilmi, kun sosiaalityöntekijät puhuivat kaltoinkohdelluista, useimmiten taloudellisesti hyväksi käytetyistä, iäkkäistä asiakkaistaan. Kerätyn aineiston perusteella näyttää siltä, että taloudellisesti hyväksikäytetyt vanhukset ovat osa gerontologisen sosiaalityön vakituista asiakaskuntaa. Taloudellisen hyväksikäytön henkiset seuraukset saattavat näkyä sosiaalityössä dramaattisesti, joskus jopa ikääntyneen omana toiveena *kuolla pois*.

Aineistossa ilmenee kuitenkin myös se, että omaiset rajoittavat iäkkään läheisensä osallisuutta ja itsemääräämisoikeutta epäitsekkäistä syistä. Useissa vastauksissa sosiaalityöntekijät kertoivat omaisten kokevan voimakasta huolta läheisensä selviytymisestä ja erityisesti selviytymisestä yksin omassa kodissaan. Vastaajat kertoivat, että omaiset kokevat usein epäluottamusta ikääntyneen ihmisen terveydentilaansa ja selviytymiskykyään koskeviin *minä pärjään omalla tavallani* -näkemysiin. Näin omaisten kokema epäluottamus ja myös pelko johtavat siihen, että vanha ihminen objektifioituu. Hänestä tulee kohde, joka *pitää laittaa johonkin, jonka puolesta päätetään* ja jonka tahto ja toiveet *jyrätään*.

Aineistossa esiin nousseet palvelujen tarjontaan ja asiakkaiden osallisuuteen ja itsemääräämisoikeuteen liittyvät eettiset ongelmat osoittavat sosiaalityön eettisten periaatteiden ja sosiaalityön käytännön toiminnan välisen ristiriidan. Ovathan sosiaalityöntekijät sitoutuneet omien ammatilliseettisten periaatteidensa mukaisesti kunnioittamaan asiakkaidensa ihmisarvoa ja oikeudenmukaisuutta, arvostamaan heidän itsenäisyyttään ja elämänhallintaa, ehkäisemään syrjäytymistä ja edistämään osallisuutta, vastustamaan syrjintää ja väkivaltaa

sekä edistämään asiakkaiden itsemääräämisoikeutta ja yksityisyyttä (Talentia 2005). Työssä esiin nousevia ristiriitoja kuvaavat aineistossa esiin tulleet pohdinnat *tasavertaisuudesta ja tasapuolisuudesta, ihmisarvosta ja oikeudenmukaisuudesta sekä itsenäisyydestä*.

Ei siis ole yllättävää, että vastauksensa antaneiden sosiaalityöntekijöiden pohdinnat kulminoituivat omaa ammatillisuutta ja ammatillista toimintaa koskevaan tarkasteluun. Saadut vastaukset heijastavat kuvaa sosiaalityöstä ammattina, jolle mainitun ristiriitaisuuden lisäksi ovat luonteenomaisia epävarmuus, epävarmuudessa tehtävät päätökset ja tasapainottelu erilaisten usein keskenään yhtä huonojen vaihtoehtojen välillä (vrt. Banks 2001). Epävarmuus nousee voimakkaasti esiin pohdinnoissa siitä, milloin asiakkaan tilanteeseen tulee puuttua ja milloin siihen ei tule puuttua. Tämä puuttumisen, interventioiden etiikkaan liittyvä, pohdinta tiivistyy vallankäyttöä ja vastuunottoa koskeviin pohdintoihin. Vastaukset osoittavat, että gerontologisessa sosiaalityössä joudutaan toistuvasti tasapainottelemaan äärimmäisten vaihtoehtojen (liika puuttuminen tai liian vähäinen puuttuminen) välillä. Aineisto osoittaa, että tasapainottelun ja epävarmuuden leima on erityisen voimakkaasti läsnä tilanteissa, joissa sosiaalityöntekijän asiakkaana on taloudellisesti hyväksi käytetty vanhus. Eräs vastaaja rinnastaa edunvalvojan hankkimisen lastensuojelussa tapahtuvaan huostaanottoon (vrt. Nikander & Zechner 2006).

Useat sosiaalityöntekijöistä pohtivat omaisten roolia vanhustyössä. Pohdinnat osoittavat, että ikääntyneen asiakkaan itsemääräämisoikeuden ja yksityisyyden kunnioittaminen kyseenalaistuu tilanteissa, joissa hänen toiveensa ohitetaan ja toimitaan omaisten toiveiden mukaisesti. Ohittamisesta seuraa useita eettisesti tärkeitä kysymyksiä. Missä määrin omaiset vaikuttavat esimerkiksi sairaalassa tehtävässä päätöksenteossa? Missä määrin ikäännytynyt asiakas joutuu taivuttelun ja ylipuhumisen kohteeksi, jotta häntä mahdollisesti monella tavalla vahvemman omaisen vaatimukset täyttyvät? Missä määrin taivutteluun vaikuttaa epävarmuus, jota tuovat mukanaan omaisten esittämät läheisensä hoitoa koskevat valitusuhkaukset (vrt. Kelly 1994; Clemens & Hayes 1997; Healy 1998; Moody 2004)? Näyttää siltä, että gerontologiselle sosiaalityölle asettuu *sillanrakentajan rooli* ikäänntyneen ja tämän omaisten väliin.

Monissa vastauksissa tuli esille sosiaalityön toiminta vanhusasiakkaan ja moniammatillisen työryhmän muiden ammattilaisten välisessä tilassa. Vaikka sosiaalityön rooli kotiuttamisen yhteydessä tapahtuvassa psykososiaalisessa arvioinnissa on perinteisesti katsottu tärkeäksi (esim. Schneider & Sar 1998; Holliman ym. 2003; vrt. Watt & Soifer 1996), ei sosiaalityöntekijöiden asiantuntijuutta hyödynnetä siinä riittävästi (vrt. Andersson ym. 2004; Kinni 2005). Näyttää siltä, että sosiaalityöntekijät joutuvat toistuvasti ikääntyneen sekä hoito- ja lääketieteen ammattilaisten väliin *viestinviejiksi*. Tämä rooli on keskeinen tilanteissa, joissa ikäihmisen psykososiaalisen tilanteen hahmottanut ja sen vaikutukset ymmärtävä sosiaalityöntekijä pyrkii muuttamaan lääkärin tekemän kotiuttamispäätöksen, jotta asiakas saisi lisää hoito- ja kuntoutumisaikaa (vrt. Vaarama & Tiit 2008, 193).

Aineisto osoittaa, että median vanhuspalveluihin kohdistama kielteinen julkisuus vaikuttaa myös sosiaalityöhön. Media käyttää ikääntyneiden itsemääräämisoikeuden rajoittamisessa hyväkseen sosiaali- ja terveydenhuollon ammattilaisten pelkoa kielteisestä huomiosta (vrt. Parton & O'Byrne 2000). Koska media tarttuu mielellään laitoshoidossa oleville vanhuksille tapahtuviin onnettomuuksiin, on vaarana, että ammattilaiset rajoittavat asiakkaidensa itsemääräämisoikeutta ja asettavat siten heidät valtansa kohteeksi. Sosiaalityön ja median väliseen suhteeseen liittyvät pohdinnat osoittavat, että gerontologisessa sosiaalityössä on tärkeää tiedostaa sosiaalityön käytössä oleva valta ja vallan käytön seuraukset. Samalla ne osoittavat sosiaalityöntekijöiden mieltävän itsensä *vapaustaistelijoiksi*, joiden tehtävä on huolehtia ikääntyneiden asiakkaidensa oikeudesta elää mahdollisimman vapaina ja riippumattomina monenlaisista ulkoapäin tulevista paineista huolimatta.

Saatujen vastausten perusteella gerontologisen sosiaalityön eettinen asiantuntijuus tulee selkeimmin esiin tilanteissa, joissa sosiaalityöntekijät tasapainottelevat vanhustyössä eri rooleissa mukana olevien osallistujien erilaisten odotusten välissä. Näyttää siltä, että työssä eteen nousevat eettiset ongelmat vaativat omanlaistaan asiantuntijuutta, eettistä asiantuntijuutta. Kuvioon 2 on tiivistetty gerontologisen sosiaalityön asiantuntijuutta koskevat tulokset.

Kokonaisuuden orientaatio asiantuntijuutena		
	Yleinen sosiaalityö	Erityinen gerontologinen sosiaalityö
MUODOLLINEN ASiantuntijuus	Sosiaalipalvelujärjestelmä Asiakkaiden oikeuksia koskeva järjestelmä	Ikääntyminen ja vanhuus ilmiönä
MENETELMÄLLINEN ASiantuntijuus	Vuorovaikutustyö Asianajo Voimaannuttaminen Verkostotyö	Muistelu
EETTINEN ASiantuntijuus	Sosiaalityön eettiset periaatteet	Välittäjänä toimiminen Sillanrakentaja Viestinviejä Vapaustaistelija

- Toimijatahojen moninaisuus
- Asiakas-, yhteisö-, yhteiskuntataso
- Yksilön psyko-fyysis-sosiaalinen kokonaisuus
- Muodollisen, menetelmällisen ja eettisen asiantuntijuuden integraatio

Kuvio 2. Gerontologisen sosiaalityön asiantuntijuus

Kuvio osoittaa, että gerontologisen sosiaalityön asiantuntijuus koostuu muodollisesta, menetelmällisestä ja eettisestä asiantuntijuudesta. Gerontologinen sosiaalityö rakentuu yleisen sosiaalityön järjestelmien, menetelmien ja periaatteiden soveltamisesta ja samaan aikaan erityisesti gerontologiselle sosiaalityölle ominaisista tekijöistä. Kuvion alaosaan on liitetty tekijöitä, jotka ovat vaikuttamassa gerontologisen sosiaalityön asiantuntijuuteen.

4.3 Yhteenvetoa tuloksista

Tutkimukseni ensimmäinen kysymys liittyi gerontologisen sosiaalityön tiedonmuodostukseen ajalla 1992–2004. Tarkastellulla ajanjaksolla gerontologista sosiaalityötä koskevassa kirjoittelussa oli nähtävissä viisi teemaa. Seuraavassa tarkastelen kunkin teeman kohdalla käytyä keskeistä kirjoittelua.

Tarkastelun kohteena olleissa kirjoituksissa ikääntyneiden asiakkaiden kanssa tehtävää ammatillista sosiaalityötä käsiteltiin määrällisesti eniten ja ajallisesti tasaisesti. Kirjoittelu koski sekä sosiaalityön roolia että siinä käytettäviä menetelmiä. Ammatillisuuteen liittyvässä keskustelussa nostettiin esiin

sosiaalityön paikka moniammatillisessa kontekstissa ja vanhusasiakkaiden pitkäaikaisessa laitosp- ja kotihoidossa. Sekä kansainvälisessä että kotimaisessa kirjoittelussa näkyivät dementian ja yleensä pitkäaikaista hoitoa vaativan sairastelun mukanaan tuomat haasteet sosiaalityölle. Kirjoittelu osoitti myös lisääntyvää kiinnostusta omaishoitoa ja sen järjestämistä koskeviin kysymyksiin. Nyt, 2000-luvun alkupuolella on selvää, että näiden teemojen käsittely on ollut tärkeää. Dementoituneiden määrä on kasvanut ja samanaikaisesti ikäihmisten mahdollisimman pitkään jatkuva kotona asuminen on noussut merkittäväksi ikääntymispoliittiseksi strategiaksi eri maissa.

Yhtenä keskeisenä sosiaalityön ammatillisena menetelmänä kirjoittajat korostivat empowermentia, ikääntyvien ja ikääntyneiden voimavaroja esiin nostavaa lähestymistapaa. Siihen liittyvät `vaaratekijät`, esimerkiksi mahdollisuus ja oikeus niukentaa ikääntyneille suunnattuja palveluresursseja, nousivat esiin hyvinvointiyhteiskunnan ja vanhuspalvelujen välistä suhdetta sekä etiikkaa ja arvoja tarkastelevissa kirjoituksissa. Mielenkiintoista onkin, että ikääntymispolitiikkaa ja vanhuspalveluja koskenut tarkastelu väheni ajanjakson aikana. Näin siitä huolimatta, että ajanjakso oli aikaa, jolloin eri puolilla maailmaa keskusteltiin paljon ikääntyneiden osuuden kasvusta väestössä ja sen mukanaan tuomista haasteista yhteiskunnille. Vanhuspolitiikkaan ja vanhuspalveluihin liittyvässä keskustelussa tarkasteltiin laitoshoidon vähentämisen seurauksia ja siitä johtuvia kehittämisen tarpeita, esimerkiksi kotihoidon kehittämistä. Keskustelussa nostettiin esiin myös resurssien niukkuuden ja vanhuspalvelujen välinen suhde ja pohdittiin miten tarjolla olevat resurssit kohtaavat ikääntyneiden ihmisten tarpeet. Eurooppalaisessa tarkastelussa nostettiin esiin Pohjoismaisten hyvinvointiyhteiskuntien tapa vastuuttaa kuntia vanhuspalveluista ja omaisia vanhusten hoitamisesta.

Gerontologisen sosiaalityön tutkimusta koskeva keskustelu väheni tutkitun ajanjakson loppupuolelle mennessä. Koskinen totesi vuonna 1993, että gerontologinen sosiaalityö siirtyi vakiintumis- ja laajentumisvaiheeseen 1970-luvulla. Vakiintumisen myötä olisi voinut olettaa, että gerontologisen sosiaalityön tutkimusta koskeva keskustelu olisi lisääntynyt ja että kirjoittelu gerontologisen sosiaalityön koulutukseen liittyvistä kysymyksistä olisi kasvanut.

Kuitenkin Shardlowin ja Wallisin (2003) tutkimus Euroopassa vuosien 1998–2000 välillä julkaistusta englanninkielisestä vertailevasta sosiaalityön tutkimuksesta ei sisällä ikääntyneisiin ja heidän oloihinsa liittyvää tutkimusta. Shardlow ja Wallis kirjoittavatkin, että ikääntyneisiin ihmisiin kohdistuvan vertailevan tutkimuksen puuttuminen vaikuttaa väistämättä yleiseen sosiaalityötä koskevaan tiedonmuodostukseen. Tulos tarkoittaa sitä, että vanhuusasiakkuus ja siihen liittyvät kysymykset eivät tule esille sosiaalityön tutkimuksia ja sosiaalityön yleisiä aikakauslehtiä lukeville. Se, joka haluaa tietoa gerontologisesta sosiaalityöstä, joutuu siten tukeutumaan pääasiassa ikääntymistä ja vanhuusasiakkuutta tarkasteleviin tieteellisiin lehtiin. Myös Walker (2006, 356) toteaa, että erityisesti monitasoiseen ikääntymispolitiikkaan ja sen vaikutuksiin liittyvää vertailevaa tutkimusta tarvitaan jatkossa aiempaa enemmän.

Gerontologisen sosiaalityön koulutusta tarkasteli ajanjaksolla käytännössä ainoastaan JGSW. SW-lehdessä ei ollut ajanjaksolla yhtään artikkelia teemasta, BJSW-lehdessä kolmena vuonna yksi kunakin ja EJSW-lehdessä ei yhtään. Nyt, 2000-luvulla, kun vanhusväestön määrällinen osuus jatkuvasti kasvaa, on tullut entistä tärkeämmäksi saada sosiaalityön opiskelijat kiinnostumaan enemmän työstä ikääntyneiden asiakkaiden parissa, gerontologisesta sosiaalityöstä. Tutkimuksen kohteena oleva kirjoittelu osoitti, että nuorten kiinnostus ei ollut voimakasta, mutta kiinnostusta on mahdollista lisätä opintojen aikaisen teoreettisen ja käytännöllisen aineksen selkeämmällä yhdistämisellä.

Etiikkaa ja arvoja koskeva keskustelu lisääntyi ajanjaksolla. Tällä alueella ei ole erityisiä 'piikkejä', lukuun ottamatta vuotta 1998, jolloin JGSW tarkasteli aihetta kaiken kaikkiaan 12 artikkelissa. Tämän tutkimuksen perusteella ei ole mahdollista sanoa, ovatko etiikkaa ja arvoja koskevan keskustelun lisääntyminen ja ikääntymispolitiikkaa ja vanhuspalveluja koskevan kirjoittelun väheneminen yhteydessä toisiinsa.

Tutkimukseni toinen kysymys liittyy gerontologisen sosiaalityön asiantuntijuuteen. Vastauksensa antaneiden sosiaalityöntekijöiden näkemys gerontologisen sosiaalityön asiantuntijuudesta tiivistyi muodolliseen ja menetelmälliseen asiantuntijuuteen. Muodollisen asiantuntijuuden perustana on selkeästi sosiaalityön yleinen asiantuntijuus, esimerkiksi ajan tasalla olevat tiedot

sosiaalipalvelujärjestelmästä ja asiakkaiden oikeuksista etuuksiin. Muodollisen asiantuntijuuden erityisyys koostuu ikääntymiseen ja vanhuuteen liittyvästä tiedosta ja vanhuusasiakkuuteen johtavista tekijöistä. Menetelmällisen asiantuntijuuden perustana on sosiaalityön yleinen menetelmätieto. Tämä tarkoittaa tietoa siitä, kuinka luodaan hyvä vuorovaikutussuhde, millaisin menetelmin haastattelu ja tiedon keruu onnistuvat parhaiten, miten ajetaan ikääntyneen asioita, miten häntä autetaan löytämään omat voimavaransa ja miten luodaan sellaisia yhteyksiä muiden ammattilaisten kanssa, joilla vanhaa ihmistä tuetaan parhaiten. Menetelmällisen asiantuntijuuden erityisyys gerontologisessa sosiaalityössä perustuu vahvasti muistelumenetelmän käyttämiseen. Sitä käytetään omana menetelmänä (elämänhistorian kautta), mutta suuri osa muistelua on soveltavaa, erilaisissa arjen tilanteissa tapahtuvaa. Sen kautta sosiaalityöntekijät pyrkivät nostamaan esiin asiakkaan omia, ehkä unohtuneita jätkeitä, selviytymisen taitoja ja keinoja.

Sosiaalityöntekijöiden käsitys asiantuntijuudestaan tiivistyi siis muodolliseen ja menetelmälliseen asiantuntijuuteen. Kysymys työssä kohdattavista eettisistä ongelmista nosti kuitenkin esiin asioita, jotka jäsenyivät gerontologisen sosiaalityön eettiseksi asiantuntijuudeksi. Eettinen asiantuntijuus ei siten mahtunut sosiaalityöntekijöiden omiin käsityksiin sosiaalityön asiantuntijuudesta. Se tulee erityisesti esille toistuvissa tilanteissa, joissa sosiaalityöntekijät kohtaavat eettisesti vaikeita asioita ja tilanteita. Eettistä asiantuntijuutta vaativat ongelmat kulminoituvat kolmeen tekijään. Ensimmäinen niistä liittyy vanhuspalvelujen niukkuuteen ja siitä johtuviin asiakkaiden elämää vaikeuttaviin tekijöihin. Toinen tekijä liittyy asiakkaiden osallisuuteen ja itsemääräämisoikeuteen, heidän vähäisiin mahdollisuuksiinsa olla osallisena elämäänsä ja tulevaisuuttaan koskevassa päätöksenteossa. Kolmas tekijä on tavallaan seurausta kahdesta edellisestä ja liittyy vastaajien omaa ammattiaan ja ammatillisuuttaan koskeviin pohdintoihin. Eettiset ongelmat aiheuttavat sosiaalityöntekijöissä epävarmuutta, mikä johtaa tasapainotteluun eri osapuolten erilaisten odotusten välissä. Tästä puolestaan nousee eettinen asiantuntijuus.

5 Tutkimuksen arviointia, pohdintaa ja johtopäätökset

5.1 Tutkimuksen luotettavuuden arviointia

Tämä tutkimus sai alkunsa kiinnostuksesta sosiaalityöhön ja vanhuuteen. Kiinnostuksen myötä aloin hahmottaa meneillään olevasta yhteiskunnallisesta keskustelusta ikääntyneisiin ja vanhuspalveluihin liittyviä huolia. Samalla aloin omassa sosiaalityön opetustyössäni kiinnittää huomiota ikääntyneiden ihmisten kanssa tehtävää sosiaalityötä tai gerontologista sosiaalityötä koskeviin kirjoituksiin. Kiinnostukseni alkuaikoina tästä sosiaalityön alueesta käytettiin molempia käsitteitä ja molempia käytetään edelleen.

Tutkimuksen tekeminen on ollut oppimisprosessi tutkimiseen ja sosiaalityöhön, erityisesti gerontologiseen sosiaalityöhön. Prosessin aikana olen selventänyt itselleni paitsi gerontologisen sosiaalityön myös yleisesti sosiaalityön kehitystä ja olemusta. Molemmista on ollut hyötyä. Prosessin jälkeen ymmärrän sosiaalityötä ja gerontologista sosiaalityötä uudella, mielestäni syvemmällä tavalla.

Tutkimuksen aineiston keruun ja sen analyysin yhteydessä jouduin monesti pohtimaan miten saan etenkin aikakauslehtiin pohjaavan runsaan ja hajanaisen aineiston informaatioarvon kasvamaan sen sijaan, että hävitän siitä pahimmassa tapauksessa suuren osan (vrt. Eskola & Suoranta 1998, 138). Tiesin, että kysymys on merkittävä tutkimukseni luotettavuuden kannalta. Pyrinkin seuraavassa noudattamaan Mäkelän (1998, 59) neuvoja tutkimuksen luotettavuuden lisäämisestä antamalla tutkimukseni lukijoille mahdollisimman tarkan kuvan ”sekä niistä teknisistä operaatioista että ajatusoperaatioista, jotka ovat johtaneet raportoituihin tuloksiin”.

Tutkimukseni aikakauslehtiaineisto koostuu neljän kansainvälisen aikakauslehden artikkeleista laadituista tiivistelmistä (710) sekä kahden kotimaisen julkaisun artikkeleista ja katsauksista (257). Käyttämäni aineisto on laaja. Jo sen määrällinen runsaus on riski tutkimuksen luotettavuuden kannalta.

Aineiston käsittely sisällön analyysin avulla antoi kuitenkin mahdollisuuden, ja samalla pakotti, lukemaan kansainvälisten aikakauslehtien tiivistelmät useita kertoja. Merkinnät siitä, minkä teeman alle kukin tiivistelmä sijoittui, vaihtelivat alussa lähes jokaisella lukukerralla. Kuitenkin lopulta tuli vaihe, jossa tiivistelmistä nousevat teemat näyttivät löytäneen pysyvän kategorian. Mielestäni näillä toinen toisensa perään tapahtuvilla lukukerroilla nostin aineistoni käsittelyn luotettavuutta. Silti joku toinen olisi saattanut nähdä kategoriat eri tavalla ja olisi ehkä sijoittanut tiivistelmät erilailta kuin minä. Jos analysoitavana olisivat olleet tiivistelmien sijaan kokonaiset artikkelit, olisi tulos myös saattanut olla toisenlainen. Nyt tuloksissa todennäköisesti korostuvat artikkelien laatijoiden tärkeimmiksi katsomat teemat. Koska valitsin kansainvälisten lehtien analyysiyksiköksi kokonaisten artikkelien sijasta tiivistelmät, tämä tutkimus ei täytä systemaattisen kirjallisuuskatsauksen kriteereitä.

Sovelsin tutkimuksessa niin sanottua kartoittavaa kirjallisuuskatsausta enkä ottanut siinä huomioon esimerkiksi artikkeleiden tieteenfilosofisia lähtökohtia. Olisi ollut mielenkiintoista ottaa analyysissä huomioon esimerkiksi kirjoittajien kansallisuus. Olisi myös ollut mielenkiintoista tarkastella millaisin menetelmin artikkeleissa kuvatut tutkimukset oli tehty. Tässä tutkimuksessa käytetty analyysimenetelmä ja analyysin kohteeksi valittu yksikkötaso ovat kuitenkin riittävät, koska pyrkimykseni oli luoda yleiskuva gerontologista sosiaalityötä koskevasta tiedonmuodostuksesta tietyllä ajanjaksolla. Osittain aikakauslehti-aineiston analyysin rajoittaminen pääosin tiivistelmätasolle johtui myös siitä, että halusin ottaa tähän tutkimukseen mukaan sosiaalityöntekijät ja heidän näkemyksensä ja kokemuksensa. Halusin näin tuoda tutkimuksellani näkyviin vanhussosiaalityöntekijöiden kokemuksia ja näkemyksiä.

Sosiaalityöntekijöiltä kerättyyn aineistoon sain vastauksia haastattelujen, sähköpostin ja tutkimushankkeen yhteydessä toteutetun lomakekyselyn avulla. Aineiston hankinta tapahtui siis monella tavalla, useammista paikoista ja pitemmällä aikavälillä kuin olin suunnitellut. Aineiston hankintatapa on altis kritiikille. Koska kuitenkin mielenkiintoni sosiaalityöntekijöiden kokemuksiin ja näkemyksiin syveni analyysin edetessä, halusin kasvattaa aineistoa. Näin aineiston kerääminen ja sen analysoiminen kietoutuivat yhteen tutkimuksen teon alkuvaiheista lähtien (esim. Eskola & Suoranta 1998; Mäkelä 1998;

Alasuutari 1999). Tämän tutkimuksen kohdalla `nälän kasvaminen syödessä´ kasvatti tutkimusaineistoa huomattavasti. Uutta aineistoa kerätessäni olin tietoinen siitä, että tällaisessa tutkijan innostumisessa piilee omat vaaransa: se saattaa esimerkiksi johtaa tutkittavien etsimiseen tai haastattelutilanteissa kiirehtimiseen.

Sosiaalityöntekijöiden haastattelemisen oli monella tavalla opettavainen prosessi. Sosiaalityöntekijöiden sanotaan olevan yksi helpoimmista ryhmistä haastattelututkimuksen kannalta, ovathan he itse haastattelemisen ammattilaisia (esim. Scourfield 2001). Kuitenkin juuri tässä piilee tiettyjä vaaroja tai ainakin huomioon otettavia seikkoja. Sosiaalityöntekijät ovat omassa työssään tottuneet haastattelemaan asiakkaitaan lähtökohtanaan asiakkaan arviointi ja saattavat siten tutkimushaastateltavina kokea olevansa tutkijan arvioitavina. Saadut vastaukset saattavat heijastaa enemmän sitä kuvaa, jonka haastateltavat haluavat antaa työstään kuin todellista tilannetta. Sosiaalityöntekijöitä haastatellessani pohdin usein tätä kysymystä. Vastausta siihen, tunsiko joku ehkä joutuvansa työntekijänä tutkijan arvioinnin kohteeksi (esim. Fook 2001, 120), en voi tietää.

Oman lisänsä sosiaalityöntekijöiden haastatteluun toi ilman muuta se, että olen itse koulutukseltani sosiaalityöntekijä ja olen myös toiminut sosiaalityössä. Haastattelijalla ja haastateltavalla on siten osittain yhteinen maailma. Toisaalta maailma on kuitenkin väistämättä erilainen, koska toimin tilanteessa tutkijan roolissa. Luultavaa on, että koin itse tämän tilanteen voimakkaammin kuin haastateltavani. Osittain se johtunee siitä, että olen aina tuntenut suurta, ja tämän tutkimuksen tekemisen loppuvaiheessa tunnen vielä suurempaa, kunnioitusta ja pelkoakin haastateltavieni omaaman tietomäärän edessä.

Tutkijan roolissani jouduin myös toistuvasti pohtimaan Tarja Pösön (2004, 29) esille tuomaa haastatteluihin liittyvää ongelmaa siitä, että ”tutkija viime kädessä valitsee kysymykset, tulkitsee vastaukset ja yleensä myös hallitsee haastattelutilannetta”. Kysymykset olin valinnut itse ja vastaukset tulkitsin itse. Pyrin kuitenkin olemaan hallitsematta liikaa haastattelutilanteita ja säätelin tietoisesti omaa käyttäytymistäni niin, että haastateltavat saivat mahdollisimman paljon tilaa avoimelle ja kiireettömälle pohdinnalle.

Haastattelemisessa, niin ammatillisessa kuin tutkimuksellisessakin, aloitus on tärkeä. On todennäköistä, että onnistunutta alkua seuraa onnistunut jatko. Ja

päinvastoin. Tässä tutkimuksessa omasta työstä ja sitä koskevasta asiantuntijuudesta puhuminen näytti aluksi aiheuttavan hämmennystä haastateltaville. Näen kuitenkin hyvänä, etenkin nyt jälkeenpäin, tavan, jolla lähdin haastatteluissa liikkeelle. Oman työn ja asiantuntijuuden pohtiminen haastattelutilanteen alussa lisäsi nähdäkseni tutkimukseni luotettavuutta, koska näiden kysymysten kautta haastateltavieni huomio kiinnittyi heti tutkimukseni keskiöön eli gerontologisen sosiaalityön asiantuntijuuteen. Haastateltavien alkuhämmennys osoitti, että käytäntötason sosiaalityössä ei jouduta usein määrittelemään omaa työtä, vaikka oman työn argumentoinnin sanotaan auttavan itseyttämyksen syventämisessä (esim. Eraut 2001). Samalla oman työn argumentointi auttaa omaa alaa koskevan tiedon haltuun ottamisessa ja oman asiantuntijuuden hahmottamisessa. Argumentointikyky on noussut entistä ajankohtaisemmaksi, koska erilaisissa yhteyksissä on alettu vaatia sosiaalityön ja koko sosiaalialan asiantuntijuuden näkyväksi tekemistä (esim. Murto ym. 2004). Näen, että tämä tutkimus ottaa paikkansa sosiaalityötä koskevien tutkimusten joukossa, koska se vastaa osaltaan haasteeseen sosiaalityön asiantuntijuuden näkyväksi tekemisestä.

Päätettyäni hankkia osan tutkimusaineistosta sähköpostin avulla, olin aluksi epävarma sen onnistumisesta. Mietin, ennättävätkö sosiaalityöntekijät vastata kysymyksiini. Haastattelujen yhteydessä olin kuullut, että erilaisia kyselyjä tulee heille jatkuvasti eri tahoilta. Välttääkseni vastaamattomuuden, otin sosiaalityöntekijöihin yhteyttä ja kerroin heille tutkimuksestani. Samassa yhteydessä kysyin heiltä, saanko lähettää heille gerontologista sosiaalityötä koskevat kysymykseni. Saamani vastaukset olivatkin perusteellisia ja niiden tutkimuksellinen hyödyntäminen oli perusteltua. Sen sijaan osa kehittämiss-hankkeen kautta saaduista vastauksista oli niukkoja ja toteavia. Niissä sosiaalityöntekijät olivat kirjoittaneet työssään kohtaamistaan eettisistä ongelmista lyhyesti, mutta samalla kuitenkin varsin selkeästi. Niiden tutkimuksellinen hyödyntäminen oli perusteltua.

Haastatteluilla saamani aineisto on runsas ja sen analysoiminen oli pitkä prosessi. Analysoin aineiston sisällön analyysin avulla. Analyysin luotettavuuden kannalta on tärkeää, että nauhoitin ja litteroin haastattelut. Ainoastaan yksi haastattelu jäi nauhoittamatta, koska haastateltava toivoi niin. Kirjoitin tämän

haastattelu paperille, jonka lähetin sittemmin haastateltavalle tarkistettavaksi. Tutkimuksen luotettavuutta lisää mielestäni se, että tein haastattelut vastaajien työpaikoilla. Oman työpaikan tuttuudessa syntyi nähdäkseni luottamuksellisempi tunnelma kuin jos olisin pyytänyt haastateltavat omaan työhuoneeseeni.

Kuinka luotettavasti olen osannut analysoida aineistoni? Jokainen laadullisen aineiston kerännyt tutkija joutuu miettimään missä vaiheessa analyysi on `valmis`. Niin minäkin. Päätin lopettaa analysoinnin monta kertaa, mutta uusi vilkaisu aineistoon sai minut yhä uudelleen epävarmaksi siitä, olinko sittenkään päässyt analyysissä loppuun asti. Jatkamalla aineiston analyysia edelleen syventäisin saamiani tuloksia ja saisin todennäköisesti nostettua esiin joitakin uusia tuloksia. Nyt tässä esittämäni tulokset kuitenkin pysyisivät samoina.

Haastatteluista tehdessäni mietin myös, olisiko haastatteluissa pitänyt olla virallisempi? Olisivatko sosiaalityöntekijät nostaneet haastatteluissa esiin erilaisia asioita, jos tilanteet olisivat olleet muodollisempia? Olinko epävirallisen otteeni takia menettämässä kyvyn katsella tutkimuskohdettani ”ikään kuin ulkoapäin, puolueettoman päältäkatsojan näkökulmasta” (Eskola & Suoranta 1998, 17). Kuten moni muu tutkimuksiin yleensäkin liittyvä luotettavuuskysymys, jää tämä kysymys vaille varmaa vastausta. Pohtimisissani olen kuitenkin päätenyt siihen, että koska jo aineistoa kerätessäni tiedostin asian, olin sen tiedostamisen kautta päässyt lähemmäksi objektiivisuutta. Toisaalta: kvalitatiivisen tutkimuksen tavoitteena ei ole objektiivisuus ja ulkopuolisuus siinä mielessä kuin niistä puhutaan kvantitatiivisen tutkimuksen yhteydessä (esim. Eskola & Suoranta 1998; Silverman 2005). Pientä, edelleen aika ajoin esiin tunkevaa ahdistustani olen lieventänyt tukeutumalla Eskolan ja Suorannan (1998, 17) lohduttavalta kuulostavaan lauseeseen: ”Objektiivisuus syntyy nimenomaan oman subjektiivisuutensa – tai monikossa subjektiivisuuksiensa – tunnistamisesta”. Ajattelen, että en voi mitään omalle persoonallisuudelleni (tapa ottaa mieluummin epävirallinen kuin etäisen virallinen rooli), ja että sitä vastaan toimimisella olisin todennäköisesti vähentänyt tutkimusaineistoni luotettavuutta.

Millainen on näkemykseni tutkimukseni luotettavuudesta kokonaisuutena? Keskeisin tähän liittyvä näkemykseni tuli esille jo edellä. Kysymykseen siitä, olenko päässyt aineistoni analyysissä loppuun asti, voin vastata vain toteamuksella – en. Sekä aikakauslehtien muodostama että sosiaalityöntekijöiden

vastausten muodostama aineisto on aarrearkku, josta voisi ammentaa paljon enemmän. Arkkuun jää tuloksia, jotka olisi hyvä saada esiin. Yhdessä suhteessa olen varsin itsekriittinen: vastauksensa antaneiden sosiaalityöntekijöiden äänen olisi pitänyt tulla esiin vahvemmin. Näin olisi myös vanhusasiakkaiden ääni tullut vahvemmaksi (vrt. Airaksinen 2002, 13). Toisaalta: vanhusasiakkaiden kanssa tekevien sosiaalityöntekijöiden ääni ei ole tullut Suomessa toistaiseksi vahvasti esille, joten olen ollut mukana kantamassa kortta kekoon. Jatkamalla aineistoni analyysia jatkotutkimuksin gerontologisen sosiaalityön tiedonmuodostuksesta ja asiantuntijuudesta koostuva keko kasvaa.

5.2 Tutkimuksen pohdinta ja johtopäätökset

Tämän tutkimuksen kohteena oli gerontologinen sosiaalityö. Tutkimuksella oli kaksi tavoitetta: luoda yleiskuva gerontologista sosiaalityötä koskevasta tutkimustiedosta ja tiedonmuodostuksesta sekä analysoida asiantuntijuutta gerontologisen sosiaalityön kontekstissa. Tutkimuksen käytännöllisenä tavoitteena oli kirkastaa gerontologisen sosiaalityön paikkaa osana sosiaalityötä ja vanhustyötä.

Tutkimus osoittaa, että gerontologista sosiaalityötä koskeva tieto ajanjaksolla 1992–2004 muodostuu osin samoista teemoista kuin nousi esiin Koskisen (1993) vuosia 1986–1991 koskevassa aikakauslehtien tarkastelussa. Tässä tutkimuksessa nousi esiin kuitenkin kolme uutta teemaa, jotka koskivat gerontologisen sosiaalityön koulutusta, tutkimusta sekä arvoja ja etiikkaa. Aikaisempien gerontologisen sosiaalityön asiantuntijuutta koskevien tutkimusten (esim. Salonen 2001) tapaan myös tässä tutkimuksessa näkyivät gerontologisen sosiaalityön muodollinen ja menetelmällinen asiantuntijuus. Tutkimuksessa nousi kuitenkin aiempaa selkeämpänä ja vahvempana esille gerontologisen sosiaalityön eettinen asiantuntijuus.

Näen tutkimuksessani esiin nousseet tiedonmuodostuksen uudet teemat ja eettisen asiantuntijuuden tärkeiksi elementeiksi gerontologisen sosiaalityön paikan kirkastamisessa. Kuten olen jo aiemmin todennut, huolimatta vanhusväestön määrällisestä kasvusta ja sen myötä odotettavissa olevasta ikääntyneiden asiakkaiden määrällisestä kasvusta, gerontologinen sosiaalityö ei

ole vakiinnuttanut paikkaansa sosiaalityön koulutuksessa, tutkimuksessa eikä myöskään sosiaalityön käytännössä. Niin mediassa käytävässä kuin `tavallisessa`, kansalaisten käymässä keskustelussa, vanhusasiakkuus liitetään vahvasti terveydenhuoltoon ja terveydenhuollon ammattilaisiin. Käsitteellinen yhtälö sosiaalityö ja ikääntyneet nousee esiin harvemmin. Sen sijaan yhteys käsitteiden `lastensuojelu` ja `sosiaalityö` sekä `toimeentulo` ja `sosiaalityö` välillä nousee esiin selkeästi keskusteluissa ja tutkimuksessa.

Tässä tutkimuksessa saamieni tulosten perusteella määrittelen gerontologisen sosiaalityön seuraavalla tavalla:

Gerontologisen sosiaalityön asiakkaana on ikääntyvä ja ikääntynyt ihminen. Sen tavoitteena on asiakkaan hyvän nykyisyyden ja tulevaisuuden tukeminen. Tavoitteensa saavuttamiseksi gerontologinen sosiaalityö käyttää hyväkseen sosiaalityön yleistä ja ikääntymiseen ja vanhuuteen liittyvää erityistä gerontologista tietoa ja asiantuntijuutta. Erityisesti asiakkaansa hyvää elämää uhkaavissa tilanteissa gerontologinen sosiaalityö soveltaa eettistä asiantuntijuuttaan ja toimii välittäjänä asiakkaan ja hänen elämäänsä eri tavalla vaikuttavien osapuolten (esimerkiksi omaiset, vanhustyön muut ammattilaiset ja koko yhteiskunnan ikääntymispolitiikka) välillä.

Sosiaalityön mieltäminen selkeämmin osaksi ikääntyneiden hyvän elämän ja tulevaisuuden rakentajaa vaatii sosiaalityön aiempaa vahvempaa esille tulemistä seniori- ja vanhustyöhön. Sosiaalityöhön kohdistuu tällä hetkellä voimakasta painetta tuoda vankemmin esiin omaa tietoaan ja asiantuntijuuttaan niistä oloista, joissa sen asiakkaat elävät. Yhtäältä sosiaalityön tulisi tuoda selkeämmin esiin omaamaansa tietoa asiakkaidensa elämän ja elämisen edellytyksistä ja toisaalta sosiaalityön tulisi tehdä omaa työtään aiempaa näkyvämmäksi. Sosiaalityön `sisällä` olevat tietävät sosiaalityön vahvuudet ja sen lisääntyvän tutkimustoiminnan kautta saadut tulokset. Sosiaalityön `ulkopuolella` sen sijaan nämä jäävät edelleen monella tavalla näkymättömiksi.

Gerontologisen sosiaalityön kohdalla edellä käsitellyt kysymykset sosiaalityön vahvuudesta ja näkyvyydestä ovat muita sosiaalityön aloja selkeämpiä. Osittain kyse on siitä, että ikääntyvien ja ikääntyneiden ihmisten

kanssa tehtävä sosiaalityö ei ole ollut sosiaalityön sisällä erityisen arvostettu alue. Olen kuullut tutkimusprosessin aikana, että joissakin kunnissa vanhussosiaalityön kehittäminen siirretään (‘lykätään’) jollekin sosiaalityöntekijälle ilman taloudellisia ja muita resursseja ja ilman kunnan johdon osoittamaa kiinnostusta työn ja alueen kehittämiseen. Olen myös kuullut monissa yhteyksissä puhetta, jossa ‘pelkätään’ ikääntyneiden asiakkaiden kanssa työskentelevät sosiaalityöntekijät kertovat olevansa muilla sosiaalityön alueilla työskentelemisen suhteen alemmassa asemassa, ‘b-luokkaa’ (vrt. Koskinen 1993 ja 1994). Molemmat puheet ovat huolestuttavia. Erityisen huolestuttavaa on mielestäni kuitenkin sosiaalityön sisäiseen jakaantumiseen liittyvä puhe. Sosiaalityö on oman paikkansa ja sosiaalityössä tarvittavan asiantuntijuuden suhteen jatkuvassa puolustusasemassa. Tässä tilanteessa sosiaalityöllä ei ole varaa jakaantumiseen, vaan sen on keskityttävä tuomaan omaa tarpeellisuuttaan esiin kokonaisuutena. Se merkitsee sitä, että sosiaalityön on korostettava ihmisen koko elämänsä ulottuvaa asiantuntijuuttaan.

Tämä tutkimus osoittaa gerontologisen sosiaalityön tutkimuksellisen ja käytännöllisen vahvuuden. Näiden vahvuuksien selkeämpi esiin tuominen on tärkeää sekä vanhustyön että sosiaalityön kokonaisuudessa. Vanhustyön kokonaisuudessa tulee tuoda esiin gerontologisesta sosiaalityöstä jo olemassa oleva tieto ja gerontologisessa sosiaalityössä toimivien asiantuntijuus. Erityisesti tulee korostaa sosiaalityöntekijöiden omaamaa eettistä asiantuntijuutta, taitoa toimia iäkkään ihmisen hyvän elämän ja tulevaisuuden eteen vanhan ihmisen ja hänen ympärillään toimivien eri tahojen välissä. Vastaavasti myös sosiaalityön kokonaisuudessa tulee tuoda esiin ikääntyneiden asiakkaiden kanssa työskentelemisen taustalla oleva teoreettinen tieto ja käytännöllinen asiantuntijuus ja se, että gerontologinen sosiaalityö on esimerkiksi lastensuojelun ohella vankka osa sosiaalityötä.

Lopuksi esitän tutkimukseeni perustuen kolme johtopäätöstä. Olen myös laatinut suosituksia siitä, kuinka gerontologista sosiaalityötä koskevaa tiedonmuodostusta ja asiantuntijuutta tuodaan esille ja samalla kirkastetaan gerontologisen sosiaalityön paikkaa osana sosiaalityötä ja vanhustyötä.

JOHTOPÄÄTÖS 1: Gerontologista sosiaalityötä koskevaa tiedonmuodostusta tulee vahvistaa.

Perustelu: Tutkimus osoittaa, että gerontologisen sosiaalityön kysymyksiä tarkasteltiin ajanjaksolla 1992–2004 varsin niukasti ikääntymisen ja vanhuuden kysymyksiin erikoistuneessa Gerontologia-lehdessä ja sosiaalipolitiikan ja sosiaalityön tieteellisessä Janus-lehdessä.

→ Gerontologista sosiaalityötä koskevaan tiedonmuodostukseen tulee ottaa aiempaa vankemmin mukaan jo työelämässä olevat sosiaalityön ammattilaiset ja heidän näkemyksensä ikääntyneiden asemasta osana yhteiskunnan kokonaisuutta. Sosiaalityön ammattilaisilta kerätyn tiedon kautta heidän tietonsa ja kokemuksensa (esimerkiksi erilaisten ikääntymispoliittisten linjausten vaikutuksista ikäihmisten elämään) tulee hyödynnettyä uuden tiedon luomisessa. Erityisesti ikääntyvien ja jo ikääntyneiden asiakkaiden voimavarojen liialliseen korostamiseen liittyvät, käytännön sosiaalityön kautta esiin nousevat, vaarat tulee ottaa aiempaa selkeämmin mukaan gerontologista sosiaalityötä koskevaan tiedonmuodostukseen. Mahdollisimman pitkään jatkuvaan kotona asumiseen perustuvaa ikääntymispolitiikkaa argumentoidaan vahvasti valtion ja kuntien tasolla ikääntyneiden oman aktiivisuuden, autonomian ja osallisuuden säilyttämisellä. Sosiaali- ja terveyspalvelujen asiakkaina olevien ikääntyneiden ihmisten arjen näkevien sosiaalityöntekijöiden näkemykset kuitenkin luovat kuvaa toisten avusta riippuvaisista tai pitkälle oman onnensa nojaan laitoksista kotiutettujen huonokuntoisten vanhusten elämästä. Gerontologisen sosiaalityön asiantuntijoita tulisi kuulla esimerkiksi parhaillaan meneillään olevassa PARAS-hankkeessa, joka on osaltaan muodostamassa ikääntyneiden elämää ja oloja koskevaa tiedonmuodostusta ja jonka tarkoituksena on ”turvata väestön tarpeita vastaavat, laadukkaat ja saatavilla olevat peruspalvelut taloudellisesti kestäväällä tavalla lähivuosikymmeniksi” (http://www.kunnat.net/k_etusivu.asp?path=1).

→ Gerontologista sosiaalityötä koskevien tutkimusten julkaisemista tulee lisätä sosiaalityön ammattilehdissä. Eri opetusyksiköissä tehdään paljon alaan liittyviä opinnäytteitä. Niitä ja niissä saatuja tuloksia tulisi saada selkeämmin esiin alan

ammattilehdissä. Näin gerontologisen sosiaalityön tiedonmuodostukseen tulisi mukaan tällä hetkellä pitkälle näkymättömiin jäävä materiaali, alan tulevien ammattilaisten näkemykset ja tutkimustulokset.

JOHTOPÄÄTÖS 2: Gerontologisessa sosiaalityössä tarvittava erityisen ja yleisen asiantuntijuus tulee ottaa huomioon sosiaalityön koulutuksessa.

Perustelu: Tutkimus osoittaa, että yhteiskunnassa tapahtuvat muutokset ja erilaiset ikääntymispoliittiset ratkaisut heijastuvat ikääntyvien ja iäkkäiden sosiaalityön asiakkaiden elämiseen ja olemiseen.

→ Ikääntyvien ja iäkkäiden asiakkaiden auttaminen ja tukeminen vaatii yksilöön ja yksilölliseen elämäntapaan liittyvää tietoa. Se vaatii kuitenkin myös vahvaa yhteisölliseen ja yhteiskunnalliseen tasoon liittyvää tietoa, koska ikääntyminen tapahtuu aina yhteiskunnallisessa kontekstissa. Gerontologisessa sosiaalityössä tarvitaan siten sosiaalityön yliopistollisen koulutuksen kautta hankittua yksilöllistä ja yhteiskuntatieteellistä tietoa ja asiantuntijuutta.

→ Gerontologisen aineksen tulee olla sosiaalityön yliopistollisessa koulutuksessa esillä samassa suhteessa kuin muut sosiaalityön alat. Kaikissa sosiaalityön koulutusta tarjoavissa yksiköissä tulee antaa perusopetus ikääntymiseen ja vanhuuteen liittyvistä kysymyksistä. Ikääntyneiden määrä kasvaa ja sen myötä kasvaa sosiaali- ja terveydenhuollon vanhusasiakkuuksien määrä. Syntyviin haasteisiin pystytään vastaamaan vain, jos gerontologisen sosiaalityön koulutusta tarjotaan kaikissa sosiaalityön yksiköissä.

→ Ikääntyvien ja ikääntyneiden kanssa työskenteleville sosiaalityöntekijöille tulee taata mahdollisuudet täydennyskoulutukseen. Tietopohjan uudistaminen vaatii paitsi aina muuttuvan konkreettisen tiedon päivittämistä, myös työn perustan muodostavien sosiaalityön ja gerontologian teoreettisen tiedon päivittämistä.

JOHTOPÄÄTÖS 3: Gerontologisen sosiaalityön eettinen asiantuntijuus tulee nähdä oleelliseksi osaksi asiantuntijuutta.

Perustelu: Tutkimus osoittaa, että gerontologisessa sosiaalityössä kohdataan toistuvasti erilaisia ja eri tahoilta nousevia odotuksia ja jännitteitä, mikä tuo työssä tarvittavaan asiantuntijuuteen omat vaatimuksensa.

→ Sosiaalityö vanhustyössä on toimimista monenlaisissa välitiloissa. Se on toimimista ikääntyneen ja omaisten, ikääntyneen ja moniammatillisen työryhmän muiden ammattilaisten ja ikääntyneen ja koko yhteiskunnan välissä. Sillanrakentajana, viestinviejänä ja vapaustaistelijana toimimista ei tule nähdä gerontologisen sosiaalityön heikkoutena tai sille jostain ulkoapäin annettuna roolina. Välissä toimiminen, ikääntyneen ihmisen äänen vieminen kuuluville eri vanhustyön osapuolille, tulee nähdä gerontologisen sosiaalityön ammatilliseksi vahvuudeksi. Välissä toimiminen on nähtävä gerontologiseen sosiaalityöhön oleellisesti kuuluvana taitona toimia ikääntyvän ja ikääntyneen ihmisen hyvän ja edun mukaisesti erilaisten ristiriitojen ja eri tahoilta tulevien erilaisten odotusten välissä. Näin gerontologisen sosiaalityön paikan kirkastaminen vaatii osittain palaamista sosiaalityön juurille, sen auttamis- ja tukemistehtävään. Tämä edellyttää gerontologisen sosiaalityön eettisen asiantuntijuuden tunnustamista työn vahvaksi ammatillisen identiteetin rakentajaksi.

Lähteet

- Aaltonen, Elli & Anoschkin, Emmi & Jäppinen, Maija & Kotiranta, Tuija & Wrede, Georg Henrik & Hiltunen, Kirsi. 2008. Sosiaalityön ja sosiaalialan koulutuksen nykytila ja kehittämishaasteet. Yliopistojen sosiaalityön ja ammattikorkeakoulujen sosiaalialan koulutuksen seuranta-arviointi. Korkeakoulujen arviointineuvoston julkaisuja 3: 2008.
- Airaksinen, Timo. 1994. Arvojen yhteiskunta. Erään taistelun kuvaus. Juva: WSOY.
- Airaksinen, Timo. 2002. Vanhuuden ylistys. Keuruu: Otavan Kirjapaino.
- Aittola, Tapio & Pirttilä, Ilkka. 1989. Tieto yhteiskunnassa. Tiedonsosiologinen tarkastelu. Helsinki: Gaudeamus.
- Alasuutari, Pertti. 1999. Laadullinen tutkimus. Tampere: Vastapaino.
- Andersson, Sirpa & Haverinen, Riitta & Malin, Maila. 2004. Vanhusten kotihoito kolmesta näkökulmasta. Vanhukset, työntekijät ja johto integroinnin ja asiakaskeskeisyyden arvioijina. Yhteiskuntapolitiikka 69 (5), 481–494.
- Arnkil, Erik & Eriksson, Esa. 1993. Tutkiva tuki. Dialogi 3(4), 27–31.
- Askheim, Ole. 2003. Empowerment as Guidance for Professional Social Work: An Act of Balancing on a Slack Rope. *European Journal of Social Work* 6 (3), 229–240.
- Banks, Sarah. 2001. *Ethics and Values in Social Work*. Basingstoke: Palgrave.
- Banks, Sarah. 2003. From Oaths to Rulebook: a Critical Examination of Codes of Ethics for the Social Professions. *European Journal of Social Work* 6 (2), 133–144.
- Banks, Sarah. 2004. *Ethics, Accountability and the Social Professions*. Basingstoke: Palgrave, Macmillan.
- Banks, Sarah & Williams, Robin. 2005. Accounting for Ethical Difficulties in Social Welfare Work: Issues, Problems and Dilemmas. *The British Journal of Social Work* 35 (7), 1005–1022.
- Beach, Diane. 1999. Communicating with Alzheimer's Resident: Perceptions of Care Providers in a Residential Facility. *Journal of Gerontological Social Work* 32 (3), 5–26.
- Benbenishty, Rami. 1992. An Overview of Methods to Elicit and Model Expert Clinical Judgment and Decision Making. *Social Service Review* 66, 598–616.

- Bengtson, Vern & Burgess, Elisabeth O. & Parrott, Tanya M. (1997). Theory, Explanation, and a Third Generation of Theoretical Development in Social Gerontology. *Journal of Gerontology: Social Sciences* 52B (2), S72–S88.
- Bengtson, Vern L. & Putney, Norella M. & Johnson, Malcolm L. 2005. The Problem of Theory in Gerontology Today. Teoksessa Johnson, Malcolm L. (toim.) *The Cambridge Handbook of Age and Ageing*. Cambridge: Cambridge University Press, 3–20.
- Bereiter, Carl & Scardamalia, Marlene. 1993. *Surpassing Ourselves. An inquiry into the nature and implications of expertise*. Chicago: Open Court Publishing Company.
- Berenbaum, Rakel. 1997. Transfer of Information from Adult Day Care to Nursing Homes: Bridging the Gaps in the Long Term Care of Dementia Patients. *Journal of Gerontological Social Work* 27 (4), 85–95.
- Bergmark, Anders & Oscarsson, Lars. 2000. Sociala problem. Teoksessa Meeuwisse, Anna & Sunesson, Sune & Swärd, Hans (toim.) *Socialt Arbete. En grundbok*. Stockholm: Natur och Kultur 141–155.
- Berkman, Barbara & Shearer, Susan & White, Monika & Simmons, W. June & Robinson, Mark & Sampson, Suzanne & Holmes, William & Allison, Deborah & Thomson, Judith. 1996. Ambulatory Elderly Patients of Primary Care Physicians: Functional, Psychosocial and Environmental Predictors of Need for Social Work Care Managements. *Social Work in Health Care* 22 (3), 1–20.
- Bisman, Cynthia. 2004. Social Work Values: The Moral Core of the Profession. *The British Journal of Social Work* 34 (1), 109–123.
- Blennberger, Erik. 2000. Etik för socialt arbete. Teoksessa Meeuwisse, Anna & Sunesson, Sune & Swärd, Hans (toim.) *Socialt Arbete. En grundbok*. Stockholm: Natur och Kultur, 141–155.
- Blomberg, Staffan & Edebalk, Per & Petersson, Jan. 2000. The Withdrawal of the Welfare State: Elderly Care in Sweden in the 1990s. *European Journal of Social Work* 3 (2), 151–163.
- Bozeman, Barry. 1993. Theory, wisdom and the character of knowledge in public management: a critical view of the theory-practice linkage. Teoksessa Bozeman, Barry. (toim.) *Public management. The state of the art*. San Francisco: Jossey-Bass Publishers, 27–40.
- Brennan, Mark & Horowitz, Amy & Reinhardt, Joann & Cimarolli, Verena & Benn, Dolores & Leonard, Robin. 2001. In Their Own Words: Strategies Developed by Visually Impaired Elders to Cope with Vision Loss. *Journal of Gerontological Social Work* 35 (1), 107–129.

- Bromme, Rainer & Tillema, Harm. 1995. Fusing experience and theory: the structure of professional knowledge. *Learning and instruction* 5/1995, 261–267.
- Browne, Colette. 1995. Empowerment in social work practice with older women. *Social Work* 40(3), 358–364.
- Butler, Robert. 1963. The life review: An interpretation of reminiscence in the aged. *Psychiatry* 26, 65–76.
- Byckling, Leena. 2003. Hyvinvointiyrittäjyyden mahdollisuuksia. *Janus* 11 (3), 245–255.
- Carper, Barbara. 1978. Fundamental Patterns of Knowing in Nursing. *Perspectives on Nursing Theory. Advances in Nursing Science* 1 (1), 13–23.
- Chappell, Neena L. & Penning, Margaret J. 2005. Family Caregivers: Increasing Demands in the Context of 21st-century Globalization? Teoksessa Johnson, Malcolm L. (toim.) *The Cambridge Handbook of Age and Ageing*. Cambridge: Cambridge University Press, 455–462.
- Chi, Iris & Chou, Kee-Lee. 2000. Financial Strain and Depressive Symptoms Among Hong Kong Chinese Elderly: A Longitudinal Study. *Journal of Gerontological Social Work* 32 (4), 41–60.
- Choi, Namkee & Wodarski, John. 1996. The relationship between social support and health status of elderly people: Does social support slow down physical and functional deterioration? *Social Work Research* 20 (1), 52–63.
- Chong, Alice. 2000. Reminiscence Group for Chinese Older People - A Cultural Consideration. *Journal of Gerontological Social Work* 34 (2), 7–22.
- Chung, Irene. 2005. The Sociocultural Reality of the Asian Immigrant Elderly: Implications for Group Work Practice. *Journal of Gerontological Social Work* 44 (1/2), 81–93.
- Clemens, Elizabeth & Hayes, Harriet. 1997. Assessing and Balancing Elder Risk, Safety and Autonomy: Decision-Making Practices of Health Care Professionals. *Home Health Care Services Quarterly* 16 (3), 3–20.
- Coleman, Peter. 2005. Reminiscence: Developmental, Social and Clinical Perspectives. Teoksessa Johnson, Malcolm L. (toim.) *The Cambridge Handbook of Age and Ageing*. Cambridge: Cambridge University Press, 301–309.
- Cox, Enid & Parsons, Ruth J. 2000. Empowerment-Oriented Practice: From Practice Value to Practical Model. Teoksessa Allen-Meares, Paula & Garvin, Charles (toim.) *The Handbook of Social Work Direct Practice*. Thousand Oaks, California: Sage. 113–129.
- Crampton, Alexandra. 2004. The Importance of Adult Guardianship Work Practice. *Journal of Gerontological Social Work* 43 (2/3), 117–129.

- Csikai, Ellen & Manetta, Ameda. 2003. Preventing Unnecessary Deaths Among Older Adults: A Call to Action for Social Workers. *Journal of Gerontological Social Work* 38 (3), 85–97.
- Damron-Rodriguez, Jo. 1998. Respecting Ethnic Elders: A Perspective for Care Providers. *Journal of Gerontological Social Work* 29 (2/3), 53–72.
- Denzin, Norman K. & Lincoln, Yvonna. 2003. *Collecting and interpreting qualitative materials*. Thousand Oaks, California: Sage.
- Dorfman, Rachelle & Walters, Karina & Burke, Patrick & Hardin, Lovida & Karanik, Teresa & Raphael, John & Silverstein, Ellen. 1995. Old, Sad and Alone: The Myth of the Aging Homosexual. *Journal of Gerontological Social Work* 24 (1/2), 29–44.
- Drury-Hudson, Julie. 1999. Decision Making in Child Protection: the Use of Theoretical, Empirical and Procedural Knowledge by Novices and Experts and Implications for Fieldwork Placement. *The British Journal of Social Work* 29 (1), 147–169.
- Eloniemi-Sulkava, Ulla. 2002. Dementoituneiden kotihoidon tukeminen. Teoksessa Voutilainen, Päivi & Vaarama, Marja & Backman, Kaisa (toim.) *Ikäihmisten hyvä hoito ja palvelu*. Opas laatuun. Oppaita 49. Stakes, 106–110.
- Eraut, Michael. 1985. Knowledge Creation and Knowledge Use in Professional Contexts. *Studies in Higher Education* 10 (2), 117–133.
- Eraut, Michael. 2001. *Developing Professional Knowledge and Competence*. London: Routledge Falmer.
- Eräsaari, Risto. 1997. Mistä asiantuntijuus on kotoisin? Teoksessa Kirjonen, Juhani & Remes, Pirkko & Eteläpelto, Anneli (toim.) *Muuttuva asiantuntijuus*. Koulutuksen tutkimuslaitos. Jyväskylä: Jyväskylän yliopistopaino, 62–72.
- Eskola, Jari & Suoranta, Juha. 1998. *Johdatus laadulliseen tutkimukseen*. Tampere: Vastapaino.
- Eteläpelto, Anneli. 1997. Asiantuntijuuden muuttuvat määritykset. Teoksessa Kirjonen, Juhani & Remes, Pirkko & Eteläpelto, Anneli (toim.) *Muuttuva asiantuntijuus*. Koulutuksen tutkimuslaitos. Jyväskylä: Jyväskylän yliopistopaino, 86–102.
- Filander, Karin. 1997. Kehittäjät tulevaisuuden verkostoasiantuntijoina. Teoksessa Kirjonen, Juhani & Remes, Pirkko & Eteläpelto, Anneli (toim.) *Muuttuva asiantuntijuus*. Koulutuksen tutkimuslaitos. Jyväskylä: Jyväskylän yliopistopaino, 136–148.
- Filppa, Virpi. 2002. *Kansalaisten tarpeista sosiaalialan erityisosaamiseen. Osaamisen monimuotoisuutta jäsentämässä*. Sosiaali- ja terveysministeriön selvityksiä 2002:9. Helsinki: Edita Prima Oy.

- Fook, Jan & Ryan, Martin & Hawkins, Linette. 1997. Towards a Theory of Social Work Expertise. *The British Journal of Social Work* 27 (3), 399–417.
- Fook, Jan. 2000. Deconstructing and reconstructing professional expertise. Teoksessa Fawcett, Barbara & Featherstone, Brid & Fook, Jan & Rossiter, Amy (toim.) *Practice and research in social work. Postmodern feminist perspectives*. London: Routledge, 104–119.
- Fook, Jan. 2001. Identifying expert social work: Qualitative practitioner research. Teoksessa Shaw, Ian & Gould, Nick (toim.) *Qualitative research in social work*. London: Sage, 116–131.
- Fuller, Roger & Tulle-Winston, Emmanuelle. 1996. Specialism, Genericism and Others: Does It Make a Difference? A Study of Social Work Services to Elderly People. *The British Journal of Social Work* 26 (5), 679–698.
- Gadamer, Hans-Georg. 2004. *Hermeneutiikka. Ymmärtäminen tieteissä ja filosofiassa*. Tampere: Vastapaino.
- GERO. <http://www.socca.fi/gero/index.html>. 10.4.2008.
- Gero-hanke.
<http://www.tampere.fi/projektit/sosiaalijaterveystoimi/gero/index.html>. 10.4.2008.
- Gerontologia* 21 (3) /2007. Ikäetiikan teemanumero.
- Giabrusso, Roseann & Silverstein, Merril & Gans, Daphna & Bengtson, Vern L. 2005. Ageing Parents and Adult Children: New Perspectives on Intergenerational Relationships. Teoksessa Johnson, Malcolm L. (toim.) *The Cambridge Handbook of Age and Ageing*. Cambridge: Cambridge University Press, 413–421.
- Gruber, Thomas. 1988. Acquiring strategic knowledge from experts. *Int. J. Man-Machine Studies* 29/1988, 579–597.
- Gubrium, Jaber F. & Holstein, James A. (toim.) 2000. Introduction. Teoksessa Gubrium, Jaber F. & Holstein, A. (toim.) *Aging and Everyday Life*. Oxford: Blackwell Publishers, 1–11.
- Gubrium, Jaber F. 2005. The Social Worlds of Old Age. Teoksessa Johnson, Malcolm L. (toim.) *The Cambridge Handbook of Age and Ageing*. Cambridge: Cambridge University Press, 310–315.
- Gutheil, Irena & Chernesky, Roslyn. 1998. The Changing Times and Agencies Serving Older Persons: Early Responses to Anticipated Funding Reductions. *Journal of Gerontological Social Work* 29 (4), 69–84.
- Haliseva, Anneli. 2005. *Hoitoneuvottelu päätöksenteon areenana. Dementia potilaan hoitoneuvottelu moniammatillisessa työryhmässä. Sosiaalityön pro gradu – tutkielma*. Tampere: Tampereen yliopisto.
- Hart, Chris. 1998. *Doing a Literature Review*. London: Sage.

- Hatchett, Bonnie & Holmes, Karen & Ryan, Ellen. 2002. Attitudes of a Predominantly Hispanic College Sample Towards Older Adults. *Journal of Gerontological Social Work* 37 (2), 45–59.
- Healy, Karen. 1999. Power and Activist Social Work. Teoksessa Pease, Bob & Fook, Jan (toim.) *Transforming Social Work Practice. Postmodern Critical Perspectives*. London: Routledge, 115–134.
- Healy, Karen. 2000. *Social Work Practices. Contemporary Perspectives on Change*. London: Sage.
- Healy, Tara. 1998. The Complexity of Everyday Ethics in Home Health Care: An Analysis of Social Workers' Decisions Regarding frail Elders' Autonomy. *Social Work in Health Care* 27(4), 19–37.
- Hendricks, Jon. 1992. Generations and the generation of theory in social gerontology. *International Journal of Aging and Human Development* 35 (1), 31–47.
- Henkin, Nancy & Santiago, Nancy & Sonkowsky, Michael & Tunick, Steven. 1997. Intergenerational Programming: A Vehicle for Promoting Intra- and Cross-Cultural Understanding. *Journal of Gerontological Social Work* 28 (1/2), 197–209.
- Hinkka, Terhi & Koivisto, Juha & Haverinen, Riitta. 2006. *Kartoittava kirjallisuuskatsaus sosiaalisen kuntoutuksen työmuodoista ja niiden vaikutuksista*. Helsinki: Stakes.
- Hirsjärvi, Sirkka & Hurme, Helena. 2001. *Tutkimushaastattelu*. Helsinki: Yliopistopaino.
- Ho, Cheryl & Weitzman, Patricia & Cui, Xingjia & Levkoff, Sue. 2000. Stress and Service Use Among Minority Caregivers to Elders with Dementia. *Journal of Gerontological Social Work* 33 (1), 67–88.
- Hohenthal-Antin, Leonie. 2001. *Luvan ottaminen - Ikäihmiset teatterin tekijöinä*. Jyväskylä Studies in Education, Psychology and Social Research 191. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.
- Hoikkala, Susanna & Karvinen-Niinikoski, Synnöve. 2004. *Tutkintorakenneuudistus sosiaalityön koulutuksessa*. <http://www.sosnet.fi/files/20040601093151.pdf>. 10.4.2008.
- Holliman, Diane & Dziegielewska, Sophia F. & Teare, Robert. 2003. Differences and Similarities Between Social Work and Nurse Discharge Planners. *Health & Social Work* 28 (3), 224–231.
- Hughes, Beverly. 1995. *Older people and community care. Critical theory and practice*. Buckingham: Open University Press.

- Hyduk, Christine. 1996. The Dynamic Relationship Between Social Support and Health in Older Adults: Assessment Implications. *Journal of Gerontological Social Work* 27 (1/2), 149–164.
- IFSW. 2000. <http://www.ifsw.org/en/p38000252.html>. 10.4.2008.
- Jaakkola, Jouko & Pulma, Panu & Satka, Mirja & Urponen, Kyösti. (1994). Armeliaisuus, yhteisöapu, sosiaaliturva. Suomalaisen sosiaalisen turvan historia. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.
- Jakobsson, Gunborg. 1998. The Politics of Care for Elderly People in Scandinavia. *European Journal of Social Work* 1 (1), 87–93.
- Jegermalm, Magnus. 2004. Informal Care and Support for Carers in Sweden: Patterns of Service Receipt among Informal Caregivers and Care Recipients. *European Journal of Social Work* 7 (1), 7–24.
- Johansson, Stina. 2002. Den sociala omsorgens akademisering. Stockholm: LiberAB.
- Johnson, Malcolm L. 2005. The Social Construction of Old Age as a Problem. Teoksessa Johnson, Malcolm L. (toim.) *The Cambridge Handbook of Age and Ageing*. Cambridge: Cambridge University Press, 563–571.
- Juhila, Kirsi. 2004. Neljä näkökulmaa sosiaalityön historiaan. Sosiaalityön peruskurssi. Verkkomateriaali. 11.4.2008.
- Juhila, Kirsi. 2006. Sosiaalityöntekijöinä ja asiakkaina. Sosiaalityön yhteiskunnalliset tehtävät ja paikat. Tampere: Vastapaino.
- Julkunen, Ilse & Haverinen, Riitta. 2004. Hyvät käytännöt - ohjelman hankesuunnitelma 2005–2007. FinSoc, Stakes.
- Jylhä, Marja. 1998. Monitieteisyys haasteena vanhenemistutkimuksessa - tutkijankoulutuskurssin kokemuksia. *Gerontologia* 12 (3), 154–159.
- Jylhä, Marja. 2000. Onnistunut vanheneminen ja vanhuuden muuttuvat mielikuvat. *Gerontologia* 14 (1), 43–46.
- Jyrkämä, Jyrki. 1995. ”Rauhaisesti alas illan lepoon”? Tutkimus vanhenemisen sosiaalisuudesta neljässä paikallisyhteisössä. *Acta Universitatis Tamperensis ser A vol. 449*. Tampere.
- Jyrkämä, Jyrki & Nikander, Pirjo. 2007. Ikäsyrijintä, ageismi. Teoksessa Lepola, Outi & Villa, Susan. (toim.) *Syrjintä Suomessa 2006*. Helsinki: Ihmisoikeusliitto ry, 181–219.
- Jyrkämä, Jyrki. 2007. Toimijuus ja toimintatilanteet - aineksia ikääntymisen arjen tutkimiseen. Teoksessa Seppänen, Marjaana & Karisto, Antti & Kröger, Teppo (toim.) *Vanhuus ja sosiaalityö. Sosiaalityö avuttomuuden ja toimijuuden välissä*. Juva: PS-kustannus, 195–217.
- Kadushin, Charles. 2004. Home health care utilization: A review of the research for social work. *Health & Social Work* 29 (3), 219–244.

- Kananoja, Aulikki & Penttinen, Anni. 1977. Yksilökohtainen sosiaalityö. Teoria ja käytäntö. Porvoo: WSOY.
- Kallinen-Kräkin, Salme & Kärki, Jarmo. 2003. Väkiraportti Sosiaalityön luokitus – projektista. Asiakastyön luokitusluonnos ja ensimmäiset luokituksen testaustulokset. Helsinki: Stakes.
- Karvinen Synnöve. 1996. Sosiaalityön ammatillisuus modernista professionaalisuudesta reflektiiviseen asiantuntijuuteen. Väitöskirja. Kuopion yliopiston julkaisuja E. Yhteiskuntatieteet 34. Kuopio.
- Karvinen, Synnöve & Pösö, Tarja & Satka, Mirja (toim.). 2000. Sosiaalityön tutkimus. Metodologisia suunnistuksia. Jyväskylä: SoPhi 48.
- Karvinen, Synnöve. 1993. Reflektiivinen ammatillisuus sosiaalityössä. Teoksessa Granfelt, Riitta & Jokiranta, Harri & Karvinen, Synnöve & Mathies, Aila-Leena & Pohjola, Anneli (toim.) Monisärmäinen sosiaalityö. Sosiaaliturvan keskusliitto. Jyväskylä: Gummerus kirjapaino Oy, 17–51.
- Kaskie, Brian & Estes, Carroll. 2001. Mental Health Services Policy and the Aging. *Journal of Gerontological Social Work* 36 (3/4), 99–114.
- Katz, Stephen. 1996. *Disciplining Old Age. The Formation of Gerontological Knowledge*. Charlottesville: University Press of Virginia.
- Kelchner, Elizabeth. 1999. Ageism's Impact and Effect on Society: Not Just a Concern for the Old. *Journal of Gerontological Social Work* 32 (4), 85–100.
- Kelly, Timothy. 1994. Paternalism and the Marginally Competent: An Ethical Dilemma, No Easy Answers. *Journal of Gerontological Social Work* 23 (1/2), 67–84.
- Kenyon, Gary M. 1996. The Meaning / Value of Personal Storytelling. Teoksessa Birren, James E. & Kenyon, Gary M. & Ruth, Jan-Erik & Schroots, Johannes J.F. & Svensson, Torbjorn (toim.) *Aging and Biography. Explorations in Adult Development*. New York: Springer Publishing Company, Inc., 21–38.
- Kim, Jungduck & Courtney, James F. 1988. A survey of knowledge acquisition techniques and their relevance to managerial problem domains. *Decision Support Systems* 4/1988, 269–284.
- Kinni, Riitta-Liisa. 2005. Oma arki kotona - riittävä apu laitoksessa. Vanhus kuntoutujana sairaalan moniammatillisessa työssä. Sosiaalityön lisensiaatintutkielma. Kuopion yliopisto.
- Kirjonen, Juhani. 1997. Johdanto. Teoksessa Kirjonen, Juhani & Remes, Pirkko & Eteläpelto, Anneli (toim.) *Muuttuva asiantuntijuus. Koulutuksen tutkimuslaitos*. Jyväskylä: Jyväskylän yliopistopaino, 11–27.
- Kirsi, Tapio. 2000. Naisen tehtävä. Aviovaimot dementiapotilaan omaishoitajana. *Gerontologia* 4/2000, 229–240.

- Koivisto, Juha. 2005. Tiedon kerääminen ja systematisointi sosiaalialalla. Finsoc arviointiraportteja 1. Helsinki: Stakes.
- Kolomer, Stacey & McCallion, Philip & Janicki, Matthew. 2002. African-American Grandmother Carers of Children with Disabilities: Predictors of Depressive Symptoms. *Journal of Gerontological Social Work* 37 (3/4), 45–63.
- Kondrat, Mary Ellen. 1992. 'Reclaiming the Practical: Formal and Substantive Rationality in Social Work'. *Social Service Review* 66 (2), 237–255.
- Kornblatt, Susan & Cheng, Sabrina & Chan, Susan. 2003. Best Practice: The On Lok Model of Geriatric Interdisciplinary Team Care. *Journal of Gerontological Social Work* 40 (1/2), 15–22.
- Kosberg, Jordan. 1988. Preventing Elder Abuse: Identification of High Risk Factors Prior to Placement Decisions. *The Gerontologist* 28(1), 43–50.
- Koskinen, Simo. 1983. Vanhusten asema Suomessa 1800-luvulta nykypäivään. Teoksessa Ruth, Jan Erik & Heikkinen, Eino (toim.) *Vanhuus Suomessa*. Espoo: Weilin+Göös, 32–69.
- Koskinen, Simo & Aalto, Leena & Hakonen, Sinikka & Päivärinta, Eeva. 1998. Vanhustyö. Vanhustyön keskusliitto. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.
- Koskinen, Simo. 1993. Sosiaalityö vanhusten parissa. Review-tutkimus gerontologisen sosiaalityön muotoutumisesta. Lapin yliopiston yhteiskuntatieteellisiä julkaisuja B. Tutkimusraportteja ja selvityksiä 17. Rovaniemi: Lapin yliopisto.
- Koskinen, Simo. 1994. Gerontologinen sosiaalityö vanhuspolitiikan mikrorakenteena. *Acta Universitatis Lappeensis* 3. Rovaniemi: Lapin yliopisto.
- Koskinen, Simo. 1997. Vanhustutkimuksen asema yliopistollisessa sosiaalipolitiikassa. *Gerontologia* 11 (1), 20–24.
- Koskinen, Simo. 2003. Gerontologinen sosiaalityö. Teoksessa Heikkinen, Eino & Rantanen, Taina (toim.) *Gerontologia*. Helsinki: Duodecim, 351–362.
- Koskinen, Simo. 2005. Ikääntymisen voimavarat gerontologisen sosiaalityön taustalla. Simo Koskisen jäähyväisluento 21.10.2005. *Gerontologia* 19 (4), 193–199.
- Koskinen, Simo. 2007. Gerontologisen sosiaalityön muotoutuminen: kansainvälisiä ja kansallisia kehityslinjoja. Teoksessa Seppänen, Marjaana & Karisto, Antti & Kröger, Teppo (toim.) *Vanhuus ja sosiaalityö. Sosiaalityö avuttomuuden ja toimijuuden välissä*. Juva: PS-kustannus, 19–31.
- Koskinen, Simo. 2008. Gerontologinen sosiaalityö. Teoksessa Heikkinen, Eino & Rantanen, Taina (toim.) 2. painos. *Gerontologia*. Duodecim. Keuruu: Otavan Kirjapaino Oy, 436–448.

- Koskinen, Simo. 2008b. Gerontologisen sosiaalityön historia. Esitys Kasvun ja vanhenemisen tutkijain seminaarissa. Tampere 13.3.2008.
- Kuehne, Valerie & Collins, Caroline. 1997. Observational Research in Intergenerational Programming: Need and Opportunity. *Journal of Gerontological Social Work* 28 (3), 183–193.
- Kuusisto-Niemi, Sirpa & Kääriäinen, Aino. 2005. Hiljaisen tiedon vallasta näkyvän tiedon valtaan - puheenvuoro tiedon näkyväksi tekemisen puolesta. *Janus* 14 (4), 452–460.
- Kyngäs, Helvi & Vanhanen, Liisa. 1999. Sisällön analyysi. *Hoitotiede* 11 (1), 3–12.
- Laki sosiaalihuollon ammatillisen henkilöstön kelpoisuusvaatimuksista. 272/2005.
- Lammintakanen, Johanna. 2005. Health Care Prioritisation. Evolution of the Concept, Research and Policy Process. Väitöskirja. Kuopion yliopiston julkaisuja E. Yhteiskuntatieteet 116. Kuopio.
- Landau, Ruth & Guttman, David & Talygas, Katalin. 1998. Eligibility Criteria for Cash Assistance for Older and Disabled People in Hungary: A Model for Countries in Passage from a Planned to a Market Economy. *The British Journal of Social Work* 28 (2), 233–246.
- Larkin, Elizabeth & Newman, Sally. 1997. Intergenerational Studies: A Multi-Disciplinary Field. *Journal of Gerontological Social Work* 29 (1/2), 5–16.
- Launis, Kirsti. 1997. Moniammatillisuus ja rajojen ylitykset asiantuntijatyössä. Teoksessa Kirjonen, Juhani & Remes, Pirkko & Eteläpelto, Anneli (toim.) *Muuttuva asiantuntijuus*. Koulutuksen tutkimuslaitos. Jyväskylä. Jyväskylän yliopisto, 122–133.
- Lechner, Viola & Sasaki, Masahito. 1995. Japan and United States Struggle with Who Will Care for Our Aging Parents When Caregivers Are Employed. *Journal of Gerontological Social Work* 24 (1/2), 97–114.
- Lehtinen, Erno & Palonen, Tuire. 1997. Tiedon verkostoituminen – haaste asiantuntijuudelle. Teoksessa Kirjonen, Juhani & Remes, Pirkko & Eteläpelto, Anneli (toim.) *Muuttuva asiantuntijuus*. Koulutuksen tutkimuslaitos. Jyväskylä. Jyväskylän yliopistopaino, 103–121.
- Lehto, Juhani. 1991. Juoppojen professionaalinen auttaminen: tutkimus lääkärin, sosiaalityöntekijöiden ja poliisien juoppouteen kohdistamasta työstä ja siihen kohdistuvien professionaalisuusodotusten vaikutuksesta. *Sosiaali- ja terveyshallitus. Tutkimuksia* 1991/1.
- Leinonen, Anu. 2000. Tutkimus sosiaalityöntekijöiden ja ikääntyneiden asiakkaiden välisistä keskusteluista. *Sosiaaligerontologian ja yhteiskuntapolitiikan pro gradu -tutkielma*. Jyväskylän yliopisto.

- Leinonen, Anu. 2001. Neuvottelija perhevastuusta - ikääntynyt asiakas ja sosiaalityöntekijä kohtaavat. *Janus* 9 (3), 211–232.
- Liikanen, Hanna-Liisa. 2003. Taide kohtaa elämän. Arts in Hospital -hanke ja kulttuuritoiminta itäsuomalaisten hoitolaitosten arjessa ja juhlassa. Helsinki: Otavan kirjapaino.
- Liikanen, Hanna-Liisa. 2007. Gerontologisen sosiaalityön menetelmiä. Teoksessa Seppänen, Marjaana & Karisto, Antti & Kröger, Teppo (toim.) 2007. Vanhuus ja sosiaalityö. Sosiaalityö avuttomuuden ja toimijuuden välissä. Juva: PS-kustannus, 69–91.
- Lindqvist, Martti. 2005. Etiikan merkitys lääkärin työssä. Teoksessa Lääkärin etiikka. Joensuu: Suomen Lääkäriliitto, 19–22.
- Lingås, Lars Gunnar. 1993. Aktivoituvaan ammattietiikkaan. Teoksessa Karvinen, Synnöve (toim.) Sosiaalityön eettiset jännitteet. Helsinki: Sosiaalityöntekijäin Liitto, 40–48.
- Linzer, Norman. 2002. An Ethical Dilemma in Homecare. *Journal of Gerontological Social Work* 37 (2), 23–34.
- Litwin, Howard. 1994. The Professional Standing of Work with Elderly Persons among Social Work Trainees. *The British Journal of Social Work* 24 (1), 53–69.
- Lorenz, Walter. 1994. *Social Work in a Changing Europe*. London: Routledge.
- Lowenstein, Ariela. 2005. Global Ageing and Challenges to Families. Teoksessa Johnson, Malcolm L. (toim.) *The Cambridge Handbook of Age and Ageing*. Cambridge: Cambridge University Press, 403–412.
- Luoma, Kalevi & Rätty, Tarmo & Moisio, Antti & Parkkinen, Pekka & Vaarama, Marja & Mäkinen, Erkki. 2003. Seniori-Suomi. Ikääntyvän väestön taloudelliset vaikutukset. Sitran raportteja 30. Helsinki.
- Marin, Marjatta & Hakonen, Sinikka (toim.). 2003. Seniori- ja vanhustyö arjen kulttuurissa. Juva: PS-kustannus.
- Marin, Marjatta. 1997. Ajatuksia gerontologiasta tieteenä. *Gerontologia* 11 (1), 2–4.
- Marin, Marjatta. 2000. Vanhusten sosiaalinen ja kulttuurinen pääoma hyvän vanhenemisen ehtoina. *Gerontologia* 14 (1), 37–42.
- Marshall, Mary & Dixon, Mary. 1996. *Social Work with Older People*. Basingstoke: Macmillan.
- Marshall, Victor. 1999. Analyzing Social Theories of Aging. Teoksessa Bengtson, Vern & Schaie, K. Warner (toim.) *Handbook of Theories of Aging*. New York: Springer Publishing Company, 434–455.

- McCallion, Philip & Toseland, Ronald & Gerber, Todd & Banks, Steven. 2004. Increasing the Use of Formal Services by Caregivers of People with Dementia. *Social Work* 49 (3), 441–450.
- Mellor, Joanna & Lindeman, David. 1998. The Role of the Social Worker in Interdisciplinary Geriatric Teams. *Journal of Gerontological Social Work* 30 (3/4), 3–7.
- Metsämuuronen, Jari. 2000. Laadullisen tutkimuksen perusteet. Metodologia-sarja 4. Viro. Jaabes OÜ, Võru.
- Moody, Harry. 1998. Why Dignity in Old Age Matters. *Journal of Gerontological Social Work* 29 (2/3), 13–38.
- Moody, Holly. 2004. Hospital Discharge Planning: Carrying Out Orders? *Journal of Gerontological Social Work* 43 (1), 107–118.
- Morrison, Barbara. 1995. A Research and Policy Agenda on Predictors of Institutional Placement Among Minority Elderly. *Journal of Gerontological Social Work* 24 (1/2), 17–28.
- Murto, Lasse & Rautniemi, Lasse & Fredriksson, Karin. 2004. Eettisyyttä, elastisuutta ja elämää. Yliopistojen sosiaalityön ja ammattikorkeakoulujen sosiaalialan arviointi yhteistyössä työelämän kanssa. Korkeakoulujen arviointineuvoston julkaisuja 5:2004. Helsinki: Tammer-Paino Oy.
- Mutka, Ulla. 1998. Sosiaalityön neljäs käänne. Väitöskirja. Jyväskylä: SoPhi 27.
- Mäkelä, Klaus (toim.). 1998. Kvalitatiivisen aineiston analyysi ja tulkinta. Saarijärvi: Gaudeamus.
- Mäki-Petäjä-Leinonen, Anna. 2003. Dementoituvan henkilön oikeudellinen asema. Väitöskirja. Helsingin yliopisto. Suomalaisen lakimiesyhdistyksen julkaisuja A-sarja 241. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.
- Nathanson, Ilene & Tirrito, Terry. 1998. *Gerontological Social Work. Theory into Practice*. New York: Springer Publishing Company, Inc.
- Naujaniene, Rasa. 2007. Social construction of entering clienthood in gerontological social work. *Acta Universitatis Lappeensis* 130. Rovaniemi: Lapin yliopisto.
- Niemelä, Pauli. 2007. Vanhuus ja turvattomuus. Teoksessa Seppänen, Marjaana & Karisto, Antti & Kröger, Teppo (toim.) *Vanhuus ja sosiaalityö. Sosiaalityö avuttomuuden ja toimijuuden välissä*. Juva: PS-kustannus, 167–179.
- Niemelä, Pauli & Hämäläinen, Juha. 1993. *Sosiaalialan etiikka*. Helsinki: WSOY.

- Nikander, Pirjo. 2003. The Absent Client: Case Description and Decision Making in Interprofessional Meetings. Teoksessa Hall, Chris & Juhila, Kirsi & Parton, Nigel & Pösö, Tarja (toim.) *Constructing Clienthood in Social Work and Human Services: Identities, Interactions and Practices*. London: Jessica Kingsley Publishers, 112–128.
- Nikander, Pirjo & Zechner, Minna. 2006. Ikäetiikka. Elämäntulon ääripäät, haavoittuvuus ja eettiset kysymykset. *Yhteiskuntapolitiikka* 71 (5), 515–526.
- Noro, Anja. 1998. Vanhukset ja pitkäaikainen laitoshoido. *Gerontologia* 12 (1), 51–54.
- Nuutinen, Hanna & Raatikainen, Ritva. 2004. Omaisten näkemyksiä vanhusten pitkäaikaiseen laitoshoidoon siirtymisestä ja sen myöhentämisestä. *Gerontologia* 18 (2), 140–152.
- Nylander, Olli & Ståhle, Pirjo & Nenonen, Mikko. 2003. Informaatio-ohjauksesta tietointensiiviseen vuorovaikutukseen terveydenhuollon kehittämisessä. *Yhteiskuntapolitiikka* 68 (1), 3–18.
- O'Hagan, Kieran. 2007. *Competence in Social Work Practice. A Practical Guide for Students and Professionals*. London: Jessica Kingsley Publishers.
- Oliver, Sandy & Harden, Angela & Rees, Rebecca & Shepherd, Jonathan & Brunton, Ginny & Garcia, Jo & Oakley, Ann. 2005. An Emerging Framework for Including Different Types of Evidence in Systematic Reviews for Public Policy. *Evaluation* 11(4), 428–446. Sage Journals Online. 10.4.2008.
- OPM. 2007. Opetusministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 2007:43. Sosiaalialan korkeakoulutuksen suunta. Helsinki.
- Paasivaara, Leena. 2002. Tavoitteet ja tosiasiallinen toiminta. Vanhusten hoitotyön muotoutuminen monitasotarkastelussa 1930-luvulta 2000-luvulle. *Acta Universitatis Ouluensis Medica D707*. Oulu: Oulun yliopisto.
- Paljärvi, Soili & Rissanen, Sari & Sinkkonen, Sirkka. 2003. Kotihoidon sisältö ja laatu vanhusasiakkaiden, omaisten ja työntekijöiden arvioimana. Seurantatutkimus Kuopion kotihoidosta. *Gerontologia* 17 (2), 85–97.
- PARAS -hanke.
http://www.kunnat.net/k_peruslistasivu.asp?path=1;29;89898;94670;95110;95111. 10.4.2008.
- Parkkinen, Pekka. 2002. Suomi selviää vanhusmenoista – mutta entä muuttotappioalueet? *Yhteiskuntapolitiikka* 67 (4), 346–351.
- Parton, Nigel & O'Byrne, Patrick. 2000. *Constructive Social Work. Towards a New Practice*. Basingstoke: Palgrave.
- Payne, Malcolm. 1991. *Modern Social Work Theory. A Critical Introduction*. Chicago: Lyceum Books, Inc.

- Payne, Malcolm. 1996. *What is professional social work?* Birmingham: Venture Press.
- Pease, Bob & Fook, Jan (toim.). 1999. *Tranforming Social Work Practice. Postmodern critical perspectives.* London & New York: Routledge.
- Peck, Michael. 2001. Looking Back at Life and Its Influence on Subjective Well-Being. *Journal of Gerontological Social Work* 35 (2), 3–21.
- Phillips, Judith & Bernard, Miriam & Phillipson, Chris & Ogg, Jim. 2000. Social Support in Later Life: A Study of Three Areas. *The British Journal of Social Work* 30 (6), 837–853.
- Phillipson, Chris & Baars, Jan. 2007. Social theory and social ageing. Teoksessa Bond, John & Peace, Sheila & Dittmann-Kohli, Freya & Westerhof, Gerben (toim.) *Ageing in Society. European Perspectives on Gerontology.* London: SAGE Publications Ltd, 68–84.
- Pietilä, Veikko. 1973. *Sisällön erittely.* Helsinki: Gaudeamus.
- Pietilä, Veikko. 1980. Selittämisestä yhteiskuntatieteissä. Tampereen yliopiston yhteiskuntatieteiden tutkimuslaitos. Sarja C:27.
- Piirainen, Piia. 2000. Gerontologinen sosiaalityö: haastattelututkimus vanhussosiaalityötä tekevien työnkuvasta ja interventiomalleista. Sosiaalityöiden laitoksen pro gradu -tutkielma. Kuopion yliopisto.
- Pilkama, Airi. 2005. Vanhussosiaalityön kehittäminen on vasta aluillaan. *Sosiaaliturva* 93 (3), 22–23.
- Pohjolainen, Pertti. 1999. Suoritustestit ja itsearviointi ikääntyneiden toimintakyvyn mittaamisessa. *Gerontologia* 13 (4), 209–217.
- Polanyi, Michael. 1959. *The study of man. The Lindsay memorial lectures.* London: Routledge & Kegan Paul Ltd.
- Polkinghorne, Donald. 1996. Use of Biography in the Development of Applicable Knowledge. *Ageing and Society* 16, 721–745.
- Preston-Shoot, Michael & Wigley, Veronica. 2002. Closing the Circle: Social Workers' Responses to Multi-Agency Procedures on Older Age Abuse. *The British Journal of Social Work* 32 (3), 299–320.
- Pulma, Panu. 1994. Vaivaisten valtakunta. Teoksessa Jaakkola, Jouko & Pulma, Panu & Satka, Mirja & Urponen, Kyösti. *Armeliaisuus, yhteisöapu, sosiaaliturva. Suomalaisen sosiaalisen turvan historia.* Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy, 15–70.
- Puurunen Piia. 2002. Learn life from life itself. Jane Addamsin näkemys sosiaalityöstä. Sosiaalityön ja sosiaalipedagogiikan laitoksen pro gradu -tutkielma. Kuopion yliopisto.
- Pösö, Tarja. 2004. Vakavat silmät ja muita kokemuksia koulukodista. *Stakes tutkimuksia* 133. Helsinki.

- Quadagno, Jill. 1999. *Aging and the Life Course. Introduction to Social Gerontology*. Boston: McGraw-Hill College.
- Raasakka, Petri & Väänänen-Sainio, Rauni & Koistinen, Pentti (toim.). 2002. *Etiikan tekemistä vanhustyössä. Eettisiä näkökulmia vanhustyön kehittämiseen Oulussa. Pohjois-Suomen sosiaalialan osaamiskeskuksen julkaisusarja*.
- Rahikainen, Marjatta. 2000. Kaksi vuosisataa ikäyrjännän historiaa. *Janus* 8 (1), 45–55.
- Raunio, Kyösti. 1999. *Positivismi ja ihmistiede. Sosiaalitutkimuksen perusta ja käytännöt*. Helsinki: Gaudeamus.
- Raunio, Kyösti. 2000. *Sosiaalityö murroksessa*. Helsinki: Gaudeamus.
- Raunio, Kyösti. 2004. *Olellainen sosiaalityössä*. Helsinki: Gaudeamus.
- Reid, William J. 2002. Knowledge for Direct Social Work Practice: An analysis of Trends. *Social Service Review* 76 (1), 6–33.
- Richards, Sally. 2000. Bridging the Divide: Elders and the Assessment Process. *The British Journal of Social Work* 30 (1), 37–49.
- Richmond, Mary. 1939 (1922). *What is Social Case Work. An Introductory Description*. New York: Russell Sage Foundation.
- Richmond, Mary. 1955 (1917). *Social diagnosis*. New York: Russell Sage Foundation.
- Riessman, Catherine Kohler. 2001. Personal Troubles as Social Issues: A Narrative of Infertility in Context. Teoksessa Shaw, Ian & Gould, Nick (toim.) *Qualitative Research in Social Work*. London: Sage, 73–82.
- Rintala, Taina. 2003. Vanhuskuvat ja vanhustenhuollon muotoutuminen 1850-luvulta 1990-luvulle. *Stakes. Tutkimuksia* 132. Saarijärvi: Gummerus kirjapaino.
- Rintala, Taina. 2005. Vanhuskuvat muuttuvat - miten ja miksi? *Gerontologia* 19 (1), 23–31.
- Robert, Stephanie & Norgard, Theresa. 1996. Long-Term Care Policy Based on ADL Eligibility Criteria: Impact on Community Dwelling Elders Not Meeting the Criteria. *Journal of Gerontological Social Work* 25 (3/4), 71–91.
- Rogers, Anissa. 1999. Factors Associated with Depression and Low Life Satisfaction in the Low-Income, Frail Elderly. *Journal of Gerontological Social Work* 31 (1/2), 21–39.
- Rokeach, Milton. 1973. *The nature of human values*. New York: Free Press.
- Rose, Stephen. 2003. Sosiaalityön mission. Teoksessa Laitinen, Merja & Pohjola, Anneli (toim.) *Sosiaalisen vaihtuvat vastuut*. Jyväskylä: PS-kustannus, 193–205.

- Rosen, Anita. 2001. Demographics and Reality: The “Disconnect” in Social Work Education. *Journal of Gerontological Social Work* 36 (3/4), 81–97.
- Rostila, Ilmari. 2001. Tavoitelähtöinen sosiaalityö. Voimavarakeskeisen ongelmanratkaisun perusteet. Jyväskylä: SoPhi 61.
- Saarenheimo, Marja & Pietilä, Minna. 2003. Iäkkäät omaishoitajat - omaisia vai hoitajia? *Gerontologia* 17 (3), 139–148.
- Saarenheimo, Marja. 1997. Jos etsit kadonnutta aikaa. Vanhuus ja oman elämän muisteleminen. Tampere: Vastapaino.
- Salonen, Kari. 2001. Vanhustenhuollon sosiaalityö ammattina. Tutkimus vanhustenhuollon sosiaalityöntekijöiden ammattitaidosta, työkokonaisuuksista, tiedoista, taidoista, ammatillisista kvalifikaatioista, kompetenssista sekä toiminnallisista ympäristöistä. Sosiaalipolitiikan laitoksen lisensiaatintutkimus. Turun yliopisto.
- Salonen, Kari. 2002. Vanhustenhuollon sosiaalityö ammattina. Tutkimus vanhustenhuollon sosiaalityöntekijöiden ammattitaidosta, työkokonaisuuksista, tiedoista, taidoista, ammatillisista kvalifikaatioista, kompetenssista sekä toiminnallisista ympäristöistä. Turku: Turun ammattikorkeakoulun tutkimuksia 2.
- Salonen, Kari. 2007. Ammattitaito ja kompetenssi gerontologisessa sosiaalityössä. Teoksessa Seppänen, Marjaana & Karisto, Antti & Kröger, Teppo (toim.) Vanhuus ja sosiaalityö. Sosiaalityö avuttomuuden ja toimijuuden välissä. Juva: PS-kustannus, 53–68.
- Salonen, Kari. 2007b. Haastava sosiaalinen vanhustyössä - avopalvelutyöntekijöiden näkemyksiä kotona asuvien vanhusten sosiaalisesta olomuotoisuudesta. Turku: Turun ammattikorkeakoulun tutkimuksia 26.
- Saltz, Constance. 1992. The Interdisciplinary Team in Geriatric Rehabilitation. *Journal of Gerontological Social Work* 18 (3), 133–142.
- Sasson, Sassy. 2000. Beneficence versus Respect for Autonomy: An Ethical Dilemma in Social Work Practice. *Journal of Gerontological Social Work* 33 (1), 5–16.
- Satka, Mirja. 1993. Hyvinvointivaltion sosiaalityöstä kansalaisten sosiaalityöksi. Teoksessa Karvinen, Synnöve (toim.) Sosiaalityön eettiset jännitteet. Helsinki: Sosiaalityöntekijäin Liitto, 50–62.
- Satka, Mirja. 1997. Sosiaalityö arjessa – ydinkysymysten äärellä. Teoksessa Viialainen, Riitta & Maaniittu, Maisa (toim.) “Tehdä itsensä tarpeettomaksi?” Sosiaalityö 1990-luvulla. Stakes, raportteja 213. Helsinki, 27–38.
- Satka, Mirja & Karvinen-Niinikoski, Synnöve & Nylund, Marianne & Hoikkala, Susanna. 2005. Sosiaalityön käytäntötutkimus. Helsingin yliopiston koulutus- ja kehittämiskeskus Palmenia. Helsinki: Dark Oy.

- Schaie, K. Warner & Boron, Julie B. & Willis, Sherry L. 2005. Everyday Competence in Older Adults. Teoksessa Johnson, Malcolm L. (toim.) *The Cambridge Handbook of Age and Ageing*. Cambridge: Cambridge University Press, 216–228.
- Schlesinger, Benjamin. 1996. The Sexless Years or Sex Rediscovered. *Journal of Gerontological Social Work* 26 (1/2), 117–131.
- Schneider, Robert & Sar, Bibhuti. 1998. The Relocation and Transfer of Older Persons: When Decision Making Combines with Ethics. *Journal of Gerontological Social Work* 30 (3/4), 101–115.
- Scourfield, Jonathan. 2001. Interviewing Interviewers and Knowing about Knowledge. Teoksessa Shaw, Ian & Gould, Nick (toim.) *Qualitative Research in Social Work*. London: Sage, 60–72.
- Seppänen, Marjaana. 2006. Gerontologinen sosiaalityö. Katsaus lähtökohtiin, nykytilaan ja tulevaisuuteen. Helsinki: Yliopistopaino.
- Seppänen, Marjaana & Karisto, Antti & Kröger, Teppo (toim.). 2007. Vanhuus ja sosiaalityö. Sosiaalityö avuttomuuden ja toimijuuden välissä. Juva: PS-kustannus.
- Settersten, Jr., Richard A. 2006. Aging and the Life Course. Teoksessa Binstock, Robert & George, Linda (toim.) *Handbook of Aging and the Social Sciences*. 6. painos. San Diego: Elsevier, Academic Press, 3–19.
- Shardlow, Steven & Wallis, John. 2003. Mapping Comparative Empirical Studies of European Social Work. *The British Journal of Social Work* 33 (7), 921–941.
- Shaw, Ian & Lishman, Joyce (toim.). 1999. *Evaluation and Social Work Practice*. London: Sage.
- Silverman, David. 1993. *Interpreting Qualitative Data. Methods for Analysing Talk, Text and Interaction*. London: Sage.
- Silverman, David. 2005. *Doing Qualitative Research. A Practical Handbook*. London: Sage.
- Sipilä, Jorma. 1989. *Sosiaalityön jäljillä*. Helsinki: Tammi.
- Sipilä, Jorma. 1992. Hoivatyötä halvemmalla. Tutkielma kotihoidon tuen periaatteista. *Janus* 1, 17–29.
- SKS. 2001. Suomen sanojen alkuperä. Etymologinen sanakirja. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran toimituksia 556. Kotimaisten kielten tutkimuskeskuksen julkaisuja 62. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.
- Smith, Mary C. & Stullenbarger, Elizabeth. 1991. A Prototype for Integrative Review and Meta-analysis of Nursing Research. *Journal of Advanced Nursing* 16 (11), 1272–1283.

- Solomon, Renee. 2004. The Role of the Social Worker in Long-Term Care. *Journal of Gerontological Social Work* 43 (2/3), 187–202.
- Sormunen, Saira & Topo, Päivi & Eloniemi-Sulkava, Ulla. 2004. Dementoituneiden asiakkaiden hoidon laadun arviointi? Pilottitutkimus Dementia Care Mapping -menetelmällä. *Gerontologia* 18 (3), 207–218.
- SOSNET. 2003. <http://www.sosnet.fi/?deptid=16334>. 10.4.2008.
- Soydan, Haluk. 1993. A study of the history of ideas in social work - a theoretical framework. *Scandinavian Journal of Social Welfare*. 1993: 2, 204–214.
- Stewart, Sally. 2003. “A Tapestry of Voices”: Using Elder Focus Groups to Guide Applied Research Practice. *Journal of Gerontological Social Work* 42 (1), 77–88.
- STM. 2001. Ikäihmisten hoitoa ja palveluja koskeva laatusuositus. Sosiaali- ja terveysministeriön oppaita 2001:4.
- STM. 2003. Kiireelliset toimenpiteet sosiaalityön vahvistamiseksi. Sosiaali- ja terveysministeriön työryhmämuistioita 2003:10.
- STM. 2004. Sosiaalityö hyvinvointipolitiikan välineenä – artikkelikokoelma. Sosiaali- ja terveysministeriön monisteita 2004:15.
- STM. 2007. Sosiaalihuollon ammatillisen henkilöstön tehtäväkennesuositus. Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 2007:14.
- STM 2008 Ikäihmisten palvelujen laatusuositus. Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 2008:3.
- Suomi, Asta. 2003. Sosiokulttuurinen lähestymistapa kuolemaan. Teoksessa Marin, Marjatta & Hakonen, Sinikka (toim.). *Seniори- ja vanhustyö arjen kulttuurissa*. Juva: PS-kustannus, 187–194.
- Suomi, Asta. 2003b. Verkostosuuntautunut työ. Teoksessa Marin, Marjatta & Hakonen, Sinikka (toim.). *Seniори- ja vanhustyö arjen kulttuurissa*. Juva: PS-kustannus, 195–204.
- Taalas, Matti. 1995. Ammattitutkinto ammattitaidon näyttönä. Ammatillisten aikuistoimintojen kehittäminen. Kasvatustieteiden tutkimuslaitos julkaisusarja A. Tutkimuksia 62. Jyväskylän yliopisto.
- Talentia. 2005. http://www.talentia.fi/files/1649_Etiikkaopas2005.pdf. 11.04.2008.
- Tedre, Silva. 2001. Hoiva ja ruumiillisuus. *Janus* 9 (3), 178–188.
- Tedre, Silva. 2003. Vanhusten avohuollon avaamattomat kysymykset. *Gerontologia* 17 (2), 98–102.

- Toikko, Timo. 2001. Sosiaalityön amerikkalainen oppi. Yhdysvaltalaisen caseworkin kehitys ja sen yhteys suomalaiseen tapauskohtaiseen sosiaalityöhön. Seinäjoen ammattikorkeakoulun julkaisusarja A. Tutkimuksia 1. Seinäjoki.
- Toikko, Timo. 2005. Sosiaalityön ideat. Johdatus sosiaalityön historiaan. Tampere: Vastapaino.
- Trevillion, Steve. 2000. Social work, social networks and social knowledge. *The British Journal of Social Work* 30 (4), 505–517.
- Trydegård, Gun-Britt. 1998. Public Long Term Care in Sweden: Differences and Similarities Between Home-Based and Institution-Based Care of Elderly People. *Journal of Gerontological Social Work* 29 (4), 13–34.
- Tully, Carol & Sehm, Susan. 1994. Eldercare: The Social Service System's Missing Link? *Journal of Gerontological Social Work* 21 (3/4), 117–132.
- Tuomi, Jouni & Sarajärvi, Anneli. 2002. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Helsinki: Tammi.
- Tynjälä, Päivi & Nuutinen, Anita. 1997. Muuttuva asiantuntijuus ja oppiminen korkeakoulutuksessa. Teoksessa Kirjonen, Juhani & Remes, Pirkko & Eteläpelto, Anneli (toim.) *Muuttuva asiantuntijuus*. Jyväskylä: Jyväskylän yliopistopaino, 184–185.
- Töttö, Pertti. 2004. Syvällistä ja pinnallista. Teoria, empiria ja kausaalinen sosiaalitutkimuksessa. Tampere: Vastapaino.
- Vaarama, Marja. 2006. Vanhussosiaalityön tarve kasvaa. *Sosiaaliturva* 94 (7), 8–9.
- Vaarama, Marja & Tiit, Ene-Margit. 2008. Quality of Life of Older Homecare Clients. Teoksessa Vaarama, Marja & Pieper, Richard & Sixsmith, Andrew (toim.) *Care-Related Quality of Life in Old Age. Concepts, Models and Empirical Findings*. New York: Springer, 168–195.
- Varonen, Helena & Semberg, Virpi & Teikari, Matti (toim.) 1999. Tieteestä käytäntöön. Systemaattiset kirjallisuuskatsaukset terveydenhuollossa. *FinOHTAn raportti 11*. Helsinki: Stakes.
- Victor, Christina & Westerhof, Gerben J. & Bond, John. 2007. Researching ageing. Teoksessa Bond, John & Peace, Sheila & Dittmann-Kohli, Freya & Westerhof, Gerben (toim.) *Ageing in Society. European Perspectives on Gerontology*. London: SAGE Publications Ltd, 85–112.
- von Kondratowitz, Hans-Joachim. 1999. Eurooppalaisen sosiaaligerontologian lyhyt historia. *Gerontologia* 13(1), 33–40.
- Vuorikoski, Marjo. 1999. Sosiaalityön professionaalistuminen ja koulutus. *Acta Universitatis Tamperensis* 687. Tampere.

- Walker, Alan. 2006. Aging and Politics. An International Perspective. Teoksessa Binstock, Robert & George, Linda (toim.) Handbook of Aging and the Social Sciences. 6. painos. San Diego: Elsevier, Academic Press, 339–359.
- Wang, Donna. 2004. Service Delivery and Research Considerations for the 85 and + Population. *Journal of Gerontological Social Work* 43 (1), 5–17.
- Watt, Susan & Soifer, Ahuva. 1996. Conducting Psycho-Social Assessment with the Elderly. Teoksessa Holosko, Michael J. & Feit, Marvin D. (toim.) Social Work Practice with the Elderly. Toronto: Canadian Scholars' Press, 37–54.
- Weiss, Idit & Gal, John & Cnaan, Ra & Maglajlic, Rea. 2002. Where Does It Begin? A Comparative Perspective on Professional Preferences of First-Year Social Work Students. *The British Journal of Social Work* 32 (5), 589–608.
- Westerhof, Gerben J. & Tulle, Emmanuelle. 2007. Meanings of ageing and old age: Discursive contexts, social attitudes and personal identities. Teoksessa Bond, John & Peace, Sheila & Dittmann-Kohli, Freya & Westerhof, Gerben (toim.) Ageing in Society. European Perspectives on Gerontology. London: SAGE Publications Ltd, 235–254.
- Williams, Fiona. 2004. Hoivan uudelleenarviointia sosiaalipolitiikassa. *Janus* 12 (1), 6–24.
- Witkin, Stanley. 1999. How 'Ripened' Are You? *Social Work* 44 (6), 509–511.
- Ylinen, Satu & Rissanen, Sari. 2004. Asiantuntijuus gerontologisessa sosiaalityössä. *Gerontologia* 18 (3), 200–206.
- Ylinen, Satu & Rissanen, Sari. 2005. Sosiaalityö ja kaltoinkohdeltu vanhus. *Gerontologia* 19 (2), 57–64.
- Ylinen, Satu & Rissanen, Sari. 2007. Tiedonmuodostus gerontologisessa sosiaalityössä. Teoksessa Seppänen, Marjaana & Karisto, Antti & Kröger, Teppo (toim.) Vanhuus ja sosiaalityö. Sosiaalityö avuttomuuden ja toimijuuden välissä. Juva: PS-kustannus, 33–48.
- Ylinen, Satu. 1994. Kuopiolaisten vanhusten yksilö-, yhteisö- ja yhteiskuntatasolla kokema turvattomuus. Lisensiaatintutkimus. Kuopion yliopisto. Yhteiskuntatieteellinen tiedekunta.
- Ylinen, Satu. 2008. Eettiset ongelmat gerontologisen sosiaalityön "välitiloissa". *Janus* 16 (2), 111–125.
- Yliruka, Laura. 1999. Sosiaalityön itsearviointi ja hiljainen tieto. Helsinki: Stakes.

Liitteet

Taulukko 1. Gerontologisen sosiaalityön kehitykseen vaikuttaneita tekijöitä

Alkuperäiset julkaisut

Ylinen, Satu & Rissanen, Sari. 2007. Tiedonmuodostus gerontologisessa sosiaalityössä. Teoksessa Seppänen, Marjaana & Karisto, Antti & Kröger, Teppo (toim.) Vanhuus ja sosiaalityö. Sosiaalityö avuttomuuden ja toimijuuden välissä. Juva: PS-kustannus, 33–48.

Ylinen, Satu & Rissanen, Sari. 2004. Asiantuntijuus gerontologisessa sosiaalityössä. Gerontologia 18 (3), 200–206.

Ylinen, Satu. 2008. Eettiset ongelmat gerontologisen sosiaalityön ”välitiloissa”. Janus 16 (2), 111–125.

Ylinen, Satu & Rissanen, Sari. 2005. Sosiaalityö ja kaltoinkohdeltu vanhus. Gerontologia 19 (2), 57–64.

TAULUKKO 1 GERONTOLOGISEN SOSIAALITYÖN KEHITYKSEEN VAIKUTTANEITA TEKIJÖITÄ

	1800-1879	1880 - 1940/1950	1940 /1950 - 1970	1971 - 1990	1991 -
Vanhusväestön yhteiskunnalliseen asemaan liittyviä piirteitä	Maalaisköyhälistö Kurjistuminen Sosiaalinen lasku	Itsenäinen maalaisköyhälistö Kaupunkivanhuus Työväenluokan vanhuus Vanhusväestö kasvaa Vanhuus sosiaalisena kysymyksenä Vanhukset taakkana	Vanhusväestön taloudellisten ongelmien esiin nousu Vanhuuden kurjuus	Heterogeeninen vanhusväestö Senioriteetti Kompetenssi Uudet ikäihmiset	Ikääntyneet aktiivisina toimijoina Vanhuuden voimavarat keskiössä
Vanhuuden turva	Vaivahoito 1852 köyhäinhoito- asetus 1879 vaivahoito- asetus	Köyhäinhoito 1918 torpparivapautus 1922 köyhäinhoitolaki 1936 huoltolait 1937 kansaneläkelaki	Rakennettavan hyvinvointivaltion eläkepolitiikka 1952 vanhuusavustus- laki 1956 kansaneläke- uudistus 1964 sairausvakuutus- laki	Eläkejärjestelmä Sosiaali- ja terveys- palvelujärjestelmä	Eläkejärjestelmä Sosiaali- ja terveyspalvelut osana laadukkaita vanhuspalveluja
Vanhustenhuollon/ vanhuspalvelujen tavoite	Auttaminen	Auttaminen	Lievittäminen Omatoimisuus	Auttaminen Aktivointi Kuntoutus	Omatoimisuus Aktivisuus Ehkäiseminen Kuntoutuminen
Vanhustenhuollon/ vanhuspalvelujen muoto	Laitohoito	Laitohoito, kotihoito	Avohuolto, laitohoito, julkiset hyvinvointipalvelut	Kotihoito, laitohoito	Mahdollisimman pitkään jatkuva kotona asuminen, koti- ja tukipalvelut, laitohoito, palvelu- asuminen, tehostettu palveluasuminen ja hoitokodit

Sosiaalityön kehitysvaihe	<p>Mary Richmond 1860 – 1928 ja yksilö- ja perhekohtainen työ</p> <p>Jane Addams 1861 – 1935 ja yhteisötyö</p> <p>Materiaalinen auttaminen</p> <p>Ei-materiaalinen auttaminen</p>	<p>Juridishallinnollinen työote</p> <p>Materiaalinen auttaminen</p> <p>Ei-materiaalinen auttaminen (ohjaus, tuki)</p> <p>Yksilökohtainen työ</p> <p>Huoltotyön koulutus / kunnalliskotien johtajien koulutus</p> <p>→ Sosiaalityön ammatillistuminen alkaa</p>	<p>Juridishallinnollisen työotteen syventäminen</p> <p>Yksilökohtainen työ</p> <p>Henkilökohtainen huolto</p>	<p>Yliopistolaisen koulutuksen alkaminen osana sosiaalipoliittikkaa</p> <p>Sosiaalityö osana hyvinvointivaltion kasvua</p> <p>Koulutukselliset strategiat</p> <p>Moniulotteiset strategiat</p>	<p>Sosiaalityö omaksi pääaineekseen</p> <p>Keskustelu sosiaalityössä tarvittavasta muodollisesta pätevyydestä lisääntyy</p> <p>Sosiaalityön tutkimus laajenee</p> <p>Käytäntöjen tutkimus vahvistuu</p> <p>Moniulotteiset strategiat</p> <p>Lamaan ja sen sosiaaliin seurauksiin vastaaminen</p> <p>Globalisaation mukanaan tuomiin kysymyksiin vastaaminen</p>
Sosiaali-gerontologisen tutkimuksen vaihe	Ei vielä alkanut	Ei vielä alkanut	<p>Mikrotason psykologisesti orientoituneet teoriat</p> <p>→ Makrotason rakenteellisesti orientoituneet teoriat</p> <p>Ikääntyvä ihminen – ympäristö</p>	<p>Radikaali sosiaaligerontologia</p> <p>Vanhenemisen poliittinen taloustiede</p> <p>Ikääntyvä ihminen – kulttuuri</p>	<p>Sosiaalinen konstruktionismi</p> <p>Narratiivinen gerontologia</p> <p>Ikääntymisen ja vanhuuden kokemuksellisuus</p> <p>Ikääntyminen globaalitason kysymyksenä</p> <p>Toimijuus</p>
Gerontologinen sosiaalityö	Ei "virallisesti" alkanut	<p>Esivaihe</p> <p>Case work keskeisenä työn lähtökohtana</p> <p>Vanhuus omana kehitysvaiheenaan</p>	<p>Muotoutumisvaihe</p> <p>Vanhusten kanssa tehtävä sosiaalityö</p> <p>USA:ssa viralliseksi sosiaalityön erityisalueeksi</p>	<p>Laajentumis- ja vakiintumisvaihe</p> <p>Käsite "gerontologinen sosiaalityö" syntyy</p> <p>Alan oppikirjojen ilmestyminen alkaa</p> <p>Sosiaaligerontologista tietoa lisätään</p> <p>sosiaalityön koulutusohjelmiin</p>	<p>Moniammatillistumisen ja ammatillisen pohjan vahvistumisen vaihe</p> <p>Kiinnostus gerontologisen sosiaalityön asiantuntijuuteen kasvaa</p> <p>Gerontologisen sosiaalityön paikka vahvistetaan</p>

Kuopio University Publications E. Social Sciences

- E 139. Willberg, Mirja.** Millä perusteella kilpailuttamaan? Tutkimus sosiaali- ja terveyspalvelujen kilpailuttamisen ja sen toimijoiden tietoperustasta ja preferensseistä.
2006. 192 s. Acad. Diss.
- E 140. Pirskanen, Marjatta.** Nuorten päihteettömyyden edistäminen. Varhaisen puuttumisen malli koulu- ja opiskeluterveydenhuoltoon.
2007. 132 s. Acad. Diss.
- E 141. Ensio, Anneli & Rynänen, Olli-Pekka (toim.).** Akuutin sydänpotilaan hoitoketjun arviointiin kaksi näkökulmaa.
2007. 140 s.
- E 142. Luukka, Katri.** Vastavalmistuneiden lähihoitajien koulutuksenaikaiset merkitykselliset oppimiskokemukset vanhustyössä.
2007. 162 s. Acad. Diss.
- E 143. Holopainen, Arja.** Changes in meanings of teacherhood among finnish nurse teachers: a substantive theory of nurse teacherhood.
2007. 101 s. Acad. Diss.
- E 144. Mäntynen, Raija.** Kuntoutumista edistävä hoitotyö aivohalvauksipotilaiden alkuvaiheen jälkeisessä moniammatillisessa kuntoutuksessa.
2007. 144 s. Acad. Diss.
- E 145. Hautala-Jylhä, Pirjo-Liisa.** Psychiatric Post-ward Outpatient Services – Between Hospital and Community.
2007. 112 s. Acad. Diss.
- E 146. Kemppainen, Ulla.** Ninth-grade adolescents' health behavior in the Pitkäranta district (Russian Karelia) and in Eastern Finland.
2007. 149 s. Acad. Diss.
- E 147. Pusa, Anna-Kaisa.** The right nurse in the right place: nursing productivity and utilisation of the RAFAELA patient classification system in nursing management.
2007. 111 s. Acad. Diss.
- E 148. Antikainen, Mari.** Sosiaalityöntekijän asiantuntijuus lapsen huolto- ja tapaamissopimuspalvelussa.
2007. 199 s. Acad. Diss.
- E 149. Hujala, Anneli.** Johtamisen moniäänisyys: johtaminen vuorovaikutuksena ja puhuntana hoivayrityksissä.
2008. 146 s. Acad. Diss.
- E 150. Kiviniemi, Liisa.** Psykiatrisessa hoidossa olleen nuoren aikuisen kokemuksia elämästään ja elämää eteenpäin vievistä asioista.
2008. 119 s. Acad. Diss.
- E 151. Mattila, Heleena.** Voimaantumisen ydin. Sosiaali- ja terveysalalla toimivien ihmisten mahdollisuuksia voimaantua työssään.
2008. 119 s. Acad. Diss.
- E 152. Martikainen, Janne.** Application of decision-analytic modelling in health economic evaluations.
2008. 119 s. Acad. Diss.